

ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

THE EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF NATIONAL BROADCASTING
RADIO STATION ON BUDDHISM, IN PHRANAKORN SI AYUTTHAYA PROVINCE

พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF NATIONAL BROADCASTING
RADIO STATION ON BUDDHISM, IN PHRANAKORN SI AYUTTHAYA PROVINCE**

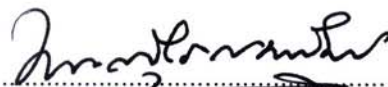
Phrakrurattanakiccharak (Meekhunatham)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

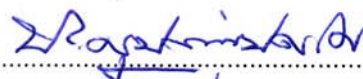
คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประธานกรรมการ

(พระวิสุทธิภักทธาดา,ดร.)

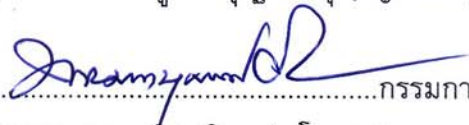
.....กรรมการ

(อาจารย์พล.ต.ดร.วีระ วงศ์สรรค์)

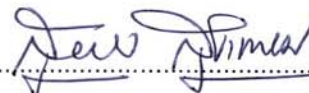
.....กรรมการ

(อาจารย์พระครูปลัดสุรัฐ สิริบุญโญ,Ph.D.)

.....กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,ผศ)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์พระครูปลัดสุรัฐ สิริบุญโญ,Ph.D. ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,ผศ.

กรรมการ

ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชื่อผู้วิจัย : พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูปลัดสุรัสวดี สิริปัญโญ, น.ธ.เอก, พธ.บ., M.A., Ph.D.

: พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ., ป.ธ.๗, พธ.บ., ศศ.ม., ร.ป.ม.

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, ป.ธ.๔, พ.ม., พธ.บ., M.A., Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ มกราคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามความคิดเห็นของผู้ฟังรายการ โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้ฟังรายการธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๔๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๙๑๓ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและสถิติเชิงอนุมาน คือ สถิติทดสอบค่าที สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า ๑) ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก อยู่ในระดับมากที่สุด ๒) ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม อยู่ในระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ฟังรายการ

จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ผู้ฟังที่มีสถานภาพส่วนบุคคลต่างกันจะมีระดับผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน พบว่า ผู้ฟังรายการที่มีเพศ ระดับการศึกษา ที่อยู่ปัจจุบันต่างกันมีระดับผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่ต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนอาชีพ ผู้ฟังรายการที่มีอาชีพอายุต่างกันมีระดับผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหาและอุปสรรคของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ๑) ด้านการรับฟังรายการวิทยุ ปัญหา คือ คลื่นไม่ชัด โฆษณามากเกินไป มีการโฆษณาสินค้าที่ไม่เหมาะสมกับและเวลารายการธรรมะน้อยเกินไป ข้อเสนอแนะ ควรปรับปรุงเรื่องระบบส่งสัญญาณให้ชัดขึ้น แทรกโฆษณาในช่วงระยะเวลาให้น้อยลงมีรายการด้านธรรมะมากขึ้น ๒) ด้านรายการที่ชื่นชอบ ปัญหา คือ เวลานำเสนอน้อยมาก เพลงที่ใช้เปิดไม่มีหลากหลาย มีโฆษณามากเกินไป ผังรายการไม่ชัดเจน ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มเวลาในช่วงหัวค่ำเปิดเพลงให้หลากหลาย ควรมีการแจ้งผังรายการด้วย ๓) ด้านความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา ปัญหา คือ ผู้ดำเนินรายการควรใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง นำเสนอเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติธรรมน้อยเกินไป ข้อเสนอแนะ ควรเน้นหลักธรรมพื้นฐานๆ เข้าใจง่าย ควรมีการตอบปัญหาออกอากาศหรือมีเวลาตอบส่วนตัว ถ้าผู้ใดมีปัญหาที่อยากปรึกษาและควรนำเสนอเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติธรรมทางรายการวิทยุ

Thesis Title : The Effective of Buddhist National Broadcasting Radio
Station Implementation in Phra Nakorn Si Ayutthaya Province.

Researcher : Phrakrurattanakiccharak (Meekhunatham).

Degree : Master of Arts (Buddhist Management).

Thesis Supervisory Committee.

: Phrakrupalad Surat Siripunyo, B.A, M.A, Ph.D.

: Phramaha Boonlert Intapanyo, Asst.Prof., Pali VII, B.A., M.A., M.P.A.

: Asst.Prof.Dr.Surapon Suyaprom, Pali V, Dip. in Ed., B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : 25 January 2012.

Abstracts

The objectives of this research are: 1) to study the Effective of Buddhist National Broadcasting Radio Station Implementation in Phra Nakorn Si Ayutthaya Province, 2) to compare the level of Effective of Buddhist National Broadcasting Radio Station Implementation in Phra Nakorn Si Ayutthaya Province, classified by personal factors, and 3) to study the problems and suggestions of the Effective of Buddhist National Broadcasting Radio Station Implementation in Phra Nakorn Si Ayutthaya Province. Research conducted by the Survey Research and the study group consisted of 400 people who were listeners of National Broadcasting Radio Station on Buddhism in Phra Nakorn Si Ayutthaya province. Questionnaire was used as the data collection tool was the reliability value equal to .913. Analysis statistical methods were, descriptive were frequency and percentage, Mean, standard deviation. Inferential statistical methods were used t – test, One-way ANOVA, testing the difference between the averages from three or more groups with Least Significant Different (LSD).

The findings of this research are as follows:

1) The overall results of the effective of Buddhist National Broadcasting Radio Station in Phra Nakorn Si Ayutthaya province were found at the high level. When having considered in each aspect, it was found that the performance of the radio station in respect of program evaluation, the radio station FM 105.75 MHz. of Wat Khok was rated at the most level. Technical qualities were high level.

2) To compare the effective of Buddhist National Broadcasting Radio Station in Phra Nakorn Si Ayutthaya province, classified by the personal factor, found that: Listeners had personal factors were differences, will have the Effective of Buddhist National Broadcasting Radio Station Implementation in Phra Nakorn Si Ayutthaya Province as well to found that sex, level of education and present address were differences, will have the Effective of Buddhist National Broadcasting Radio Station Implementation in Phra Nakorn Si Ayutthaya Province was not differences, found no significant thus rejecting the formulated hypotheses. Occupation, which occupation and age were, noted significant differences at .01 level, therefore accepting the set hypotheses.

3) The problems and difficulties of the Effective of Buddhist National Broadcasting Radio Station Implementation in Phra Nakorn Si Ayutthaya Province were found that: 1) In aspect of listening to the program, the radio waves were not clear, too many advertisements, the product advertisements were not suitable and time allocated for Dhamma was not sufficient. To solve these, signal system must be improved, time for advertisement should decreased and time for Dhamma program should be added more than existed one. 2) In aspect of program preferences, the problems were: short period of time, no varieties of songs, too many advertisements, and no clear program directories. To improve these, the time for various songs should be increased in evening period and program directories should be publicly announced and informed. 3) In aspect of the understanding of Buddhism, the problem was noticed that the performers should use the language correctly. Offer too little Dhamma practice. To solve these, the basic Dhamma should be emphasized for easy understanding; they should be Dhamma Questions and Answers or answering personal problem.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จเรียบร้อยด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงด้วยดีตลอดมา ขอกราบขอบพระคุณพระครูปลัดสุริย์ สิริปัญญา Ph.D., ประธานกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาบุญเลิศ อินทปณโย, ผศ. กรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณและเจริญพรขอใจ พระวิสุทธิภัทรธาดา, พล.ต.ดร. วีระ วงศ์สวรรค์ ผู้ทรงคุณวุฒิมาสอบป้องกัน, พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ. ดร. สุรพล สุขะพรหม ที่ได้ให้คำแนะนำด้วยดี ขอเจริญพรขอใจ อาจารย์คมสันต์ พุ่มพงษ์, อาจารย์สุทธิรัก ศรีจันทร์เพ็ญ อาจารย์ผู้ให้คำแนะนำและเป็นพี่ปรึกษา

กราบขอบพระคุณอย่างสูงสุดแด่พระเดชพระคุณพระครูอมรภูมิคุณ พระอุปัชฌาย์ ผู้ให้กำเนิดทางธรรมผู้มีอุปการะคุณอันยิ่งใหญ่ กราบขอบพระคุณพระพิพัฒน์กิจจาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอบางปะหัน พระครูวิจิตรการโกศล รองเจ้าคณะอำเภอบางปะหัน ที่ได้ให้โอกาส และส่งเสริมการศึกษาแก่ผู้วิจัยด้วยดี

ขอเจริญพรขอใจ คุณโยมยศวัชร เรากานนท์ ผู้บริหารสถานีวิฑูรพระพุทธานุสาสนา ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑ วัดบึงลัญจิวิน อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้ให้โอกาสได้แจกข้อมูลเพื่อทำ Try-Out, คุณโยมสโรมา บุญรอดวงศ์ คุณโยมวิโรจน์ แสงทอง ผู้บริหารสถานีวิฑูรพระพุทธานุสาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้ให้โอกาสแจกแบบสอบถามให้กับสมาชิกของสถานีวิฑูร ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ขอเจริญพร ผศ. ดร. โกนิญจ ศรีทอง ผศ. ดร. ภัทรพล ใจเย็น ผศ. ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช ผศ. ชวชัย ไชยสา และดร.พิเชจ ทั้งได้ อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแก้ไขแบบสอบถาม

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกท่านมี พระครูพิศิษฐ์โชติธรรม พระครูอรุณธรรมภาณี พระครูวิระธรรมานุสิฐจิ พระครูพิจารณาธรรมโสภณ พระครูอุดมปิยธรรม พระมหาสุนัน สุนนโท พระสมุห์สมหวัง ยุติโก พระมหาสมใจ ธนีสโร พระมหาเสถียร ถาวรธมโม พระเทียนชัย เมธงูโร ที่ได้คำแนะนำที่ดีและช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการเดินทาง ขอขอบคุณพระอาจารย์, อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ถวายความรู้ คุณงามความดีอันเกิดจากการวิจัยนี้ ขอโน้มถวายเป็นพุทธานุสาสนา ธรรมะบูชา สังฆะบูชา คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ผู้มีพระคุณทั้งหลาย ขอขอบคุณอาจารย์เอื้อบุญ กรเกษม คุณอดุม มีคุณธรรม ผู้อุปถัมภ์สนับสนุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย และบุคคลสำคัญยิ่งคือโยมบิดาเมี่ยวฟอง แซ่หลิว โยมมารดาอุพิน มีคุณธรรม ขอเป็นบุญกุศลส่งเสริมให้โยมบิดา มารดามีความสุข มีความเจริญยิ่งในธรรม มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง และขออุทิศส่วนกุศลแก่ ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

พระครูรัตนกิจจารักษ์

๗ กันยายน ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญแผนภูมิ	(ณ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฎ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล	๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธศาสนา	๑๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสถานีวิทย์กระจายเสียงพระพุทธศาสนา	๓๘
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๓
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๕
๓.๑ รูปแบบการศึกษาวิจัย	๗๕
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๖
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๗
๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๗

บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๗๙
๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๙
๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทย์กระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๘๑
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทย์ กระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๘๓
๔.๔ สรุปผลแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาและของสถานีวิทย์ กระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๙๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๙๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๘
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๐๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๗
บรรณานุกรม	๑๐๙
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๑๕
ภาคผนวก ข ผลหาความดัชนีความสอดคล้อง (ICO)	๑๒๑
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม	๑๒๔
ภาคผนวก ง ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)	๑๒๕
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๒๗
ภาคผนวก ฉ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๒๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิทยุกระแสหลักกับวิทยุชุมชน	๕๘
๓.๑	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	๗๖
๔.๑	จำนวน ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๗๙
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๘๑
๔.๓	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุกระจายเสียง	๘๒
๔.๔	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม	๘๒
๔.๕	การเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามเพศ	๘๔
๔.๖	การเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ	๘๕
๔.๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างเฉลี่ยเป็นรายคู่ประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ ด้านประเมินรายการ สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา	๘๖
๔.๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างเฉลี่ยเป็นรายคู่ประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ ด้านคุณภาพเทคนิคโดยรวม	๘๗
๔.๙	การเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัด	

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
	พระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษา	๘๘
๔.๑๐	การเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอาชีพ	๘๙
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอาชีพ ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา	๙๐
๔.๑๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอาชีพ ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม	๙๑
๔.๑๓	การเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามที่อยู่ปัจจุบัน	๙๒
๔.๑๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามที่อยู่ปัจจุบัน ด้านประเมินรายการวิทยุ	๙๓
๔.๑๕	ปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการรับฟังรายการวิทยุ	๙๔
๔.๑๖	ปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านความชื่นชอบ	๙๕
๔.๑๗	ปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านความเข้าใจในพระพุทธศาสนา	๙๖

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
๒.๑	โครงสร้างวิเทศชุมชนที่จำลองมาจากโครงสร้างบริษัท	๕๘
๒.๒	โครงสร้างการบริหารงานวิเทศชุมชน	๖๐
๒.๓	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้ อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เรียบเรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.(บาลี)	= วินัยปิฎก มหาจุคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.(ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.มหา(ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อ.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	อุปปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	มหาวรรวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(บาลี)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาตบาลี	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉกก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ฉกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	จูฬนิเทศ	(ภาษาไทย)

คำชี้แจงการใช้หมายเลขย่อในพระไตรปิฎก

การใช้เลขหมายรหัสย่อ จะระบุเล่ม / ข้อที่ / หน้า ดังตัวอย่าง
 ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๒. หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก ที่ฉนิกาย ปาฏิภวรรค (ภาษาไทย)
 เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๑๒ หน้า ๒๙๒.

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.(บาลี) = วินัยปิฎก สมณฑปาสาทิกา ปาราชิกกถา-สัมมาทิเสสาทิ-
 มหาวคคาทีอฏฐกถา (ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที่.สี.อ.(บาลี) = ที่ฉนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธ์คคอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
 อง.จตุกก.อ.(บาลี) = องคจตุตถนิกาย มโนรทปุรณี ทุกาทินิปาฏอฏฐกถา (ภาษาบาลี)

คำชี้แจงการใช้หมายเลขย่อในอรรถกถา

การใช้เลขหมายรหัสย่อ จะระบุเล่ม / ข้อที่ / หน้า ดังตัวอย่าง
 อง.เอกก.อ.(บาลี) ๑/๖๕/๖๙-๗๑. หมายถึง องค จตุตถนิกาย มโนรทปุรณี เอกกนิปาตอฏฐกถา
 (ภาษาบาลี) เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๖๕ หน้า ๖๙-๗๑.

ฎีกาปกรณ์วิเสส

วิสุทธิมหาฎีกา. (บาลี) = ปรมตถมณชฺฐสา วิสุทฺธิมคฺคมหาฎีกา (ภาษาบาลี)

คำชี้แจงการใช้หมายเลขย่อในฎีกาปกรณ์วิเสส

การใช้เลขหมายรหัสย่อ จะระบุเล่ม / ข้อที่ / หน้า ดังตัวอย่าง
 วิสุทธิมหาฎีกา. (บาลี) ๑/๑๓/๑๖-๑๗ หมายถึง ปรมตถมณชฺฐสา วิสุทฺธิมคฺคมหาฎีกา (ภาษาบาลี)
 เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๓ หน้า

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีบทบาทอย่างมากต่อวิถีคนไทยในปัจจุบัน เป็นสื่อที่ใกล้ชิดกับประชาชนมาก เนื่องจากวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีลักษณะพิเศษ คือมีความรวดเร็วในการถ่ายทอดเหตุการณ์ การเตรียมตัว การผลิตรายการ การนำเสนอรายการ มีความสะดวก รวดเร็วข่าวสารต่าง ๆ สามารถสร้างจินตนาการให้ผู้ฟังได้ และผู้ฟังมีอิสระในการสร้างสรรค์ จินตนาการสามารถรับฟังในขณะทำกิจกรรมอย่างอื่นไปด้วยได้ สามารถเข้าถึงผู้ฟังได้มากที่สุด ทุกซอกทุกมุมไม่เป็นอุปสรรคต่อการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ไปสู่ผู้ฟังที่อยู่ห่างไกลความเจริญมี ราคากุญแจทำให้ผู้ฟังทุกอาชีพและทุกสถานภาพทางเศรษฐกิจสามารถมีไว้ครอบครองและนำ ติดตัวไปเปิดรับฟังได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมในรายการโดยโทรศัพท์ เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น แนะนำและติชมรายการได้ เป็นสื่อที่มีพลังทั้งด้าน การนำเสนอข่าวสารความรู้และสร้างแรงจูงใจให้เกิดความเห็นคล้อยตาม และนำไปสู่การปฏิบัติ ได้ สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัด จึงเป็นเครื่องมือสื่อสารที่เหมาะสมที่สุดในการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วทุกภาคของ ประเทศไทย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุกระจายเสียงแต่เดิมนั้นมีการตั้งสถานีวิทยุ ชุมชนขึ้นตามสถานที่ต่าง ๆ มีการนิมนต์พระภิกษุที่มีอารามอยู่ในถิ่นนั้นไปบรรยายธรรมทาง สถานีวิทยุชุมชน ซึ่งมีผลระดับหนึ่งคือมีผู้ฟังให้การตอบรับพอสมควร แต่ก็ได้เวลาบรรยาย ธรรมตามที่สถานีกำหนดให้เท่านั้น ซึ่งเวลาออกอากาศเป็นเวลาและผู้ฟังน้อย จึงมีภิกษุที่รักการ เผยแผ่ธรรมทางสถานีได้คิดจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นในวัดเพื่อการเผยแผ่ธรรมให้กว้างขวาง ขึ้นกว่าสถานีวิทยุชุมชนที่มีอยู่เดิม แต่มีอุปสรรคด้านกฎหมายให้แต่ละสถานีมีกำลังส่งจำกัดแค่ ๓๐ วัตต์ เสาสูงไม่เกิน ๓๐ เมตร ทำให้กำลังส่งอยู่ในวงจำกัดไม่กว้างไกล การจัดตั้งสถานีวิทยุ ชุมชนในวัดนั้นมีภิกษุตั้งขึ้นหลายแห่งในหลายจังหวัดโดยใช้ทุนของวัดนั้นๆ ในการจัดตั้งสถานี วิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแผ่ธรรมให้กับผู้ฟัง

หลังจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ประกาศใช้ทำให้เกิดสถานี วิทยุชุมชนและสถานีพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นในจังหวัดต่างๆ ในขณะที่พระราชบัญญัติองค์กร จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม แห่งชาติ (กส.ช.) ยังไม่เกิดขึ้น จึงทำให้เกิดความไม่แน่ใจว่าสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งขึ้นจะ

ได้รับการจัดสรรคลื่นความถี่ให้ออกอากาศหรือไม่ หากไม่ได้รับการจัดสรรคลื่นความถี่ก็จะเป็นการสูญเสียเปล่าทั้งทรัพยากรบุคคลและอุปกรณ์ทางการสื่อสาร ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ จึงได้มีการรวมกลุ่มกันของวัดที่มีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นในวัด เพื่อใช้ในการเผยแพร่ธรรม โดยใช้ชื่อกลุ่มที่รวมตัวกันว่า “ชมรมสถานีวิทยุเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” โดยให้แต่ละสถานีที่จัดตั้งขึ้นแล้ว และกำลังทดลองออกอากาศอยู่ขณะนั้นให้ใช้ชื่อว่า “สถานีวิทยุพระพุทธศาสนา จังหวัด....” ตามที่สถานีนั้นตั้งอยู่ เพื่อที่จะจัดสรรความถี่และกำลังส่งให้ครอบคลุมพื้นที่ของจังหวัดที่สถานีวิทยุตั้งอยู่ โดยให้คณะสงฆ์ในจังหวัดนั้นเป็นผู้กำหนดนโยบายและบริหารกันเอง ให้มีพระวาสนเป็นผู้ช่วยในการดำเนินงานและมีเป้าหมายให้มีสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาทุกจังหวัด รวม ๗๖ จังหวัด ๆ ละ ๑ สถานีเป็นอย่างน้อย และได้กำหนดข้อปฏิบัติของสถานีวิทยุที่เป็นสมาชิกของชมรมสถานี เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดต่าง ๆ ว่า คลื่นส่งของสถานีห้ามรบกวนคลื่นการบินทุกการบิน คลื่นสื่อสารของทางราชการ คลื่นสถานีวิทยุหลัก ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (กรมประชาสัมพันธ์) สถานีวิทยุในเครือข่ายของ อ.ส.ม.ท. สถานีวิทยุ ต.ช.ด. และคลื่นสถานีวิทยุโทรทัศน์ทุกช่อง

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จึงได้ประกาศพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้มีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม^๑ จึงมีการจัดตั้งสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดแต่ละจังหวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน
๒. เพื่อเสริมสร้างองค์การพิทักษ์พระพุทธศาสนา
๓. เพื่อส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
๔. เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย
๕. เพื่อปลูกฝังความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
๖. เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ข่าวสาร และความรู้ด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา รวมทั้งเป็นศูนย์กลางด้านข้อมูลของพระพุทธศาสนิกชนทั่วไป
๗. เพื่อเผยแผ่นโยบาย ผลการดำเนินงานของรัฐบาลและสนับสนุนการดำเนินงานของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ

การประชุมของมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๓/๒๕๕๐ ได้พิจารณา เรื่องการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด และมีมติให้ คณะทำงานการจัดตั้งสถานีวิทยุ

^๑ พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑, ส่วนที่ ๑ เล่มที่ ๑๒๕ ตอนที่ ๔๒ ก. ๔ มีนาคม ๒๕๕๑

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการสนับสนุน กำกับดูแล สถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดต่าง ๆ ให้ดำเนินการด้วยความเรียบร้อยบรรลु วัตถุประสงค์ ซึ่งปัจจุบันสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ ณ อาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลพุทเลา (วัดโคก) ตำบลพุทเลา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสถานีวิทยุแห่งชาติและสังคม คลื่น “ความรู้คู่ ศีลธรรม” ระบบ FM ๑๐๕.๗๕ MHz. ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินการส่งกระจาย เสียงเมื่อวันที่ ๒๓ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ มีการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นด้านเผยแผ่ หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมอันดีงาม ของประชาชนซึ่งเป็นที่ยอมรับของผู้ฟัง โดยประเมินจากการมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการที่ โทรศัพท์เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ขอสื่อธรรมแนะนำและติชมรายการ ซึ่งมี ผู้ฟังหลากหลายอาชีพ ได้แก่ ข้าราชการ พนักงานบริษัท เจ้าของธุรกิจ ห้างร้าน พ่อค้าแม่ค้า ตลอดจนประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาที่ทางวัดจัดขึ้น เป็นจำนวนมาก

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจต้องการทราบผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุ พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับความชื่นชมของผู้ฟังที่มีต่อ รายการวิทยุ ประโยชน์ที่ได้รับจากการฟังรายการวิทยุ ระดับผลการดำเนินงานของรายการวิทยุ ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้ฟังที่มีต่อการดำเนินงานของสถานีวิทยุ ในเขตพื้นที่กระจายเสียง อำเภพระนครศรีอยุธยา อำเภออุทัย อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานี วิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามความคิดเห็น ของผู้ฟังรายการ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้ฟังรายการธรรมทางสถานีวิทยุ กระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

ในการศึกษาค้างนี้ ศึกษาประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานภาพส่วนบุคคล ของผู้ฟัง ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และที่อยู่ปัจจุบัน ที่มีต่อประสิทธิผลในการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการประเมินรายการ ตลอดจนปัญหา ข้อเสนอแนะ และแนวทางแก้ไขปรับปรุง

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านสถานที่

ในการศึกษาค้างนี้ ผู้ศึกษาใช้เขตพื้นที่กระจายเสียงของสถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา, อำเภอกุทัย , อำเภอบางบาล,อำเภอบางปะหันและอำเภอนครหลวง, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสถานที่ในการศึกษา

๑.๓.๓ ขอบเขตทางด้านการประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ฟังในเขตพื้นที่กระจายเสียงของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นสมาชิกผู้ฟัง จำนวน ๑,๐๐๐ คน

๑.๓.๔ ขอบเขตระยะเวลา การทำวิจัย

ในการศึกษาค้างนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษา ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๘ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ระดับประสิทธิผลการดำเนินงานสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ เปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้ฟังรายการธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ผู้ฟังมีเพศต่างกันจะมีความพึงพอใจผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ผู้ฟังมีอายุต่างกันจะมีความพึงพอใจผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ผู้ฟังมีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความพึงพอใจผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ผู้ฟังมีอาชีพต่างกันจะมีความพึงพอใจผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๕ ผู้ฟังที่มีอยู่ปัจจุบันต่างกันจะมีความพึงพอใจผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ประสิทธิผล หมายถึง ผลสำเร็จของงานที่เป็นไปตามความมุ่งหวัง (Purpose) ที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย และเป้าหมายเฉพาะในการดำเนินงานสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการดำเนินการ หมายถึง ผลการเผยแพร่ธรรม สาระ ข่าวสาร บันเทิงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีต่อระดับความพึงพอใจของผู้ฟังเกี่ยวกับรายการต่างๆ ผู้จัดรายการ เนื้อหารายการ ความชัดเจนในการรับฟัง คลื่นสัญญาณและประโยชน์ที่ได้รับจากการฟัง

สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หมายถึง สถานีวิทยุแห่งชาติและสังคม คลื่น “ความรู้คู่ศีลธรรม” ระบบ FM ๑๐๕.๗๕ MHz. ตั้งอยู่ ณ อาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลพทุเลา (วัดโคก) ตำบลพทุเลา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ทราบแนวทางในการปรับปรุงรายการของสถานีวิทยุที่มีผู้ฟังชื่นชอบและได้รับประโยชน์ให้สนองตอบต่อกลุ่มเป้าหมาย

๑.๗.๒ ได้ทราบแนวทางในการพัฒนาผู้จัดรายการ ผู้ผลิตรายการ และผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุ

๑.๗.๓ ได้ทราบแนวทางในการปรับปรุงการส่งคลื่นของสถานีวิทยุให้มีความชัดเจนในการรับฟังครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการศึกษา ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล

๒.๑.๑ ความหมายของประสิทธิผล

คำว่าประสิทธิผล(effectiveness)นี้มีผู้ให้คำนิยาม ไว้หลากหลายและได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิผลคล้ายกันว่า หมายถึง ความสามารถในการดำเนินการให้เกิดผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิผล^๑ หมายถึง ผลสำเร็จหรือผลที่เกิดขึ้น

อมิต ไท เอทซิโอนี(Amitai Etzioni) ได้ให้ความหมายของประสิทธิผลขององค์การว่า หมายถึง ขนาดของความสามารถขององค์การในการที่จะสามารถทำงานบรรลุเป้าหมายต่างๆที่กำหนดไว้

เอ็ดการ์ เอช. เชียน(Edgar H. Schein) มีความเห็นว่าประสิทธิผลขององค์การหมายความว่าถึง สมรรถนะ(capacity) ขององค์การในการที่จะอยู่รอด (survive) ปรับตัว(adapt) รักษาสภาพ(maintain) และเติบโต (grow)ไม่ว่าองค์การนั้นจะมีหน้าที่ใดที่ต้องการให้ลุล่วง

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น), หน้า ๖๖๗

ยืออริโกฟอลโลส และ ทันเนนbaum (Georgopoulos and Tannenbaum) มีความเห็นว่าประสิทธิผลขององค์การ หมายความว่า การที่องค์การในฐานะเป็นระบบทางสังคมสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์ได้โดยใช้ทรัพยากรและหนทางที่มีอยู่โดยไม่ทำให้ทรัพยากรและหนทางเสียและไม่สร้างความเครียดแก่สมาชิก

เจมส์ แอล. ไพร์ซ (James L. Price) สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์การไว้เพียงว่า เป็นความสามารถในการบรรลุเป้าหมาย

พิตยา บวรพัฒนา เห็นว่าประสิทธิผลขององค์การเป็นเรื่องของการพิจารณาว่าองค์การประสบความสำเร็จเพียงใดในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือสภาพขององค์การที่ตั้งไว้ หรือปรารถนาให้เกิดขึ้น

ธงชัย สันติวงษ์ มีความเห็นว่าประสิทธิผลขององค์การจะเพิ่มขึ้นได้ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่า องค์การสามารถทำประโยชน์จากสภาพแวดล้อมจนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดอยู่เบื้องหลังควบคู่กับประสิทธิผลก็คือ ความมีประสิทธิภาพ (efficiency) ซึ่งหมายถึงการมีสมรรถนะสูง สามารถมีระบบการทำงานที่ก่อให้เกิดผลได้สูง โดยได้ผลผลิตที่มีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าของทรัพยากรที่ใช้ไป

ภรณ์ กิริติบุตร อธิบายความหมายของประสิทธิผล^๒ไว้ว่า หมายถึง ตัวการที่เป็นเครื่องตัดสินใจขั้นสุดท้ายของการบริหารงานหรือการจัดการ ว่าประสบผลสำเร็จเพียงใด

ประสิทธิผล^๓ มีความสัมพันธ์กับผลงานที่องค์กรพึงประสงค์ หมายความว่าความสำเร็จของการปฏิบัติที่เป็นไปหรือบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังนั้น ประสิทธิผลจึงหมายถึง ผลที่เกิดขึ้นของงานนั้นจะต้องสนองตอบ หรือบรรลุตาม วัตถุประสงค์ขององค์กร

กล่าวโดยสรุปแล้ว ประสิทธิผล^๔ หมายถึง การทำกิจกรรมการดำเนินงานขององค์กรสามารถสร้าง ผลงานได้สอดคล้องกับเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ทั้งในส่วนของผลผลิต และผลลัพธ์ เป็นกระบวนการเปรียบเทียบผลงานจริงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ ก่อให้เกิดผลผลิต ผลลัพธ์ ที่ตรงตามความคาดหวัง ที่กำหนดล่วงหน้าไว้น้อยเพียงใด การมีประสิทธิผลจึงมีความเกี่ยวข้องกับผลผลิตและผลลัพธ์การดำเนินงานเป็นกระบวนการ วัดผลงานที่เน้นด้านปัจจัยนำออก และความสามารถขององค์การในการบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่าสมาชิกเกิดความพึงพอใจในงาน และองค์การโดยส่วนรวมสามารถปรับตัวและพัฒนาเพื่อดำรงอยู่ต่อไปได้

^๒ ภรณ์ กิริติบุตร, ประเมินประสิทธิผลขององค์การ, (กรุงเทพ:โอเดียนสโตร์ ๒๕๒๙), หน้า ๙๗.

^๓ รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร,เอกสารการสอนชุดวิชาการวิจัยการศึกษาหน่วยที่ ๑๐-๑๒ นนทบุรี,(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ๒๕๓๖),หน้า ๑๐๗.

^๔ สุพจน์ ทรายแก้ว,การวัดผลการปฏิบัติงาน. (เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนกลยุทธ์และการบริหารงานมุ่งผลงาน. เชียงราย: สำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏเชียงราย. ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

๒.๑.๒. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง

บาร์นาร์ด(Barnard)^๕ มองการปฏิบัติงาน ในองค์การเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. ควรปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าประสงค์ขององค์การ ซึ่งเรียกว่า ประสิทธิภาพ (effectiveness)

๒. การปฏิบัติงานที่ถือเอาความพึงพอใจของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงาน เป็นเครื่องจักร ซึ่งเรียกว่า ประสิทธิภาพ (efficiency) แนวคิดของบาร์นาร์ด นำมาซึ่ง แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในองค์การ

อรุณ รัชธรรม เปรียบเทียบให้เห็นว่า ประสิทธิภาพการ ปฏิบัติงานที่นำพาองค์การมี ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลนั้น องค์การต้องมีสุขภาพ สมบูรณ์ คือ

๑. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดวัตถุประสงค์ของ องค์การ
๒. สมาชิกทุกคนขององค์การมีความรับผิดชอบต่อปัญหาหรือข้อยุ่งยากที่เกิดขึ้น และมีความเชื่อมั่นว่าปัญหาดังกล่าวจะสามารถแก้ไขให้ลุล่วงได้เสมอ
๓. ผู้บังคับบัญชาเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่าง กว้างขวาง คมความขัดแย้ง
๔. มีการยอมรับนับถือความคิดเห็นของผู้บริหารระดับรองลงมาเป็นอย่างมาก
๕. เมื่อมีวิกฤติการณ์เกิดขึ้น สมาชิกขององค์การทุกคนจะผนึกกำลังกันอย่างเร็ว เพื่อ แก้ปัญหาหรือสถานการณ์จนกระทั่งวิกฤติการณ์ดังกล่าวหมดสิ้นไปในที่สุด
๖. ภาวะผู้นำมีความยืดหยุ่นได้มาก
๗. ความสำนึกในด้านระเบียบข้อบังคับหรือคำสั่งยังคงมีอยู่ แต่เมื่อเทียบ อัตราส่วน กันแล้ว ความคิดริเริ่มหรือภาวะสร้างสรรค์มีอยู่สูงมากกว่าเรื่องใดเท่าล้าสมัย จะได้รับการ พิจารณาและยกเลิกในที่สุด

๒.๑.๓. ส่วนลักษณะขององค์การที่ไม่มีประสิทธิภาพ คือ

๑. การอุทิศจิตใจของบุคลากรให้กับวัตถุประสงค์ขององค์การมีเพียงเล็กน้อย ยกเว้น แต่ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งสูง
๒. บุคลากรที่ทำงานและมองเห็นข้อผิดพลาด ปัญหาต่าง ๆ มักจะเก็บงำไว้ไม่นำ เรื่องนั้นไปพูดกับผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

^๕ ขวลิต หมื่นนุช, อิทธิพลของภาวะผู้นำของคณะบดีที่มีต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์). ๒๕๓๕.

๓. บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงพยายามวินิจฉัยสั่งการด้วยตนเองมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

๔. ผู้บริหารมีความรู้สึกโดดเดี่ยวในการพยายามให้งานต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดี บางครั้งระเบียบต่างๆ นโยบายและขบวนการดำเนินงานต่างๆ ไม่ได้รับการปฏิบัติตามที่ตั้ง ความมุ่งหมาย ขาดความร่วมมือ

๕. บุคคลที่ทำงานไม่มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ปฏิเสธที่จะยอมรับประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน

๖. การใช้ข่าวสารสะท้อนกลับถูกหลีกเลี่ยงหรือขาดการประเมินผล

๗. สัมพันธภาพโดยทั่วๆ ไป เกิดขึ้นโดยไม่จริงใจซึ่งกันและกัน ถูกปิดบัง ซ่อนเร้น และมีอยู่ทั่วไปในที่ทำงาน

๘. นักบริหารเป็นแบบบิตาที่อยู่ในกรอบของประเพณี เคร่งครัด ใครคัดค้านไม่ได้

๙. นักบริหารลงมาควบคุมเรื่องเล็กๆ น้อยๆ อย่างเฉียบขาด เคร่งครัด และ ใช้ดุลยพินิจกับเรื่องเหล่านี้มากเกินไปตามกฎเกณฑ์ของโครงสร้างในองค์การดังกล่าว ทำให้ที่สิ่งลักษณะขององค์การที่ไม่มีประสิทธิภาพ ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ามี ลักษณะและเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบที่เคร่งครัด ขาดอิสระเกินไปซึ่งมีผลต่อประสิทธิผล ขององค์การได้เช่นกัน

๒.๑.๔. ประสิทธิภาพต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน

สภาพแวดล้อมในการทำงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานจะดีหรือไม่นั้น ผู้บริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงมีส่วน สำคัญอย่างยิ่งทั้งนี้เพราะผู้บริหารจะเป็นผู้ประสานงานให้การทำงานของครูเป็นไป อย่างราบรื่น รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน เพื่อให้ครูเกิดความพึงพอใจในการทำงาน ในการพิจารณาสภาพแวดล้อมการทำงานของครูว่าดีหรือไม่นั้น อาจพิจารณาได้หลายประเด็น ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และการได้รับการ สนับสนุนทางสังคมของครูเป็นต้น เพราะการที่ผู้บริหารสามารถสร้างความสามัคคี ให้เกิดขึ้นกับ ผู้ใต้บังคับบัญชา และให้การสนับสนุนทางสังคมแก่ครูที่เหมาะสม ย่อมทำให้ครูในสถานีวิทยุกระจายเสียงมีความสัมพันธ์ที่ดีสามารถอยู่ร่วมกันได้มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน ซึ่ง ย่อมส่งผลไปถึงประสิทธิผลของสถานีวิทยุกระจายเสียง

จากข้อคิดของนักวิชาการหลายท่าน ที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในองค์การจะต้องประกอบไปด้วย การร่วมมือ การเรียนรู้ การร่วมใจกัน ตัดสินใจ แก้ปัญหา การยอมรับกฎระเบียบ ข้อบังคับ ตลอดจนแนวปฏิบัติและความรู้สึก ที่ดีในการเป็น เจ้าขององค์การ การให้การสนับสนุนและผูกพันกับทุกคนในองค์การ และบุคคล

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธศาสนา

๒.๒.๑ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ทรงคำนึงถึงการที่จะทรงแสดงธรรมโปรดประชาชน ในขั้นแรกพระองค์ทรงเล็งเลอยู่ว่าจะโปรดดีหรือไม่ เพราะทรงเห็นว่าธรรมที่ทรงค้นพบด้วยการตรัสรู้ นั้น เป็นสิ่งอันล้ำลึก ยากแก่ผู้ที่ยังยึดติดในกามคุณจะรู้ได้ แต่ก็ทรงตระหนักในหลักความจริงว่า มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ทั้งปวง มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์คือ เป็นสัตว์ที่แนะนำสั่งสอนได้ แต่ถึงกระนั้นมนุษย์ก็ยังมีระดับของความแตกต่างในความพร้อม สติ ปัญญา ความรู้ความสามารถ พระองค์จึงทรงเปรียบเทียบมนุษย์เหมือนกับดอกบัว ๔ เหล่าที่มีความแตกต่างกันในการเรียนรู้พุทธธรรม ดังนั้นพุทธวิธีและเทคนิคการเผยแผ่พุทธธรรมของพระองค์จึงแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่สั่งสอน

สิ่งที่ควรทำความเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ลักษณะงานสอนซึ่งแตกต่างกันตามประเภทวิชา อาจแยกได้เป็น ๒ ประเภท คือวิชาประเภทที่แจ้งข้อเท็จจริง เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น การสอนวิชาประเภทนี้ หลักสำคัญอยู่ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในข้อเท็จจริง การสอนจึงมุ่งเพียงหาวิธีการให้ผู้เรียนเข้าใจตามที่สอนให้เกิดพาสัจจะเป็นส่วนใหญ่ ส่วนวิชาอีกประเภทหนึ่งซึ่งเกี่ยวกับคุณค่าในทางความประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะวิชาศีลธรรม และวิชาจริยธรรมทั่วไป การสอนที่จะได้ผลดีนอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้วจะต้องให้เกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่าความสำคัญจนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย สำหรับวิชาประเภทนี้ผลสำเร็จอย่างหลังเป็นสิ่งสำคัญมากและมักทำได้ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรก เพราะต้องการคุณสมบัติขององค์ประกอบในการสอนทุกส่วนนับแต่คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สอนไปทีเดียว ยิ่งในงานประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่จะให้คนจำนวนมากยอมรับด้วยแล้ว ก็ยิ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก ฉะนั้นการพิจารณาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระพุทธเจ้า จึงเริ่มตั้งแต่คุณสมบัติของผู้สอน^๖ จากการศึกษาพบว่าพระพุทธเจ้าตรัสด้วยเทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย สามารถสรุปธรรมบรรยายต่างๆ ได้ดังนี้

๑. จุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้า

จากการศึกษารวบรวมเอกสารต่างๆ สามารถสรุปจุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้าได้ ๓ ประการคือ

๑. ทรงสอนให้ผู้ฟังรู้ยิ่งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น
๒. ทรงสอนให้ผู้ฟังตรงตามเห็นจริงได้
๓. ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลตามสมควรกำลังแห่งการปฏิบัติของตน

^๖ พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑), หน้า ๖.

๑.๑ ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น จุดมุ่งหมายข้อนี้หมายความว่า ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับสาวกนั้นๆ สิ่งใดที่ทรงรู้แล้วแต่เห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอน ก็จะไม่สอนสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่รู้และจำเป็นเท่านั้น เช่น

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สีสพาวน เขตโกสัมพี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบขึ้นมา แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความหมายนั้นอย่างไร ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราหยิบขึ้นมากับใบไม้ที่อยู่บนต้น อย่างไหนมากกว่ากัน” ลำดับนั้นภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า “ใบไม้ที่อยู่บนต้นไม้นั้นแหละมากกว่าใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมามีเพียงเล็กน้อย พระพุทธเจ้าข้า”

ภิกษุทั้งหลายสิ่งที่เรารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกับใบไม้ที่อยู่บนต้น เพราะเหตุใดเราจึงไม่บอกเพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนัด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงมิได้บอก สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้วคือเราได้บอก ว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เพราะเหตุใด เราจึงบอก เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงบอก ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา”^๗

๑.๒ พระพุทธเจ้าทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามแล้วเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลให้ผู้ฟังพอไตร่ตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง เช่น พระองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย แม้ว่าภิกษุจะพึงจับชายสังฆาฏิของเราติดตามรอยเท้าเราติดตามไปข้างหลัง แต่ภิกษุนั้นมีความละโมภ กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตพยาบาท คิดประทุษร้าย หลงลืมสติไม่รู้ตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น กระสับกระส่าย ไม่สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้ว ภิกษุนั้นก็ยังชื่อว่าอยู่ห่างไกลเรา เราก็กห่างไกลภิกษุนั้นนั่นเป็นเพราะเหตุใด เพราะภิกษุนั้นยังไม่เห็นธรรม เมื่อไม่เห็นธรรม ชื่อว่าไม่เห็นเรา

ภิกษุทั้งหลาย แม้ถ้าภิกษุอยู่ไกลเราถึง ๑๐๐ โยชน์ แต่ภิกษุนั้นไม่มีความละโมภ ไม่กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตไม่พยาบาท ไม่คิดประทุษร้าย มีสติมั่น มีความ

^๗ ส. มหา. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

รู้สึกตัว มีจิตตั้งมั่นแน่วแน่ สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้วภิกษุนั้นก็ชื่อว่าอยู่ใกล้เรา เราก็อยู่ใกล้ภิกษุ นั่นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุเห็นธรรม แม้เห็นธรรม ชื่อว่าเห็นเรา”^{๕๕}

๑.๓ ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟัง ได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรมะมีคุณเป็นมหัศจรรย์ สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน เช่น ในมหาปริณิพพานสูตร เมื่อพระองค์ใกล้จะปรินิพพาน ทอดพระเนตรเห็นมหาชนนำเครื่องสักการะเป็นอันมากมาบูชาพระองค์จึงตรัสกับพระอานนทว่า

การทำการบูชาอย่างนั้นไม่ชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง แต่ผู้ใดจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกาทำตามปฏิบัติธรรมสมควร ปฏิบัติชอบ ผู้นั้นแหละชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง เมื่อพระตถาคตเจ้าทรงปลงพระชนมายุสังขารว่าอีก ๔ เดือนข้างหน้าพระองค์จักปรินิพพาน ดังนั้นภิกษุหลายพันรูปเที่ยวแวดล้อมพระองค์อยู่ปรึกษากันว่า “พวกเราจะทำอย่างไรหนอ”? ภิกษุรูปหนึ่งชื่อธรรมาราม ไม่ยอมรวมกลุ่มกับภิกษุทั้งหลายเมื่อภิกษุทั้งหลายถามถึงความรู้เกี่ยวกับการปรินิพพานของพระศาสดาท่านมิได้ให้คำตอบว่าประการใด แต่คิดว่า “อีก ๔ เดือนข้างหน้าพระศาสดาจักปรินิพพานแล้ว เราเป็นผู้ที่ยังมีราคะอยู่ เราจะพยายามเพื่อบรรลุรอดหลุดพ้นในช่วงเวลาที่พระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่นั่นเอง เพื่อเป็นการบูชาพระองค์”^{๕๖}

๒. หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าพระองค์จะทรงสอนใคร พระองค์ทรงดูว่าบุคคลแต่ละคนนั้นอยู่ในระดับไหนทรงคำนึงถึงบุคคล ๔ ประเภทคือ

อุคฆฏิตัญญู ผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจรู้ได้ทันที
วิปจิตัญญู ผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน
เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน
ปทปรมะ ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้งและมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง”^{๕๗}

ในการแสดงธรรม พระองค์จึงทรงใช้หลักการสอนให้เหมาะสมกับบุคคลประเภทต่าง ๆ โดยคำนึงถึงตัวผู้เรียน และเนื้อหาเรื่องที่สอนเป็นสำคัญเช่นเดียวกับหลักการสอนทั่วไปกล่าวคือ

๓. เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่ทรงสอนของพระพุทธเจ้า

^{๕๕} ฐ. อิติ. (ไทย) ๒๕/๗๒/๔๖๕.

^{๕๖} ที. มหา. (ไทย) ๑๐/๑๓๔/๑๒๐.

^{๕๗} พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, หน้า ๓๐.

ในการสอนแต่ละครั้งนอกจากพระองค์จะทรงดูนิสัย หรือระดับภูมิปัญญาแล้วเนื้อหา หรือเรื่องที่จะทรงสอนนั้นก็ต้องคำนึงด้วย ซึ่งเนื้อหาที่จะทรงสอนนั้นพระองค์ก็มีหลัก ๗ ประการ คือ

๑. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่รู้เห็นหรือเข้าใจ ยากหรือยังไม่รู้เห็นไม่เข้าใจ

๒. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสาย ลงไป

๓. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ฟังสอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟัง เอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง

๔. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว่ไขว ไม่ออกนอก เรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

๕. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน

๖. สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอน เท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก

๗. สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตัวเขา เอง^{๑๑}

๔. เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

เกี่ยวกับตัวผู้เรียนนี้ก็คล้ายกับเนื้อหาหรือเรื่องที่พระองค์ทรงสอน พระองค์จะสอน ใครนั้นต้องดูก่อนว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้หรือไม่ หรือคนไหนมีความรู้ระดับไหนพระองค์ก็จะ ปรับความยากง่ายให้เข้ากับบุคคลนั้น พระองค์จะรู้ว่าบุคคลนั้นมีนิสัยหรือจริตในทางใด (รู้ด้วย ทศพลญาณ) พระองค์ก็จะสอนตามนั้น เกี่ยวกับตัวผู้เรียนจึงแบ่งออกได้เป็น ๗ ประเภทได้ ดังนี้คือ

๑. รู้ คำนึงถึงและสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น บุคคล ๔ ประเภทเป็นต้น

๒. ปรับวิธีสอนผ่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้ต่างวิธี

๓. นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึง ความพร้อม ความสุกงอม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์ หรือญาณ ที่บาลีเรียกว่า ปริปาเก ของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไปด้วย

๔. สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ชัดเจนแม่นยำและได้ผลจริง

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑-๓๓.

๕. การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบโดยเสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพในทางความคิด และโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความจริง ผู้เรียนก็จะรู้สึกว่าตนได้มองเห็นความจริงด้วยตนเอง

๖. เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นราย ๆ ไปตามสมควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์

๗. ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อย ที่ไม่มีปัญญา เช่นเรื่องจุฬบัณฑก ^{๑๒}

๕. เกี่ยวกับตัวผู้สอน

ตรงนี้จะกล่าวถึงภาพรวมของผู้สอนซึ่งหมายถึงนักเผยแผ่พุทธธรรมทุกรูปและก็รวมไปถึงการสอนของพระพุทธเจ้าด้วย ในการสอนหรือเผยแผ่พุทธธรรมทุกครั้งนั้นผู้สอนจะต้องคำนึงถึงผู้สอนในฐานะผู้นำเสนอและผู้เรียนตามหลัก ๕ ประการดังนี้คือ

๑. ในการสอนนั้น การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงดูดความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้

๒. สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลินไม่ให้เกิดเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัว

๓. สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียดสีใคร ๆ

๔. สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งมีคุณค่ามองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และงานสั่งสอนนั้นไม่ใช่สักว่าทำ หรือเห็นผู้เรียนโง่เขลาหรือเห็นเป็นคนชั้นต่ำๆ

๕. ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ชวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย ^{๑๓}

๖. ลีลาการสอนของพระพุทธเจ้า

การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่า เป็นลีลาในการสอนมี ๔ ประการดังนี้คือ

๑. สันทัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตา

๒. สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ

^{๑๒} อ่างแล้ว.

^{๑๓} อ่างแล้ว.

๓. สมุตเตชนา เราใจให้แกลัวกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จ ทนต่อความเหนื่อยยาก

๔. สัมปหังสนา ชโลมใจให้ชุ่มชื้น ราเริง เบิกบาน พังไม่เปื้อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะเห็นประโยชน์ในการปฏิบัติ^๔

๗. วิธีสอนแบบต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า

วิธีสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายวิธีแต่ที่พบบ่อยได้แก่วิธีต่อไปนี้คือ

๑. แบบสากัจฉา หรือสนทนา โดยใช้วิธีการถามคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจ ธรรมะและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด

๒. แบบบรรยาย จะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมะประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสาวกเป็นจำนวนมาก

๓. แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน^๕

๘. เทคนิคและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

จากการศึกษารวบรวมจากเอกสารหรือหนังสือต่าง ๆ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้สรุปเทคนิคและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าได้ดังนี้คือ

๑. การยกอุทาหรณ์และการเล่นนิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบ คำอธิบาย และการเล่นนิทานประกอบ ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน

๒. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา ทำให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยากปรากฏ ความหมายเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น

๓. การใช้อุปการณการสอน

๔. การทำเป็นตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำเป็นตัวอย่าง

๕. การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ

^๔ อ่างแล้ว.

^๕ อ่างแล้ว.

๖. อุบายการเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่การเริ่มต้นที่บุคคลซึ่งเป็นประมุขหรือหัวหน้าของชุมชนนั้น ๆ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๗. การรู้จักจังหวะและโอกาสผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ในการสอนธรรมะอย่างได้ผล

๘. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนอย่างไม่มีอึดติดดลละตันทนา มานะ ทิฎฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมีผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “เราย่อมฝึกฝนด้วยวิธีอันละมุนละไมและทั้งรุนแรงกันไปบ้าง”

๙. การลงโทษและการให้รางวัล การลงโทษในที่นี้ คือ การลงโทษตนเองซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัยอยู่แล้ว มีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้ว การให้รางวัล คือการแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่ง ไม่รุกรานใคร เป็นต้น

๑๐. กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราวย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมต้องอาศัยปฏิกิริยา คือความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และเทคนิคการต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะคราวไป^{๑๖}

จะเห็นได้ว่า หลักนิเทศศาสตร์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้สอดคล้องกับเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ จะทรงตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนว่าทรงกำหนดจุดมุ่งหมายแต่ละครั้งเพื่ออะไร แล้วก็ทรงเตรียมเนื้อหาหรือเรื่องที่จะทรงสอนไปตามลำดับความยากง่ายไป พร้อม ๆ กันทรงคำนึงถึงตัวผู้รับการสอนหรือผู้รับสารด้วยว่า เขาจะสามารถเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกรอยากรู้ และสนใจเอาใจใส่มากยิ่งขึ้นทั้งนี้เทคนิคและวิธีการสอนก็ทรงหลากหลายรูปแบบและวิธีการดังกล่าวแล้ว จึงทำให้ในระยะแรกที่ทรงประกาศพระพุทธศาสนานั้นมีบุคคลในทุกชั้นวรรณะเลื่อมใสศรัทธาอุปสมบทตาม และสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์จำนวนมาก ดังที่ปรากฏในพุทธประวัติแล้ว ถึงแม้บางคนจะมีได้อุปสมบทก็ตาม แต่ก็ได้นำหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตที่สุขสงบทั้งในระดับบุคคลครอบครัวมาสู่ชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรมาโดยตลอด

๒.๒.๒ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยต่าง ๆ

๑. สมัยพุทธกาล

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในท่ามกลางสังคมและวัฒนธรรมแบบพราหมณ์อินเดียโบราณซึ่งระบบสังคมและวิถีสังคมแทบทุกด้านของผู้คนถูกกำหนดด้วยความเชื่อถือข้อปฏิบัติ

^{๑๖} อ้างแล้ว.

ตามหลักศาสนาพราหมณ์ บทบัญญัติทางศาสนาได้ถูกพราหมณ์นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ตนเองโดยการกำหนดชนชั้น และอาชีพให้กับผู้คนในสังคมซึ่งรู้จักกันในนามว่า “ระบบวรรณะ ๔” คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร นอกจากนี้แล้วยังมีชนกลุ่มนอกวรรณะอีกหลายพวก เช่น พวกจัณฑาล เป็นต้น และนอกเหนือจากศาสนาพราหมณ์แล้วยังมีลัทธิย่อยอื่น ๆ อีกถึง ๖๒ ลัทธิ หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่าทิกฏฐิ ๖๒^{๑๗} สรุปรวมแล้วจัดลงในครุทั้ง ๖ หรือเจ้าลัทธิทั้ง ๖ ได้แก่ ปุรณะ กัสสป, มกขลิ โคสาล, อชิตะ เกสกะมพล, ปกุธะ กัจจายนะ, สัญชัย เวลัญฐบุตร, และนิครนถ์ นาถบุตรหรือศาสตามหาวิระ

สภาพดังกล่าวย่อมเป็นสิ่งท้าทายต่อหลักการและวัตรปฏิบัติแนวใหม่ที่พระพุทธองค์ทรงสอนและที่บรรดาสาวกนำมาเสนออย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นในการนำหลักการแนวใหม่ซึ่งเรียกว่า พระพุทธศาสนาออกเผยแผ่ต่อสาธารณชนนั้นจะต้องใช้เทคนิคและวิธีการนำพุทธธรรมไปประยุกต์ให้เข้ากับสังคมสภาพแวดล้อม ชุมชน จารีตประเพณี ตลอดจนอุปนิสัยและระดับภูมิปัญญาของผู้ฟังแต่ละคน มีอุปายในการเลือกคน หรือว่าการรู้จักจังหวะและโอกาสเป็นต้น จากการศึกษาจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ สามารถสรุปวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของพระพุทธเจ้าได้ ๑๐ วิธีดังนี้คือ

- ๑) วิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง และทางเศรษฐกิจ
- ๒) วิธีการปฏิบัติคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของศาสนาตั้งเดิม
- ๓) วิธีการใช้ปาฏิหาริย์
- ๔) วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคคลิก
- ๕) วิธีการปฏิรูป
- ๖) วิธีการปฏิบัติเชิงรุก หรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน
- ๗) วิธีการสอนหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา
- ๘) วิธีการบริการชุมชน
- ๙) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๑๐) วิธีการสนทนา-บรรยายพุทธธรรม และตอบปัญหาธรรมะ

๑) วิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง และทางเศรษฐกิจ

ชมพูทวีปสมัยพุทธกาลแบ่งออกเป็น ๑๖ อาณาจักร (อังคะ มคธ กาสี โกศล วัชชี มัลละ เจตี วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสดกะ อวันตี คันธาระ กัมโปชะ) แต่ที่ยิ่งใหญ่และเป็นมหาอำนาจจริง ๆ มีเพียง ๒ อาณาจักรคือ อาณาจักรมคธ ซึ่งปกครองโดยพระเจ้าพิมพิสาร และอาณาจักรโกศล ซึ่งปกครองโดยพระเจ้าปเสนทิ^{๑๘} โดยเฉพาะอาณาจักร

^{๑๗}ที. สี. (ไทย) ๙/๒๘-๑๐๔/๑๑-๓๙.

^{๑๘}พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๒-๒๓.

มคธนอกจากจะเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญของชมพูทวีปแล้วยังเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยเจ้า
ลัทธิต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นภายหลังตรัสรู้แล้วพระพุทธองค์จึงได้ทรงใช้อาณาจักรนี้เป็นที่เผย
แผ่พุทธธรรมโดยได้ทรงตั้งเป้าหมายที่ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการเมือง และผู้นำทางเศรษฐกิจ

๑.๑) ผู้นำทางศาสนา พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริกไปป่าอิสิปตน
มฤคทายวัน เพื่อเสด็จไปโปรดพราหมณ์ปัญจวัคคีย์ ซึ่งเป็นผู้คงแก่เรียนทรงแสดงปฐมเทศนา
ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรจนบรรลุลหรรณเป็นเบื้องแรกถือว่าประสบผลสำเร็จในการเข้าหาผู้นำทาง
ศาสนา^{๑๙} หลังจากนั้นก็ได้เสด็จไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้องและบริวาร ๑,๐๐๐ รูป ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิ
ใหญ่นิยมบูชาอัคนีเทพและเป็นที่นับถือของพระเจ้าพิมพิสารและชาวมคธโดยทั่วไป ทรงแสดง
อาทิตตปริยายสูตรโปรดชฎิล ๓ พี่น้องพร้อมกับบริเวณจนได้บรรลุลหรรณและอุปสมบทเป็น
พระภิกษุทั้งหมด^{๒๐} โปรดฤาษีอัครัตตะ และบริวารจำนวน ๑๐,๐๐๐ รูป ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิใหญ่ใน
อาณาจักรโกศล และเป็นที่นับถือของมหาชนชาวอาณาจักรมคธ อังคะ และอาณาจักรกुरु จนเกิด
ความเลื่อมใสและเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาทั้งหมด^{๒๑} เป็นต้น

๑.๒) ผู้นำทางการเมือง เริ่มต้นโดยเสด็จไปกรุงราชคฤห์ประทับ
 ณ ส่วนตาลหนุ่ม ทรงแสดงอนุปฺพฬิกถาและสมุตกัณฐิกรรมเทศนา โปรดพระเจ้าพิมพิสารจอม
 ทัฬมคธรัฐและข้าราชการบริวารจำนวน ๑๒ นหุต (๑๒๐,๐๐๐ คน) จนเกิดความเลื่อมใสแล้ว
 น้อมถวายวัดเวฬุวันเพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญธรรมของพระภิกษุสงฆ์ นับว่าเป็นวัดแห่งแรกใน
 พระพุทธศาสนา^{๒๒} โปรดพระเจ้าปเสนทิโกศล และประยูรญาติ กษัตริย์ลิจจวี มัลลกษัตริย์
 พระเจ้าอชาตศัตรู อภัยราชกุมาร เป็นต้น

๑.๓) ผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำทางเศรษฐกิจเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อ
 การชี้นำสังคมได้อย่างมีพลังไม่แพ้ผู้นำทางศาสนาและผู้นำทางการเมือง ผู้มีอำนาจทาง
 เศรษฐกิจนอกจากจะมีบทบาทในประเทศของตนแล้วยังถือว่าเป็นหน้าเป็นตาของประเทศอีก
 ด้วย ในสมัยพุทธกาลผู้นำทางเศรษฐกิจที่พระพุทธองค์และพระสาวกไปเทศน์โปรด เช่น
 ยสกุลบุตรพร้อมทั้งมารดาบิดาภรรยาและมิตรสหาย ๕๕ คน^{๒๓} จิตตคฤหบดีและบริวาร
 โกสิยเศรษฐี อนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขา นางมัลลิกา เป็นต้น

วิธีการเผยแผ่โดยการเข้าหาผู้นำทางศาสนา ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจเช่นนี้
 ถือเป็นวิธีการที่ชาญฉลาด การเผยแผ่ตั้งแต่เริ่มแรกมักจะใช้วิธีการนี้มาโดยตลอด ซึ่งทำให้การ

^{๑๙}วิ. มหา. (ไทย) ๔/๑๒-๑๔/๑๘-๓๑.

^{๒๐}วิ. มหา. (ไทย) ๔/๓๗-๕๔/๔๗-๖๕.

^{๒๑}มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, ธัมมปทัฏฐกถาแปล, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๖๘.

^{๒๒}วิ. มหา. (ไทย) ๔/๕๕-๕๘/๖๕-๗๒.

^{๒๓}วิ. มหา. (ไทย) ๔/๒๕-๓๑/๓๑-๔๐.

เผยแผ่พุทธธรรมได้ผลดีและรวดเร็วทั้งเป็นการยืนยันพระปรีชาสามารถของพระพุทธองค์และพระสาวกด้วย^{๒๔} ผู้นำทางศาสนานั้นบางครั้งก็มีอิทธิพลต่อจิตใจประชาชนมากกว่าผู้นำทางการเมืองหรือนักปกครองเสียอีก เพราะนักปกครองคุมเสียงประชาชนด้วยอาวุธ ด้วยอำนาจ แต่ผู้นำทางศาสนาคุมเสียงประชาชนด้วยธรรม เสียงที่ประชาชนมีต่อผู้พระและนักบวชจึงมั่นคงว่า เพราะเป็นเสียงที่เกิดมาจากศรัทธาของประชาชนเอง^{๒๕}

๒) วิธีการปฏิบัติคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของศาสนาตั้งเดิม

การปฏิบัติ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงหลักข้อมูลและระบบความเชื่อบางประการของศาสนาพระพรหมณ์อินเดียที่ทรงเห็นว่าผิดพลาดและไม่ชอบธรรม โดยทรงชี้แนะให้เห็นส่วนที่ผิดพลาดและทรงเสนอหลักการใหม่ขึ้นแทนที่ กล่าวคือ

๒.๑ ล้มล้างระบบความเชื่อเรื่องวรรณะ ศาสนาพรหมณ์เน้นเรื่องวรรณะ ๔ ว่าเกิดจากการส่วนต่าง ๆ ของพระพรหม พวกพรหมณ์ได้นำเอาหลักคำสอนในทางศาสนา มาเป็นเครื่องมือในการแบ่งชั้นวรรณะในสังคมตลอดถึงการผูกขาดอาชีพ ทั้งยังกำหนดมิให้แต่ละวรรณะคบค้าสมาคมกัน โดยเฉพาะวรรณะศูทร ซึ่งถือว่าการลิดรอนสิทธิส่วนบุคคลขั้นพื้นฐาน และถือว่าวรรณะพรหมณ์เท่านั้นประเสริฐ พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธแนวคิดดังกล่าว และสอนว่าแท้ที่จริงแล้วคนเราเกิดมาจากองค์กำเนิดของสตรีผู้เป็นมารดาทั้งสิ้น คนมีชาติหรือชั่วเพราะชาติกำเนิด แต่ขึ้นอยู่กับกรรมที่จะทำให้เป็นตบ้งชี้ จะเป็นวรรณะไหนก็ตาม หากทำดีก็เป็นคนดีและหากทำชั่วก็เป็นคนชั่ว

พระพุทธเจ้าทรงสอนหักล้างระบบวรรณะที่เอาชาติกำเนิดมาเป็นเครื่องมือกีดกันสิทธิและโอกาสทางสังคมของตน หากแต่ทรงให้สิทธิแก่ทุกคนโดยเท่าเทียมกัน โดยในทางปฏิบัตินั้นได้ทรงบัญญัติความหมายและสร้างความรู้สึกใหม่ ๆ ให้แก่ถ้อยคำที่ใช้กันอยู่ให้เป็นเครื่องวัดคนด้วยคุณธรรม เช่นคำว่า “พรหมณ์” “อารยะหรืออริยะ”

นอกจากนี้แล้วยังทรงเน้นความเสมอภาคในสังคมโดยทรงตั้งคณะสงฆ์ขึ้นรับคนจากทุกวรรณะให้เข้าสู่ความเสมอภาคกันกลมกลืนเป็นอันเดียวกันเหมือนทะเลที่รับน้ำจากแม่น้ำทุกสายที่ไหลสู่ที่เดียวกัน โดยทรงตั้งไว้เป็นสังคมตัวอย่างและให้ความเคารพกันตามลำดับพรษา

๒.๒ ปฏิเสธแนวทางปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม ๒ วิธีที่ผิดพลาด สมัยนั้นเชื่อกันว่าการบรรลุโมกษะสามารถปฏิบัติได้ ๒ วิธีคือวิธีพัวพันอยู่ในกามสุขและวิธีบำเพ็ญพรตด้วยการทรมานร่างกายด้วยวิธีต่าง ๆ แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธว่าเป็นทางที่ผิดและทรงตรัสว่าเป็น “ทางสุดโต่ง” ที่ทำให้เสียเวลาเปล่าเพราะทรงได้พิสูจน์มาด้วยพระองค์เองแล้ว และได้ทรงเสนอ

^{๒๔} พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, หน้า ๕๓-๕๔.

^{๒๕} พระกวีวรรณ (จำนงค์ ทองประเสริฐ), ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์, (กรุงเทพมหานคร : อภิธรรมมูลนิมิตมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๑๒๐.

แนวทางปฏิบัติใหม่อันประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือแนวทางปฏิบัติสายกลางที่ไม่เข้มงวดและไม่หละหลวมเกินไปซึ่งทรงถือว่าเป็นทางปฏิบัติที่ถูกต้อง^{๒๖}

๒.๓ ปฏิเสธรูปบูชาด้วยและให้ความหมายใหม่เป็นเป็นการแสดงความเมตตา กรุณาต่อสัตว์และการสังคสมงเคราะห์เข้าแทนที่ด้วยสังคหวัตถุธรรม คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นต้น

๒.๔ ทรงแสดงทศ ๖ ในความหมายใหม่ โดยทรงเปลี่ยนความหมายของการไหว้ทิศตามธรรมดาเป็นการปฏิบัติต่อกันในสังคมต่อบุคคล ๖ กลุ่ม คือทิศเบื้องหน้าได้แก่ บิดามารดา ทิศเบื้องขวาได้แก่ครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลังได้แก่บุตรและภรรยา ทิศเบื้องซ้ายได้แก่ มิตร ทิศเบื้องต่ำได้แก่ทาสกรรมกรหรือผู้ใต้บังคับบัญชา และทิศเบื้องบนได้แก่สมณพราหมณ์ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันเพื่อกันเพื่อความสงบสุขและเกิดภราดรภาพในสังคม^{๒๗}

๓) การใช้ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ

ในสมัยพุทธกาลนั้นพระพุทธเจ้าทรงใช้อยู่ ๓ วิธี ที่เรียกว่า “ปาฏิหาริย์” แปลว่าสิ่งอัศจรรย์ซึ่งหมายความว่า มีความสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์ เพราะสามารถทำให้คนเกิดความรู้ถึงขั้นปัญญา และมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ถึงขั้นเป็นพระอริยบุคคล การสอนทั้ง ๓ วิธีนี้ คือ

๑. วิธีอิทธิปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการใช้ความสามารถพิเศษ
๒. วิธีอาเทศนาปาฏิหาริย์ การสอนโดยวิธีเข้าใจหรือรู้ใจผู้อื่น
๓. วิธีอนุสาสนิปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการบรรยาย การพรัาสอนให้รู้ผิดรู้ถูก รู้ดีชั่วด้วยตนเอง

๓.๑ วิธีอิทธิปาฏิหาริย์

การสอนวิธีอิทธิปาฏิหาริย์ คือ การใช้ความสามารถพิเศษของพระองค์ในการสอนวิธีนี้ พระพุทธองค์ทรงใช้กับบุคคลบางประเภท บางโอกาสและทรงใช้ในกรณีที่เป็นเท่านั้น การสอนวิธีนี้เห็นได้จากการสอนชฎิล ๓ พี่น้อง ที่ปรากฏในมหาชาตตะ พระวินัยปิฎก ความว่า

ที่ตำบลอรุเวลา ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา มีชฎิล ๓ พี่น้องพร้อมด้วยบริวาร ๑,๐๐๐ รูป ตั้งอาศรมบำเพ็ญตบะมีชื่อเสียงปรากฏเป็นที่เคารพนับถือของชาวมคธเป็นอันมาก พระพุทธเจ้าต้องการจะสอนชฎิลเหล่านั้น จึงเสด็จไปหาชฎิลผู้พี่ชื่อว่าอรุเวลกัสสปะและขอเข้าพักในโรงบูชาไฟ ชฎิลกัสสปะได้ห้ามไว้ เพราะในโรงไฟนั้นมีงูใหญ่ที่มีพิษร้ายแรงอาศัยอยู่ แต่พระพุทธองค์ก็ทรงยืนยันที่จะพักให้ได้ เพื่อจะแสดงฤทธิ์ให้ชฎิลได้

^{๒๖}วิ. มหา. (ไทย) ๔/๑๓-๑๔/๒๐-๒๕.

^{๒๗}ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๓-๒๗๔/๑๖๙-๑๗๒.

เห็น ค็นนั้นทั้งค็นพระองค์ได้ทรงแสดงฤทธิ์ปราบปรามได้สำเร็จ วันรุ่งขึ้นยังจับงูไสบาตรนำมาแสดงให้พวกขงกิลดูอีก ทำให้พวกขงกิลเกิดความเลื่อมใสมากแต่อรุเวลกัสสะปะก็ยังไม้อ่อนข้อ ยังเข้าใจว่าตนเป็นพระอรหันต์ประเสริฐกว่าอยู่นั่นเอง

ต่อมาพระพุทธรองค์ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์อีกหลายอย่าง เช่นให้อรุเวลกัสสะปะเห็นท้าวฆาธาจตุโลกบาลทั้ง ๔ มาเข้าเฝ้าเห็นท้าวสักกะมาเข้าเฝ้า เห็นท้าวสัทธัมบดีพรหม มาเข้าเฝ้า ทรงทราบความดำริของอรุเวลกัสสะปะถูกต้อง เสด็จไปบิณฑบาตที่อุตตระกฐทวีป เทพ ต่าง ๆ มาช่วยในการชักผ้าบังสุกุล ทรงนำผลหว่าประจำชมพูทวีปมาให้ดูทรงช่วยผ่าฟืน ก่อไฟ ดับไฟ ก่อกองไฟ ๕๐๐ กอง และครั้งสุดท้ายทรงแยกน้ำออกแล้วทรงเดินจงกรมอยู่ระหว่างกำแพงน้ำ ในที่สุดอรุเวลกัสสะปะจึงยอมแพ้^{๒๔} หรือเห็นได้จากทรงสอนโจรองคฺคิมล ปราภฏในอังคฺคิมลสูตร ความว่า

โจรร้าย ชื่อ องคฺคิมล ซึ่งฆ่าคนมาแล้ว ๙๙ คนแล้ว เวลานั้นกำลังชุ่มช้อนอยู่ในป่ามหาวันใกล้เมืองสาวัตถี ในวันรุ่งขึ้นทางราชการกำลังจะส่งกองทหารไปปราบ ฝ่ายนางพราหมณ์ผู้มารดาที่เป็นห่วงบุตรเกรงว่าจะถูกกองทหารฆ่าตาย จึงตัดสินใจจะไปแจ้งข่าวให้บุตรทราบตั้งแต่เช้า แต่ถ้าไปก็就会被บุตรฆ่าตาย เพราะขณะนั้นองคฺคิมลมีสิดพันเพื่อนจำใครไม่ได้จะตัดเอานิ้วมืออย่างเดียว

ด้วยความเมตตาการุณยสงสารองคฺคิมลและมารดา พระพุทธรเจ้าจึงเสด็จไปยังป่ามหาวันก่อนมารดาของเขา พองคฺคิมลเห็นพระพุทธรเจ้าเสด็จมา ก็ชักดาบออกวิ่งไล่ทันที่ แต่ปรากฏว่าวิ่งจนสุดฝีเท้าก็ไล่ไม่ทัน ในที่สุดก็ยอมแพ้ต่อพระพุทธรองค์”^{๒๕}

๓.๒ ใช้วิธีอาเทศนาปาฏิหาริย์

อาเทศนา แปลว่า การดักใจ หมายถึงการรู้สภาพจิตใจของผู้เรียนหรือผู้ฟังแล้วสอนเขาตามสภาพจิตใจนั้น พระพุทธรเจ้าทรงใช้วิธีนี้กับบุคคลประเภทอุคฆฏิตัญญ คือผู้มีปัญญาสูงสามารถเกิดความรู้อย่างต่ำถึงขั้นและทวิภูฏิตได้ เพียงแต่ได้ฟังหัวข้อธรรมที่ยกขึ้นแสดงเท่านั้น

อาเทศนามี ๒ วิธีคือ

๑. การสอนด้วยคำพูดสั้น ๆ แต่เน้นสาระสำคัญและความประทับใจ

๒. การสอนด้วยการไม่พูด แต่ให้ลงมือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งจนเกิด

ความรู้ด้วยตนเอง

การสอนด้วยคำพูดสั้น ๆ

ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธรองค์ตรัสกับปัญจวัคคีย์ หลังจากพระพุทธรองค์ตรัสรู้แล้วก็เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ถึงเมืองพาราณสี พอเห็นพระพุทธรเจ้าเสด็จมาแต่ไกลปัญจวัคคีย์ก็นึกดูถูกกันที่ว่า พระสมณะโคดมผู้ล้มเหลวได้ชมชานมาขอพึ่งอาศัยอีกแล้ว แม้

^{๒๔}วิ.ม.หา. (ไทย) ๔/๓๗-๕๔/๔๗-๖๕.

^{๒๕}ม.ม. (ไทย)๑๓/๓๔๗-๓๕๒-๔๒๑-๔๓๓.

พระพุทธเจ้าจะตรัสบอกกับปัญจวัคคีย์ว่าพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วก็ไม่เชื่อ ยังคงกล่าวออกนาม และใช้ถ้อยคำเรียกอย่างยโสโอหัง สุดท้ายพระพุทธองค์ก็สามารถปราบความหัวดื้อของปัญจวัคคีย์ได้ด้วยการใช้พระดำรัสสั้น ๆ ว่า

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอยังจำได้หรือไม่ว่า ถ้อยคำเช่นนี้ เราได้เคยกล่าวในมาก่อนหรือไม่”^{๓๐}

การตรัสด้วยคำพูดสั้น ๆ อีกตอนหนึ่ง คือ ตอนที่พระพุทธองค์ตรัสกับองคุลิมาลเมื่อองคุลิมาลวิ่งไล่พระพุทธองค์จนเหนื่อยอ่อน แต่ไล่ไม่ทันสักทีนั้น เขาได้ตะโกนออกมาว่า “หยุดก่อน สมณะ หยุดก่อน”

พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบไปว่า “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด”

พระดำรัสนี้ต้องการจะให้องคุลิมาลเกิดความงุนงง ซึ่งจะเป็นเหตุให้ความคิดเกิดขึ้นในใจต่อไปนี้

ท่านสมณะพูดมุกสา ท่านเดินอยู่ไหนจึงว่าเราหยุดแล้ว

พระพุทธองค์ทรงตกใจด้วยประโยคต่อไปนี้ “เราหยุดทำบาปแล้วแต่ท่านยังไม่หยุด” เท่านั้นเอง แสงสว่างก็เกิดขึ้นในดวงใจขององคุลิมาล เขาหยุดวิ่ง โยนดาบทิ้งแล้วก็คุกเข่าลงแทบพระยุคลบาท เพื่อฟังการสอนแบบอนุสาสนีปาฏิหาริย์ต่อไป^{๓๑}

การสอนแบบไม่พูดแต่ให้ลงมือทำ

บางกรณี พระพุทธองค์ไม่ทรงสอนอะไรด้วยวาจาเลย แต่ทรงมอบหมายงานบางอย่างให้คนกระทำ จนกระทั่งเกิดความรู้ขึ้นมาพบความจริงด้วยตนเองเท่าที่ได้สังเกตจากหลักฐานปรากฏว่า วิธีนี้พระพุทธองค์ทรงใช้กับคนที่มีจิตอยู่ในภาวะไม่ปรกटอย่างมากมายไม่พร้อมที่จะฟังสิ่งใด การสอนแบบนี้จะให้ความรู้ด้านทฤษฎีก่อนแล้วจึงให้ผู้รับคำสอนไปศึกษาด้วยตนเอง มีหลักการตรงกันกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งถือเอาการทดลองเป็นหัวใจสำคัญ การที่จะเข้าใจเรื่องนี้จึงขอยกการสอนพระจุพนันทกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

ในสมัยพุทธกาล มีพระเถระรูปหนึ่งชื่อ มหาปันถก ต่อมาพระมหาปันถกได้นำเอาน้องชายชื่อจุพนันทกมาบวชด้วย ครั้นบวชแล้ว พี่ชายก็มอบหมายหน้าที่ให้ท่องจำคาถาหรือคำฉันท์บทหนึ่ง ซึ่งมีความยาวเพียง ๔ บาทเท่านั้น แต่พระจุพนันทกก็ท่องจำไม่ได้ แม้เวลาจะล่วงไปตั้ง ๔ เดือนก็ตาม

พระมหาปันถกผู้พี่เห็นว่าน้องชายไปไม่ไหวแน่ ก็เลยขับไล่ให้ลาสิกขาออกไปเป็นคฤหัสถ์เสียเลย แต่พระจุพนันทกยังไม่อยากสึก แต่ก็ต้องจำไป จึงเดินร้องไห้เพื่อจะไปสึก พระพุทธเจ้าเสด็จมาทอดพระเนตรเห็นเข้า ทรงถามทรงทราบเรื่องราวแล้วจึงพา

^{๓๐}วิ. มหา. (ไทย) ๔/๑๒/๑๙.

^{๓๑}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๘-๓๔๙/๔๒๒-๔๒๔.

พระจุพบันถกนั่งลง ประทานผ้าขาวให้ผืนหนึ่ง แล้วทรงสั่งให้นั่งเอามือลูบผ้าขาวนั้นไปมา พร้อมกับท่องคำว่า รโหโรณ โดยไม่ต้องคิดอะไรทั้งสิ้น

เมื่อพระจุพบันถกท่องไป ลูบไป จิตก็เป็นสมาธิมีความสว่าง สะอาด สงบเป็นลักษณะ เมื่อถึงเวลาอันเหมาะสมความรู้ะวิชชญาณก็เกิดขึ้น พระจุพบันถกผู้ทุกข์นั้นก็กลับกลายเป็นพระอรหันต์ไป”^{๓๒}

เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การบรรลุมรรคผลนั้นไม่เกี่ยวกับสติปัญญา (Intelligence) หรือความสามารถทั่วไปของจิตแต่อย่างใด คนมีสติปัญญาดำอาจจะบรรลุได้เร็วก็ได้ เช่น กรณีของพระจุพบันถกนี้ ความสามารถในการจดจำต่ำมากแต่ก็สามารถบรรลุธรรมได้เร็ว

อีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการสอนแบบให้ลงมือทำ คือการสอนให้นางกิสาโคตรมีรู้จักความตาย ความว่า

มีลูกสะใภ้เศรษฐีคนหนึ่งชื่อกิสาโคตรมี ซึ่งมีบุตรคนเดียวต่อมาบุตรของนางได้ตายลง โดยปัจจุบันทันด่วน นางเสียอกเสียใจจนมีสติวิปลาสไปบ้าง ด้วยความรักในบุตร นางจึงไม่ยอมเอาศพไปฝังหรือเผา นางอุ้มศพลูกของนางไปขอยาจากชาวบ้าน เพื่อให้ลูกของนางฟื้นขึ้นมา แต่ก็เป็นที่น่าขบขันสำหรับบางคน นางจะได้ยินแต่คำว่า “ไม่มี” จากทุกบ้านเรือน บางแห่งยังถูกขับไล่ไล่ส่งเสียอีกเวลาผ่านไปหลายวันจนกระทั่งศพของลูกนางขึ้นอืด นางก็ยังอุ้มต่อไป

วันหนึ่งนางได้ไปพบกับอุบาสกคนหนึ่งซึ่งได้แนะนำให้นางไปขอยาจากพระพุทธรเจ้า นางรีบไปยังพระเชตะวันทันที เมื่อนางออกปากขอยา พระพุทธรองค์ตรัสว่า “ยามี่แน” นางดีใจอย่างล้นพ้นที่ได้ยินคำว่า “มี” เป็นครั้งแรก นางทูลถามว่ายานั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง พระพุทธรองค์ตรัสว่า ประกอบด้วยเมล็ดพันธุ์ผักกาด นางดีใจยิ่งขึ้นเพราะเมล็ดพันธุ์ผักกาดเป็นของหาง่าย ขณะที่นางกำลังจะรีบเดินทางไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดนั่นเอง พระพุทธรองค์ตรัสว่า ให้ไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากบ้านเรือนที่ไม่เคยมีคนตาย

นางกิสาโคตรมีออกตระเวนขอเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากชาวบ้านอีกครั้งหนึ่งแต่เดินเหนื่อยอ่อนก็หาไม่ได้ เพราะทุกบ้านเรือนล้วนแต่มีคนตายทั้งสิ้น ในที่สุดแสงสว่างก็เกิดขึ้นในดวงจิตของนางว่าความตายเป็นของธรรมดาของโลกทุกคนต้องตาย ในโลกนี้มีคนตายมากกว่าคนเป็น ลูกของนางไม่ใช่รายพิเศษอะไร เขาได้ปฏิบัติตามกฎอันเที่ยงธรรมแห่งจักรวาลแล้ว พร้อม ๆ กับเกิดความรู้ใหม่นี้ขึ้นมา นางก็นำศพลูกไปฝังแล้วก็กลับไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า ต่อมาก็ได้บรรลุอรหันต์ผล”^{๓๓}

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงสอนด้วยการทดลองด้วยตนเอง เมื่อปฏิบัติแล้วได้ผลตามที่ทรงสอนก็เห็นเป็นอัจฉริยะและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ไม่เพียงเฉพาะ

^{๓๒} มหามกุฏราชวิทยาลัย, ธรรมปัทมฐกถาแปล, หน้า ๑๑๙-๑๒๓.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๓-๒๒๔.

ตนเท่านั้น แต่เป็นประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก วิธีสอนอย่างนี้พระองค์เคยใช้อยู่หลายครั้ง เช่น พระโมคัลลานะง่วงนอนบำเพ็ญเพียรภาวนาไม่ได้ พระพุทธองค์ก็ทรงบอกวิธีแก้ง่วงให้พระโมคัลลานะ ไปลองทำด้วยตนเอง ซึ่งปรากฏภายหลังว่า เมื่อได้ปฏิบัติตาม พระองค์ทรงแนะนำแล้วพระโมคัลลานะก็สามารถเอาชนะความง่วงนอนและบรรลุประอรหัตตได้ ในเวลาต่อมา

๓.๓ การใช้วิธีอนุสาสนีปาฏิหาริย์

การใช้วิธีอนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือ การสั่งสอนให้เว้นสิ่งที่ควรเว้น ให้ทำสิ่งที่ควรทำทั้งทางกาย วาจา ใจ ว่าเป็นสิ่งประณีตและมีประโยชน์ การสอนแบบนี้เป็นการบรรยายหรือการแสดงธรรมแบบธรรมดา โดยไม่ต้องใช้ฤทธิ์เดชหรือการดักใจเข้าช่วยแต่อย่างใดในการสอน พระพุทธเจ้าใช้วิธีอนุสาสนีมากที่สุด และได้ผลดีที่สุด ซึ่ง ดร.คุรุแก นักการศึกษาชาวลังกา กล่าวถึงพระพุทธเจ้าไว้ว่า

พระพุทธเจ้าทรงเชื่อมั่นในคำพูดที่เปล่งออกมาว่าสามารถทำให้คนเกิดความเชื่อมั่นถึงขั้นเปลี่ยนวิถีชีวิต ยอมรับค่านิยมใหม่ได้แสวงหาเป้าหมายใหม่ได้ ในยุคที่ศาสนาเจ้าลัทธิทั้งหลายหันไปใช้ฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ดูดคนเป็นสาวก พระพุทธเจ้าทรงยึดปาฏิหาริย์เพียงอย่างเดียว นั่นก็คือปาฏิหาริย์แห่งการสั่งสอน^{๓๔}

อนุสาสนีของพระพุทธองค์ มีผลดีอย่างน่าประหลาด ทุกครั้งที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมจบลง ผู้ฟังจำนวนมากจะเกิดความรู้ตั้งแต่ระดับสติปัญญาขึ้นไปจนถึงระดับโพธิญาณ คนธรรมดากลายเป็นภิกษุและอริยบุคคลจำนวนมาก อนุสาสนีของพระพุทธเจ้าประสบผลสำเร็จด้วยดี เพราะเหตุที่พระองค์ทรงพิจารณาจนรู้จักจริต ภูมิปัญญาและภูมิหลังของผู้ฟังแล้วก็ทรงปรับปรุงเนื้อหาของเรื่องที่จะสอนและวิธีสอนให้เหมาะสมกับคนฟัง

๔) วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของนักเผยแผ่ นอกเหนือไปจนคุณสมบัติด้านคุณธรรม เพราะบุคลิกภาพที่สง่างาม ย่อมสร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ผู้ที่พบเห็นเป็นครั้งแรก พระพุทธเจ้านั้นพระองค์ทรงมีพระวรกายที่สง่างาม ประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ ดังมีผู้ชมว่า “พระสมณโคดมทรงมีพระรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก มีวรรณะและสีระดูจดังพรหมน้าขมยิ่งนัก”^{๓๕} มีพระสุรเสียงไพเราะ ดุจเสียงแห่พรหม ตรัสมีสำเนียงไพเราะดุจนกการเวก^{๓๖} ตรัสถ้อยคำงดงาม มีพระวาจาสุภาพ

^{๓๔} แสง จันทรงาม, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๕-๕๖.

^{๓๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๖/๔๗๔-๔๗๘.

^{๓๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓-๓๖/๑๕-๒๐.

สละสลวย ไม่มีโทษยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความแจ่มแจ้ง ยังก่อให้เกิดความเพลิดเพลินสุขใจชวนอยากให้ฟัง^{๓๗}

ขณะเดียวกันพระอากัปกิริยามารยาททุกอย่างมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้เห็นเกิดเลื่อมใส เริ่มแต่สมบัติผู้ดีและมารยาทอันเป็นที่ยอมรับของสังคม ตลอดจนพระบุคลิกลักษณะที่เป็นเสน่ห์ทุกประการ พร้อมไปด้วยความองอาจความสง่างาม การสงบเยือกเย็น การแสดงธรรมของพระองค์ นอกจากแจ่มแจ้งด้วยสัจธรรมแล้ว ยังก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินสุขใจชวนอยากให้ฟังอยากใกล้ชิดพระองค์อยู่ไม่วาย^{๓๘}

นอกจากนี้บุคคลทั่วไปนั้นยังยึดติดอยู่กับลักษณะของประมาณอยู่ที่เรียกว่า ปมาณิก ๔ ประการ คือ

๑. รูปปมาณิก พวกถือรูปเป็นประมาณ
๒. โชนปมาณิก พวกถือเสียงเป็นประมาณ
๓. ฐัมมปมาณิก พวกถือความเคร่งครัดหรือความเศร้าหมองเป็นประมาณ
๔. ธัมมัมปมาณิก พวกถือธรรมเป็นประมาณ^{๓๙}

พระพุทธเจ้าั้นพระองค์มีครบทั้ง ๔ ประการ ดังจะเห็นได้จากกรณีพระวัคกลี ที่ได้เห็นบุคลิกรูปพระพุทธรูปลักษณะของพระพุทธองค์ยังไม่ได้ฟังธรรมก็เกิดความเลื่อมใสแล้ว ดังนั้นบุคลิกลักษณะที่สง่างามเป็นสิ่งที่นักเผยแผ่สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นได้กับผู้ที่ได้พบเห็น เช่น พระอัสสชิเถระ เมื่อพระอุปัชฌาย์พาไปหาท่านแล้วก็เกิดความเลื่อมใส

การเผยแผ่พุทธธรรมนอกจากมีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่แล้ว คุณสมบัติของนักเผยแผ่ก็เป็นสิ่งที่สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ เพราะนักเผยแผ่ที่ดีนั้นแม้จะไม่ออกปากพูดก็สามารถเผยแผ่พุทธธรรมได้ บุคลิกลักษณะที่ดีสง่างามก็ยิ่งความผ่องใสแห่งจิตใจให้เกิดศรัทธาได้แก่ผู้ที่พบเห็น

๕) วิธีการปฏิรูป

การปฏิรูปได้แก่ การปรับปรุงให้สมควร ปรับปรุงให้เข้ากับสังคม วัฒนธรรมนั้น โดยไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ประกาศพุทธธรรมได้ผลดี พระองค์ใช้วิธีปฏิบัติต่อสังคม วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนนั้น ๆ ในลักษณะที่นุ่มนวล ไม่หักล้างความเชื่อถือที่ดั้งเดิมไม่ใช่ถ้อยคำที่รุนแรง แต่พระพุทธองค์จะใช้วิธีเปลี่ยนแปลงแบบไม่รู้สึกรู้สัวหรือโอนอ่อนผ่อนตามมากกว่า คำบัญญัติของศาสนาเดิมหรือลัทธิเดิมพระองค์ก็จะนำมาใช้ใน

^{๓๗} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๗๘-๔๘๑.

^{๓๘} พระราชนิพนธ์ (ประยูร ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, หน้า ๑๑.

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๔๕-๑๔๗.

ความหมายใหม่ตามหลักพุทธธรรม ทรงสร้างคุณค่าใหม่ให้แก่คำบัญญัติที่ใช้อยู่เดิมบ้าง เช่น “พรหม” ทรงให้ความหมายใหม่ว่าเป็นสัตว์โลกที่เกิดตายประเภทหนึ่งบ้าง หมายถึงมารดา บิดาบ้าง^{๔๐}

ส่วนไหนของคำสอนของศาสนาเดิมที่ดีและมีประโยชน์ พระองค์ก็ทรงยอมรับ โดยถือว่าเป็นความถูกต้องดีงามเป็นของสากลโดยธรรมชาติ ในกรณีที่หลักคำสอนในศาสนาเดิมมีความหมายหลายอย่างก็จะทรงชี้แนะว่าแง่ใดถูกหรือผิดและให้ปฏิบัติในแง่ที่ถูกต้องและ บางครั้งทรงสอนว่าข้อปฏิบัติที่ผิดพลาดเสียหายบางอย่างของศาสนาเดิมสมัยนั้นเป็นความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นในศาสนานั้นเองซึ่งในครั้งตั้งเดิมทีเดียวคำสอนของศาสนานั้นถูกต้องโดยทรงชี้ให้เห็นว่าคำสอนนั้นเป็นอย่างไร เช่น เรื่อง ตบะ การบูชาัญญ์ หลักการสงเคราะห์ประชาชน ของนักปกครองและเรื่องพรหมสูตร^{๔๑} (พรหมวิหารธรรม เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เป็นต้น

๖) วิธีการปฏิบัติเชิงรุก หรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน

อีกวิธีการหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมคือการเสด็จไปโปรดถึงบ้านของผู้ที่ทรงเล็งเห็นว่ามียุปัญญาสมบัติแก่กล้าพอที่จะบรรลุธรรมได้ การเสด็จไปโปรดถึงบ้าน ดังกล่าวในอรรถกถาได้แสดงไว้ว่าเป็นพระกรณีกิจประจำวันประการหนึ่งใน ๕ ประการ คือ

บุพพณฺเห ปิณฺฑปาตณฺจ	สายณฺเห ธมฺมเทสนํ
ปโทเส ภิกฺขุโสภาทํ	อฑฺฒตฺเต เทวปญฺหนํ
ปจฺจุเสว คเต กาเล	ภพฺพาภพฺเพ วิโลกนํ

เวลาเช้าเสด็จไปบิณฑบาต ปายทรงแสดงธรรม คำทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุ กลางคืนทรงตอบปัญหา (พวกรชนชั้นสูง) เวลาจวนสว่างทรงตรวจดูผู้ที่ควรและยังไม่ควรตรัสรู้ (บรรลุธรรม)^{๔๒}

ถือว่าเป็นภารกิจของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงปฏิบัติมาด้วยพระมหากุณานุคุณของพระองค์ เช่นที่ปรากฏในพระสูตรและในธรรมบทกล่าวว่า “ตํ ทิวสํ ปน สตุถา ปจฺจุสกาลे โลกํ โวลเณโต...อตฺตโน ญฺาณชาลสฺส อนฺโต ปวิฏฺฐํ ทิวสา...” (ในตอนเช้าตรู่วันนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลก (ด้วยทิพจักขุญาณ) ได้ทรงเห็น...(ผู้นั้น)... ซึ่งเข้าไปภายในแห่งข้ายคือพระญาณของพระองค์) หลังจากนั้นก็ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จพุทธดำเนินไปโปรดจนถึงบ้านและทรงประสพผลสำเร็จเสมอ.

^{๔๐} อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๓/๑๐๗-๑๐๘.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

^{๔๒} พระราชนิพนธ์ (ประยูรค์ ปยุตฺโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, หน้า ๒๘.

๗) วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

การสอนโดยวิธีนี้เป็นการสอนที่สืบเนื่องมาจากวิธีการอื่น ๆ จากนั้นพระองค์ก็จะทรงสอนหลักการหรือหลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนาที่เป็นแก่นหรือที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เช่น หลักไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ (อนิจจา: Impermanence, ทุกขตา: Conflict, อนัตตตา: Soullessness หรือ Non-Self) หลักธรรม คือการกระทำ เป็นตัวบ่งชี้พฤติกรรมและประเมินค่าให้กับคนเรา เช่น คนทำดีย่อมได้ดีคนทำชั่วย่อมได้ชั่ว คนจะดีจะชั่วไม่ได้อยู่ที่ชาติกำเนิด กรรมใดที่ทำแล้วไม่เดือดร้อนแก่ตนและผู้อื่นถือว่าเป็นกรรมดี ส่วนที่ตรงกันข้ามถือว่าเป็นกรรมชั่ว พระพุทธศาสนาสอนหลักกรรมในความหมายเหล่านี้ หลักอริยสัจ ๔ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักของพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนารวมลงในอริยสัจทั้งสิ้น เป็นหลักความจริงที่พระพุทธองค์เชิญให้ทุกคนมาพิสูจน์ด้วยตนเอง นิพพาน เป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นภาวะที่มนุษย์สามารถประจักษ์แจ้งได้ในชีวิตปัจจุบันนี้ไม่ต้องรอถึงชาติหน้าถ้าปฏิบัติให้ถึงที่สุด เพราะเป็นภาวะที่ไม่จำกัดกาล (อกาลิโก) และเป็นภาวะที่ทุกคนอาจบรรลุได้เอง (สันทิฎฐิโก) ถ้าหากผู้นั้นมีฉันทะและความเพียรพยายามพร้อมแล้วก็จะบรรลุได้

๘) วิธีการบริการสังคมชุมชน

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้าและพระสาวกนั้นทรงเข้าไปสัมผัสกับสังคมและชุมชน เป็นวิธีการที่พบได้บ่อยครั้งและเห็นได้ชัดเจนมาก วิธีการเหล่านี้เป็นการเข้าหาประชาชน จัดเป็นการเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งอาจจำแนกประเภทงานออกได้ดังนี้

การสังคมสงเคราะห์ เช่นที่ปรากฏในธรรมบทว่า “พุทฺธา กิร ทฺถุคฺเตสุ อญฺญมํปฺกโรนฺติ”^{๔๓} (นัยว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมทรงทำความอนุเคราะห์ในพวกคนเข็ญใจ) และสงเคราะห์อุปพยุทกุฎฐิ ที่เป็นโรคเรื้อนซึ่งเป็นคนยากจนอนาถาไม่มีใครเหลียวแล มีสภาพไม่ต่างกับขอทานโดยทั่วไป แต่พระพุทธเจ้าทรงสงเคราะห์เขาจนได้บรรลุธรรมชั้นสูง^{๔๔} เป็นต้น

การเผยแผ่ด้วยการบำบัดทางจิต เป็นวิธีการหลักในพระพุทธศาสนาที่เน้นไปที่การพัฒนาจิตเป็นสำคัญเมื่อสุขภาพจิตดีมองโลกเห็นตามหลักความเป็นจริงของธรรมชาติก็จะทำให้สุขภาพกายดีไปด้วย เช่น ที่ปรากฏในพระธรรมบท ที่ทรงโปรดนางปฐาจาราที่สติวิปลาสเพราะความเสียใจที่ต้องสูญเสียสามี ลูก และพ่อแม่พี่น้องในคราวเดียวกันจนต่อมานางได้ฟังพระดำรัสตรัสเตือนสตินาง จากนั้นนางก็ได้เห็นแจ้งและบรรลุพระอรหันต์พร้อมกับขออุปสมบทเป็นภิกษุณีอีกเรื่องก็คือการโปรดองคูลิมาลและนางกิสาโคตรมี เป็นต้น

^{๔๓} มหามกุฏราชวิทยาลัย, ธรรมปทัฏฐกถาแปล, หน้า ๑๔๓-๑๔๗

^{๔๔} พุ. อุ. ๒๕/๑๑๒-๑๑๓/๑๗๔-๒๐๘.

การให้การศึกษาแก่สังคม สังคมอินเดียในสมัยนั้นยังแบ่งชนชั้นวรรณะกันอยู่ ผู้ที่ได้รับการศึกษาส่วนใหญ่คือวรรณะพราหมณ์เท่านั้น ส่วนวรรณะต่ำ ๆ ไม่มีสิทธิ์และโอกาสเป็นการกีดกันสิทธิเสรีภาพทางการศึกษา ดังนั้นวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธองค์ จึงเปิดโอกาสให้การศึกษาแก่สังคมโดยเท่าเทียมกันโดยไม่การแบ่งชนชั้นวรรณะ ทุกคนสามารถที่จะศึกษาและประพฤติพรหมจรรย์ได้เท่าเทียมกัน ให้เคารพกันตามลำดับพรथाไม่แบ่งแยกว่าจะมาจากวรรณะไหนถ้าเข้ามาประพฤติพรหมจรรย์แล้วต้องเคารพพระธรรมวินัยและความอาวุโสเท่านั้น

๙) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น

ความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของอินเดีย ทำให้การเผยแผ่พุทธศาสนาที่ได้ผลนั้นต้องมีการปรับตัวหรือกลยุทธ์ในการเผยแผ่ วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นของพระพุทธองค์นั้น ทรงกระทำได้อย่างแนบเนียนจนกระทั่งทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกเหมือนกับว่าพระพุทธองค์คือเครือญาติ คือพวกเดียวกันกับตนและเต็มใจที่จะรับฟังพุทธธรรมที่ทรงแสดง การปรับตัวเข้ากับสังคมแต่ละท้องถิ่นนั้นแบ่งได้ดังนี้ คือ

ด้านภาษา ในสมัยพุทธกาล มีภาษาที่ใช้กันในอินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือแถบลุ่มแม่น้ำคงคา เฉพาะที่แผ่หลาย ๒ ภาษา คือภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี หรือมาครี ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาชั้นสูง ส่วนภาษาบาลีเป็นภาษาง่าย ๆ แผ่หลายในระหว่างชนชั้นกลางและต่ำพระองค์จะใช้ภาษาง่าย ๆ และเหมาะกับบุคคลและสังคมนั้น ๆ เช่นพระพุทธองค์ได้ทรงแนะนำพระสาวกป่าให้ใช้ภาษาตามที่ชาวโลกเขานิยมกัน ไม่ให้ทะเลาะกับใครเพราะภาษาว่า

อัคคิเวสสะ บรรดาทักขิภูมิล้านั้น ทักขิของสมณหรือพราหมณ์ผู้มีทักขิอย่างนี้ว่า “บางสิ่งเป็นที่พอใจแก่เรา บางสิ่งไม่เป็นที่พอใจแก่เรา” วิญญูชนย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า “ถ้าเรายึดมั่นทักขิของเราว่า “บางสิ่งเป็นที่พอใจแก่เราแล้วยืนยันอย่างแข็งขันว่า นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง เราก็จะพึงถือผิดจากสมณะพราหมณ์ ๒ พวกนี้ คือ สมณหรือพราหมณ์ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทักขิอย่างนี้ “สิ่งทั้งปวงเป็นที่พอใจแก่เรา” สมณหรือพราหมณ์ ผู้มีวาตะอย่างนี้มีทักขิอย่างนี้ “สิ่งทั้งปวงไม่เป็นที่พอใจแก่เรา” เมื่อเราถือผิดจากสมณะพราหมณ์ ๒ พวกนี้ ก็จะมีการทู่เถียงกันเมื่อมีการทู่เถียงกัน ก็จะมีการทำลายกัน เมื่อมีการทำลายกัน ก็จะมีการเบียดเบียนกัน และการเบียดเบียนกันในตน จึงละทักขินั้นและไม่ยึดถือทักขิอื่น การละ การสลัดทิ้งทักขิเหล่านั้น ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้”^{๔๔}

ด้านพิธีกรรม พิธีการในพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นแค่เปลือกหรือกระพี้ของพระพุทธศาสนา ไม่ใช่หัวใจหรือแก่นของพระพุทธศาสนา แต่พิธีกรรมก็มีส่วนสำคัญในการที่ดึง

^{๔๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๐๑-๒๐๔/๒๓๙-๒๔๒.

ประชาชนให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาได้ เพราะคนแต่ละคนนั้นมีปัญหาที่แตกต่างกัน จะสอนเขาด้วยหลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนานั้นคงจะไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น พิธีกรรมเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยได้ เช่น กำหนดวันอุโบสถ วันเข้าพรรษา ทรงอนุญาตให้ทอดกฐิน (กรานกฐิน) และอนุญาตการถวายจีวรและผ้าอื่น ๆ เป็นต้น

ด้านจารีตประเพณีและระบบความเชื่อ การเผยแพร่พุทธธรรมที่ประสบความสำเร็จได้นั้นนักเผยแผ่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เข้ากับจารีตประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของผู้คนในแต่ละท้องถิ่นและแต่ละกลุ่มให้ได้ โดยไม่ทำลายประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นความเชื่อดั้งเดิมของสังคมนั้น ๆ พระพุทธเจ้าทรงใช้รูปแบบที่เหมาะสมซึ่งแตกต่างกับสังคมดั้งเดิมของพราหมณ์และลัทธิต่าง ๆ ในรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือในส่วนรูปธรรมนั้นทรงให้ลัทธิเสรีภาพแก่ประชาชน โดยเท่าเทียมกันโดยตั้งสังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่าง ส่วนในทางนามธรรมนั้นจะเห็นว่าได้ว่าทรงบัญญัติในพระสิกขาบทต่าง ๆ ซึ่งก็คือกฎหมายนั่นเอง ควบคุมความประพฤติและกำหนดโทษพระภิกษุ ที่เรียกว่า ศีล ๒๒๗ ข้อ เหตุผลก็คือเพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชนนั้นมี ๒ ประการคือ “เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ฟังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว”^{๔๖}

จะเห็นได้ว่าวิธีการที่พระพุทธองค์นำมาใช้นั้นส่วนมากจะใช้วิธีการที่ยืดหยุ่นและก็ปรับตัวให้เข้ากับสังคมวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืนและประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการเผยแพร่พุทธธรรม ซึ่งในเวลาอันไม่นานนั้นประมาณ ๘ เดือนที่พระองค์ใช้ในการเผยแพร่พุทธธรรมนั้นสามารถทำให้คนเกิดความรู้ถึงขั้นโพธิญาณ กลายเป็นอริยบุคคลถึง ๑,๒๕๐ องค์ และในชั่วพระชนม์ชีพของพระองค์นั่นเอง พระพุทธศาสนาก็ตั้งเป็นหลักแหล่งลงอย่างมั่นคงในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำคงคา และต่อมาก็กลายเป็นศาสนาของโลก

อย่างไรก็ตาม วิธีการต่าง ๆ ที่ทรงใช้ประกาศธรรมตั้งแต่เริ่มต้นดังกล่าวมานี้ ว่าโดยที่จริงแล้วเป็นเพียงการเสนอหลักการใหม่ที่ทรงเห็นว่าถูกต้องเท่านั้น การสั่งสอนมิได้มีวัตถุประสงค์มุ่งสอนเพื่อทำลายศาสนาหนึ่งแล้วตั้งศาสนาใหม่ขึ้นมา หากแต่เป็นเพราะได้ทรงเห็นว่าหลักความเชื่อที่ผู้คนสมัยนั้นปฏิบัติกันอยู่ ผิดพลาดคลาดเคลื่อน จึงทรงชี้แนะข้อปฏิบัติใหม่ที่ถูกต้องและทรงปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง ครั้นมีผู้เห็นตามและปฏิบัติตามมากขึ้น หลักการใหม่นี้ก็ปรากฏเด่นชัดขึ้นโดยลำดับ กลายเป็นสถาบันใหญ่โตที่แตกต่างเด่นชัดจากศาสนาดั้งเดิม และเมื่อเข้ากับของเดิมไม่ได้ก็กลายเป็นอีกอันหนึ่งไป และต่อมาจึงถูกเรียกชื่อและรู้จักกันในนามว่าพระพุทธศาสนา^{๔๗}

^{๔๖}วิ. มหา. (ไทย) ๑/๑๒๐/๓๒.

^{๔๗}พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗๐.

สรุปแล้ว วิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวมานั้นมิใช่ว่าพระองค์ทรงใช้ยืนพื้นโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง หากแต่ทรงใช้ยืดหยุ่นแตกต่างกันไปตามแต่อุปนิสัยของผู้ฟังแต่ละคน ทรงมุ่งผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ วิธีการใดที่ใช้ได้ผลดีที่สุดในขณะนั้นก็ทรงใช้วิธีนั้นโดยไม่ทรงกล่าวว่าจะเสียเกียรติหรือถูกดูถูกรู้สึกว่าแพ้ บางคราวเมื่อสมควรก็ทรงยอมให้ผู้ฟังรู้สึกว่าเขาเก่ง บางคราวก็ทรงข่ม สมควรอ่อนอ่อนผ่อนคลายก็ยอมตาม สมควรขัดก็ทรงขัด สมควรปลอบก็ทรงปลอบดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราย่อมฝึกคนด้วยวิธีอ่อนละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีทั้งอ่อนละมุนละไมและทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง” ทรงจับจุดได้และสนองความต้องการแล้วจึงเข้าสู่เป้าหมายตามพระประสงค์^{๔๔}

๑๐) วิธีการสนทนา การบรรยายพุทธธรรมและการตอบปัญหาธรรมะ

วิธีสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายแบบอย่างที่น่าสังเกตหรือพบบ่อยคงจะได้แก่วิธีต่อไปนี้คือ

๑. แบบสาธกัจฉาหรือสนทนา วิธีนี้ เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หลักธรรม ในการสนทนาพระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ธรรมและเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างใน มงคลสูตรว่า “กาเลน ธมมสากัจฉา เอตมมกมลมุตตม – การสนทนาธรรมตามกาล เป็นมงคลอันอุดม ดังนี้

๒. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วมาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุม นั้น แต่ละคนรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตนโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

๓. แบบตอบปัญหา ผู้ที่ถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็ถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็ถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จนหรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม ในสังคีติสูตร ท่านแยกประเภทปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบเป็น ๔ อย่างคือ

^{๔๔} พระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, หน้า ๔๓-๔๗.

๑) **เอกัณฺสพยากรณียปัญหา**^{๔๔} ปัญหาที่พึงตอบตรงไปตรงมาตายตัว พระอรรถกถาจารย์ ยกตัวอย่างเช่น ถามว่า “จักขุเป็นอนิจจังหรือ” พึงตอบตรงไปได้ที่เดียวว่า “ถูกแล้ว”

๒) **ปฏิปุจณาพยากรณียปัญหา** ปัญหาที่พึงย้อนถามแล้วจึงแก้ ท่านยกตัวอย่างเช่น เขาถามว่า “โสตะก็เหมือนจักขุหรือ” พึงย้อนถามก่อนว่า “ที่ถามนั้นหมายถึงแง่ใด” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นเครื่องมองเห็น” พึงตอบว่า “ไม่เหมือน” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นอนิจจัง” จึงควรตอบรับว่า “เหมือน”

๓) **วิทักขพยากรณียปัญหา** ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ เช่นเมื่อเขาถามว่า “สิ่งที่เป็นอนิจจัง ได้แก่ จักขุใช่ไหม?” พึงแยกความออกตอบว่า “ไม่เฉพาะจักขุเท่านั้น ถึง โสตะ ฆานะ ฯลฯ ก็เป็นอนิจจัง” หรือปัญหาว่า “พระตถาคตตรัสสวาจาซึ่งไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของคนอื่นไหม” ก็ต้องแยกตอบตามหลักการตรัสสวาจา ๖ หรือปัญหาว่าพระพุทธานุชาตเจ้าทรงดิติเยนตบะทั้งหมดจริงหรือ” ก็ต้องแยกตอบว่าชนิดใดดิติเยน ชนิดใดไม่ดิติเยน ดังนี้ เป็นต้น

๔) **ฐปณียปัญหา** ปัญหาที่พึงยับยั้งเสีย ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่อง ไร้ประโยชน์อันจักเป็นเหตุให้ไขว่เขวยืดเยื้อ สิ้นเปลืองเวลาเปล่า พึงยับยั้งเสีย แล้วชักนำผู้ถามกลับเข้าสู่แนวเรื่องที่ ประสงค์ต่อไป ท่านยกตัวอย่างเมื่อถามว่า “ชีวะอันใด สรีระอันนั้นหรือ?” อย่างนี้เป็นคำถามประเภทเก็งความจริง ซึ่งถึงอธิบายอย่างไรผู้ถามก็ไม่อาจเข้าใจเพราะไม่อยู่ในฐานะที่เขาจะเข้าใจได้ ทั้งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่เขาด้วย

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีพระภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์ หรือประชาชนเล่าลือโพนทนาดิติเยนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิด เมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็จะทรงดำหนิ ชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้น ๆ ไว้ด้วยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ในท่ามกลางสงฆ์ และด้วยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์ในการสอนแบบนี้ พึงสังเกตว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทด้วยความเห็นชอบของสงฆ์ และด้วยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์ ซึ่งบาลีใช้คำว่า “สงฆภูจฺจาย” แปลว่า “เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์” ท่านอธิบายความว่า ทรงบัญญัติ โดยชี้แจงให้เห็น

^{๔๔} อ. จตุกก (ไทย) ๒๑/๔๒/๗๐.

แล้วว่าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมีผลดีอย่างไร จนสงฆ์รับคำของพระสงฆ์ว่า ดีแล้ว ไม่ทรงบังคับเอาโดยพลการ^{๕๐}

๒. สมัยหลังพุทธกาล

สมัยหลังพุทธกาลพระพุทธรูปศาสนาถูกเผยแพร่ด้วยพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ได้มีบทบาทในการนำพุทธศาสนาไปเผยแพร่ในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าตามกำลังและสติปัญญาของแต่ละคน แต่โดยหลักทั่วไปพระสงฆ์ยังเป็นผู้ที่ได้รับยกย่องและถูกให้เกียรติและให้เป็นผู้นำในการเผยแผ่พุทธธรรมเป็นหลักอยู่

สมัยหลังพุทธกาลมานี้จะเห็นได้ว่าศาสนากับการเมืองหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองนั้นอำนาจต่าง ๆ ยังอิงกับธรรมะ ผู้มีอำนาจจะไม่ใช้อำนาจไปด้วยเหตุผลส่วนตัวหรือโดยยึดถือผลประโยชน์ของผู้ปกครอง หลักการทางศาสนาก็ยอมรับความชอบธรรมของผู้มีอำนาจหรือกษัตริย์ในการปกครองประเทศ ส่วนกษัตริย์ก็มีหน้าที่ในการอุปถัมภ์บำรุงและคุ้มครองศาสนา ดังนั้นศาสนจักรและอาณาจักรจึงไม่มีการแยกกันแต่ละส่วนก็เป็นเอกเทศของกันและกัน

โดยเหตุที่ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับกษัตริย์ได้ดำเนินมาอย่างแน่นแฟ้นมาโดยตลอด แม้ภายหลังพุทธกาลความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงมีอยู่ดังจะเห็นได้จากหลักฐานในการสังคายนาพระธรรมวินัยแทบทุกครั้งจะต้องมีกษัตริย์ทรงถวายการอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้มีความเข้มข้นยิ่งขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชก็ยังคงใช้รูปแบบดั้งเดิมอยู่คือการอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พุทธธรรม แต่ครั้งมาถึงยุคนี้พระพุทธศาสนาได้แยกออกเป็นหลายนิกายแล้ว โดยเฉพาะที่เด่นชัดที่สุดหลังพุทธกาลพระพุทธศาสนาได้แตกแยกออกเป็น ๒ นิกาย คือ เถรวาทกับอัสสิริยวาท หลังจากการสังคายนาครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๑๐๐

จุดเด่นของการเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชคือ พระเจ้าอโศกมหาราชนั้นได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและเปลี่ยนการขยายอำนาจด้วยศาสตราวุธมาเป็นธรรมาวุธโดยอาศัยพระราชอำนาจของพระองค์ในการใช้นโยบาย “ธรรมวินัย” ซึ่งวิธีการต่าง ๆ ของพระองค์เริ่มต้นด้วย

การบำรุงพระพุทธศาสนาและปฏิสังขรณ์พร้อมทั้งสร้างวัดวาอารามขึ้นมาเป็นจำนวนมากพร้อมทั้งอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ ทำให้พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนั้นเผยแผ่ไปได้กว้างไกลมาก เพราะผู้นำประเทศนั้นให้การสนับสนุนและให้การอุปถัมภ์ดูแลอย่างแท้จริง

^{๕๐} พระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, หน้า ๔๓-๔๗.

ทรงอาราธนาให้พระสงฆ์ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓

ทรงประกาศนโยบายธรรมวินัยในราชอาณาจักร วิธีการนี้ถือว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง หลักพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการปกครองคือการปกครองที่เรียกว่า “ธรรมาธิปไตย”

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราชนั้นต่อมาได้กลายเป็นแบบอย่างแก่ประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา แม้ว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเจริญรุ่งเรืองแผ่หลายในประเทศไทยแล้วก็ตามพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ของไทยแทบทุกพระองค์ก็ได้ทรงปฏิบัติและเจริญรอยตามแบบอย่างของพระเจ้าอโศกมหาราชมาโดยตลอดแทบจะทุกสมัยรัชกาล^{๕๑}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประเทศไทย

แผ่นดินในสุวรรณภูมิที่พระโสณะและพระอุตตระ เดินทางมาเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนานั้น สันนิษฐานว่า ได้แก่นครปฐม ซึ่งมีหลักฐานปรากฏอยู่หลายอย่าง เช่น พระปฐมเจดีย์ พระสถูปเจดีย์ทรง “สถูปรูปพองน้ำ” เหมือนกับสถูปสาญจีในประเทศอินเดีย ซึ่งพระเจ้าอโศกได้สร้างขึ้น

“สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าพระพุทธศาสนามาประดิษฐานในประเทศสยามตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๕๐๐ และนับถือนั่นคงตั้งแต่ครั้งนั้น เมื่อเกิดประเพณีสร้างพระพุทธรูปขึ้นในประเทศอินเดีย พวกชาวอินเดียได้นำแบบอย่างพระพุทธรูปมาสร้างในประเทศสยาม ข้อนี้สังเกตได้ด้วยลักษณะพระพุทธรูปซึ่งเป็นชั้นแรกที่มีขึ้นในประเทศสยาม เช่น พระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทเหมือนการนั่งเก้าอี้ เป็นต้น ทำตามแบบชาวมครรัฐ ครั้งสมัยราชวงศ์คุปตะ ซึ่งรุ่งเรืองราว พ.ศ. ๙๐๐ แบบอย่างที่ถูกกล่าวมานี้เป็นหลักฐานประกอบว่า แบบอย่างอันแสดงมรดกวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาอันแผ่หลายมาจากแคว้นมคธ”^{๕๒}

ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ พระนางจามเทวี ได้เสด็จไปครองเมืองหริภุญไชย พระนางได้นิมนต์พระสงฆ์ ๕๐๐ รูป ได้สร้างวัดเป็นจำนวนมาก ได้นำอารยธรรมสมัยทวารวดีไปสู่ลุ่มแม่น้ำปิงอาณาภาพของทวารวดีได้แผ่ขยายขึ้นไปถึงภาคเหนือของประเทศไทย เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้เจริญรุ่งเรืองไปด้วย

ในสมัยเดียวกันกับทวารวดีที่กำลังเจริญรุ่งเรือง ปรากฏว่าทางภาคใต้ของประเทศไทย ได้เกิดอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายสาวกยาน ต่อมาอาณาจักรศรีวิชัย

^{๕๑}วสิน อินทสระ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๕), หน้า ๖๙-๖๘.

^{๕๒} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะพระศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๘-๒๙.

ได้มีสัมพันธไมตรีกับราชวงศ์ปาละแห่งแคว้นมคธ ซึ่งราชวงศ์นี้ยอมรับนับถือลัทธิมหายาน นิกายตันตรยาน ก็ทำให้อาณาจักรศรีวิชัยยอมรับนับถือลัทธิมหายานและนับถือเป็นศาสนาประจำชาติด้วย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยสุโขทัย

หลังจากที่พระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่จากประเทศศรีลังกาเข้าสู่ประเทศไทยอย่างมั่นคงในสมัยสุโขทัย โดยพ่อขุนรามคำแหงได้ส่งทูตไปอาราธนาคณะพระภิกษุซึ่งไปบวชที่ประเทศศรีลังกาแล้วมาตั้งสำนักอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สุโขทัย

ภายหลังจากพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทยและคนไทยได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้วก็มีปรากฏว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ต่างก็ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภ์และเป็นพุทธศาสนิกชนมาโดยตลอด พระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ได้ทรงดำเนินพระราชภารกิจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาตามแบบอย่างของพระเจ้าอโศกมหาราช และได้ปรากฏเด่นชัดมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย กล่าวได้ว่า ทั้งพ่อขุนรามคำแหงและพระเจ้าลิไทได้ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภ์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ข้าราชการประชาชนนับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วยพระองค์เองจึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนั้นเป็นไปอย่างกว้างขวางและเป็นปึกแผ่น แต่เนื่องจากในสมัยสุโขทัยเป็นระยะแรกของการนำเอาพระพุทธศาสนาในภายหลังมาเข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนี้ จึงยังมีรูปแบบที่ไม่แน่นอน เพราะพระภิกษุที่มีความรู้แตกฉานด้านพระพุทธศาสนามีจำนวนน้อย วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมุ่งเผยแผ่พุทธธรรมไปสู่พระมหากษัตริย์แล้วจึงเผยแผ่มาสู่ข้าราชการ และประชาชนในภายหลัง ส่วนการสร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนาก็ดี การจัดระบบการศึกษาธรรมะของพระสงฆ์ ตลอดจนระบบการปกครองของคณะสงฆ์ก็ดี ทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงและเป็นที่เลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก

บทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสมัยสุโขทัยนั้นเป็นการออกไปหาประชาชนและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็เข้าถึงจิตใจประชาชนจนกระทั่งหยั่งรากลึกลงในสังคมมีวัตถุประสงค์เพิ่มมากขึ้น จากจุดนี้เองที่เกิดการตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม^{๕๓}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ โดยทั่วไปแล้วนิยมใช้รูปแบบและวิธีการดั้งเดิม กล่าวคือทรงอาศัย

^{๕๓} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๑), หน้า ๑๑๓-๑๑๖.

พระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์และควบคุมนโยบาย การพัฒนากิจกรรมคณะสงฆ์และศาสนจักรอิงอาศัยกันอยู่กับอาณาจักรทุกยุคทุกสมัย เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ได้ให้คำตอบแก่เราเป็นอย่างดีที่ว่าสมัยใดที่พระมหากษัตริย์ทรงสนพระทัยในการพระศาสนา ส่งเสริมกิจการทางศาสนาด้วยดี สมัยนั้นพระพุทธศาสนาก็เจริญรุ่งเรืองแต่ถ้าตรงกันข้ามพระมหากษัตริย์ทรงไม่สนพระทัยในการพระศาสนา กิจการทางพระพุทธศาสนาก็มักตกต่ำและไม่เจริญรุ่งเรืองเท่าที่ควร

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบดังกล่าวมักปรากฏออกมาในรูปแบบของการเทศน์เป็นหลักและต้องเป็นเทศน์แบบเป็นพิธีการคือมีคนนิมนต์ให้ขึ้นธรรมาสน์ มีการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม แล้วพระสงฆ์จะเทศน์โดยการอ่านใบลานเป็นท่วงทำนองเทศน์อย่างเป็นพิธีและมีรูปแบบตายตัวตั้งแต่เริ่มต้น เนื้อเรื่องและตอนจบส่วนวิธีการเผยแผ่โดยอ้อมนั้นจะแฝงมาในรูปของการสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ เช่น วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร และการใช้วัดเป็นสาธารณสถาน สำหรับการบริการประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นโรงเรียน โรงพยาบาล ที่พัก สโมสร ที่ประชุม เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการศึกษาของประชาชนในยุคนั้น ๆ ยังไม่เอื้ออำนวยต่อชนบทรรมนิยมประเพณีวัฒนธรรมเดิมอยู่ วิธีการดั้งเดิมดังกล่าวจึงมักใช้ได้อยู่ทุกยุคทุกสมัย

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ การสอดแทรกธรรมะของพระพุทธเจ้าไปยังประชาชนในรูปวรรณคดีทางพระพุทธศาสนา จึงเกิดวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาในยุคนี้นี้หลายเรื่อง ที่สำคัญได้แก่ นันทโศภนัทธสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง ปุณณโณวาทคำฉันท์ และพระราชปฐจาถามคณะสงฆ์ เป็นต้น^{๕๔}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงธนบุรี

สืบเนื่องจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐ จึงมีผลทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องหยุดชะงักลงโดยสิ้นเชิง เพราะหลักฐานต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา วัดวาอาราม ศาสนสถานและพระไตรปิฎกได้รับความเสียหายเป็นอันมาก ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินได้กู้เอกราชเป็นผลสำเร็จแล้ว จึงโปรดให้ดำเนินการปรับปรุงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ทันที เริ่มจากการเข้มงวดในเรื่องศีลและวินัยของพระสงฆ์ก่อน นอกจากนี้ได้มีการปรับปรุงปฏิสังขรณ์และสร้างวัดวาอาราม ตลอดจนศาสนสถานต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนี้จึงไม่มีความก้าวหน้า จะมุ่งเน้นไปในด้านงานฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและงานปฏิสังขรณ์เป็นส่วนใหญ่^{๕๕}

^{๕๔} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย ๒๕๔๐), หน้า ๑๕๖-๑๕๘.

^{๕๕} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒, หน้า ๑๕๕-๒๐๖.

อย่างไรก็ตามในส่วนกิจการทางพระพุทธศาสนา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็ได้ทรงเอาพระทัยใส่ทำนุบำรุงเท่าที่มีโอกาสก็ต้องจับงานด้านนี้พื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นทันทีที่จะเห็นได้จากเมื่อเสด็จไปทรงปราบหัวเมืองต่าง ๆ หากมีช่องทางก็จะนำเอาการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเข้ามาข้องเกี่ยวกับเสมอ และเมื่อสร้างกรุงเสร็จก็โปรดให้อาณาประชาราษฎร์ที่มีศิลาจารวัตรดีงามจากที่ต่าง ๆ เข้ามาพำนักในกรุงธนบุรีตามวัดต่าง ๆ ที่ได้ทรงสร้างขึ้นหลายวัดและได้รวบรวมพระไตรปิฎกจากหัวเมืองต่าง ๆ เข้ามาคัดลอกจำลองไว้เพื่อสร้างเป็นพระไตรปิฎกฉบับหลวงสำหรับพระนคร พระราชกรณียกิจของพระองค์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานับว่าเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากจารึกของพระองค์ในศาลพระเจ้ากรุงธนบุรี ณ วัดอรุณราชวราราม ความว่า

“อันตัวพ่อชื่อว่าพระยาตาก	ทนทุกข์ยากกู้ชาติพระศาสนา
ถวายเป็นดินให้เป็นพุทธบูชา	แต่พระศาสนาสมณะพระพุทธโคตม
ให้ยืนยงคงถวัลหำพันปี	สมณะพราหมณ์ ชี ปฏิบัติให้พอควร
เจริญสมณะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม	ถวายเป็นคณรอยบาทพระศาสดา
คิดถึงพ่อพ่ออยู่คู่กับเจ้า	ชาติของเราคงอยู่ คู่พระศาสนา
พุทธศาสนาอยู่ยงคู่องค์กษัตริย์	พระศาสดาฝากไว้ให้คู่กัน” ^{๕๖}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยรัชกาลที่ ๑- สถานการณ์พระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ๆ ก็ยังไม่มียะไรแตกต่างไปจากเดิมเหมือนกับในยุคที่ผ่านมา แต่มีการรวบรวมและสังคายนาพระไตรปิฎกตลอดจนการสนับสนุนการศึกษา มีการจัดสอนพระปริยัติธรรมในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งถือว่าเป็นกิจส่วนหนึ่งของพระมหากษัตริย์ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในรัชกาลที่ ๔ อาจจะมีการปรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบ้าง เช่น การเทศน์ก็มีการเทศน์ด้วยปากเปล่า และก็ใช้สำนวนธรรมดาที่ฟังแล้วเข้าใจได้ง่าย เน้นการนำมาปฏิบัติตามได้ตามวิถีชีวิตประจำวัน

สมัยรัชกาลที่ ๕-๙ เป็นสมัยนี้มีรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นหลากหลายยิ่งขึ้น ในสมัยนี้จะไม่เน้นการสร้างวัดวาอาราม จะเน้นการพัฒนาที่ตัวบุคคลคือมีการพัฒนาการศึกษา เช่นการสร้างโรงเรียน การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากขึ้น รูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนี้สรุปได้ดังนี้

มีการตรา กฎ ระเบียบ และตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ (พ.ศ. ๒๔๔๕) เพื่อเป็นแนวทางในการบริหาร

^{๕๖} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, หน้า ๒๘-๒๙.

มีการสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง คือมหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย ที่วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เพื่อเป็นที่ศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาชั้นสูง โดยพระปิยมหาราชเจ้า

มีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นเล่มสมุด จำนวน ๓๙ เล่ม ๆ ละ ๑,๐๐๐ จบและทรงอุปถัมภ์การพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ครบ ๔๕ เล่ม

มีการชำระพระไตรปิฎก

ทรงอุปถัมภ์การศึกษาภาษาบาลีและการศึกษาธรรม ยกเป็นแม่กองบาลีสนามหลวง และแม่กองธรรมสนามหลวงตั้งแต่รัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา

ทรงอุปถัมภ์การแปลพระไตรปิฎกออกเป็นภาษาไทย จนทันงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ณ มณฑลพิธีสนามหลวง

ทรงอุปถัมภ์การสร้างพุทธมณฑลเป็นพุทธอุทยานแห่งชาติ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ จนถึงปัจจุบัน

ทรงยกย่องพระสงฆ์ที่อุทิศตนเพื่อทำงานแก่พระพุทธศาสนาด้วยการถวายสมณศักดิ์

มีการนิพนธ์และแต่งหนังสือธรรมะขึ้นมาหลายเล่ม

มีการออกหนังสือวารสารเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

มีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกสยามรัฐเป็นอักษรไทยจนจบบริบูรณ์

มีการสนับสนุนให้มีการแต่งหนังสือธรรมะในรูปแบบต่าง ๆ

มีการจัดแปลและพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสมบูรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๐๐^{๕๗}

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในยุคหลัง ตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ ถึงรัชกาลปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ได้ชี้แจงแนะนำสั่งสอนประชาชน มีรูปแบบในการเทศน์ บรรยาย ปาฐกถา ได้ว่าที่ อภิปรายได้วิเคราะห์วิจารณ์หาเหตุผล เผยแผ่เสริมสร้างด้านปัญญา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ได้เป็นศาสนูปถัมภ์ในการชำระพระไตรปิฎก และอรรถกถา นับว่าการเผยแผ่ธรรมะในยุคนี้มีความพร้อมในด้านต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในรัชกาลปัจจุบัน ได้มีการนำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระสงฆ์เองก็ได้ใช้สื่อสารมวลชนในการเผยแผ่ธรรมะ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือ เอกสาร อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ออนไลน์ และเทคโนโลยีอื่นๆ อย่างมากมายมหาศาล

^{๕๗} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒, หน้า ๒๐๗-

“นับแต่ยุคต้นๆ ประวัติศาสตร์ของประเทศ พระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์ล้วนเป็นพุทธมามกก่อนกระบวนกรทำให้ทันสมัย พระพุทธศาสนายังมีบทบาทในสังคมไทยโครงสร้างทางสังคมยังเป็นชุมชนการเกษตรกรรมเสียเป็นส่วนใหญ่ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งในด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล วัฒนธรรมและความคิดทางจิตวิญญาณ สังคมเช่นนี้สามารถดำรงอยู่ได้เองเป็นระยะเวลายาวนาน...”^{๕๔}

การเผยแผ่คำสอนในทางพระพุทธศาสนาทุกยุคทุกสมัยได้เป็นไปด้วยดีก็เพราะ ผู้มีอำนาจในการปกครอง หรือพระมหากษัตริย์ได้ถวายการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้นมา เห็นได้จากการสังคายนาแต่ละครั้งจะมีพระมหากษัตริย์ให้ความอุปถัมภ์ด้วยดีตลอดมา

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา

๒.๓.๑ ประวัติวัดโคก สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดโคก ตั้งอยู่เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๔ ถนนอยุธยา-อ่างทอง ตำบลพุทเลา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ประมาณปี พ.ศ. ๒๒๙๐ ได้รับพระราชวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๓๐๐ ไม่ปรากฏหลักฐานผู้ก่อตั้งที่ชัดเจนพื้นที่บริเวณทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ได้รับการปฏิสังขรณ์ตลอดมา มีโฉนดที่ดินที่ตั้งวัดรวม ๓ โฉนดจำนวน ๒๓ ไร่ ๑ งาน ๖๔ ตารางวา มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๘ ไร่ ๑ งาน ๑๙ ตารางวา

ได้มีการพัฒนาเสนาสนะ ปรับปรุงพัฒนาภูมิทัศน์ของวัดให้มีความงดงาม สะอาดร่มรื่น เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบล ได้รับประกาศจากสำนักงานพระพุทธศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๕๒

สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถานที่ตั้งอยู่ในอาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดโคก ตำบลพุทเลา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ก่อตั้งขึ้นและออกอากาศครั้งแรกเมื่อ วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ เพื่อวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนข่าวสาร วิชาความรู้ และสารประโยชน์ต่างๆ โดยในรายการจะมีการสอดแทรกธรรมะน่ารู้ และข้อคิดคติธรรม เพื่อผู้รับฟังทุกเพศ ทุกวัย ได้รับประโยชน์จากฟัง อย่างเข้าถึง เข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติและใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับการสนับสนุน กำกับดูแล โดยคณะทำงานจัดตั้งสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามมติ

^{๕๔} ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี, พุทธวิบัติ? ตอนพระพุทธศาสนากับจิตวิญญาณสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

มหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๓ / ๒๕๕๐ เรื่อง “การจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัด” เมื่อวันที่ ๑๒ เดือนสิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒

๒.๓.๒ คณะทำงานการจัดตั้งสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

คณะทำงานการจัดตั้งสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้ได้รับการแต่งตั้ง ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๓ / ๒๕๕๐ เรื่อง “การจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัด” ประกอบด้วย

พระพรหมมุนี (จันท์ พรหมคุดโต)	ประธานที่ปรึกษาคณะทำงาน
พระธรรมกิตติเมธี (จ่านง ฐมฺมจารี)	ประธานคณะทำงาน
พระสิทธินิติธาดา (เลขานุการเจ้าคณะกทม.)	รองประธานคณะทำงาน
พระครูปลัดสวพัฒน์ธีรคุณ	คณะทำงาน
พระอธิการไมตรี ฐิตปุญโญ	คณะทำงาน
ดร.พระมหาปราโมทย์ ปโมทโย	คณะทำงาน
ดร.พระปลัดสุรัฐ สิริปุญโญ	คณะทำงานและเลขานุการ

๒.๓.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการวิทยุกระจายเสียง

ดร. ฮาร์โรลด์ เมนเดลสัน (Harold Mendelson) กล่าวว่า วิทยุเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของเรา วิทยุปลูกเราให้ตื่นในตอนเช้า ไปทำงานพร้อมกับเรา และนำเสนอเรื่องราวมากมาย จนถึงกลางคืน วิทยุมีประเด็นที่จะพูดคุยกับคนอื่น รวมทั้งในบางครั้งอาจจะมีการสื่อสารโต้ตอบกลับไปยังรายการวิทยุต่างๆ ได้^{๕๙}

ดังนั้น วิทยุจึงเป็นสื่อที่มีความสำคัญ และมีความใกล้ชิดกับผู้ฟังจนเรียกได้ว่าเป็นสื่อส่วนบุคคล (Personalized Medium) ดังที่ Meleish^{๖๐} ได้กล่าวไว้ว่า “ความสัมพันธ์ของผู้พูดทางวิทยุกับผู้ฟังนั้นมีความคุ้นเคยยิ่งกว่าเพื่อนเสียอีก”

นอกจากนี้ หนังสือ Media Logic ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อวิทยุไว้ด้วยว่า เนื้อหาในการนำเสนอทางวิทยุนี้มีอิทธิพลต่อผู้ฟังมาก กล่าวคือผู้ฟังมักให้ความสนใจและเชื่อในสิ่งที่ฟังจากรายการวิทยุ รวมทั้งเป็นผู้ناةทางวัฒนธรรม คือสามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่า ถ้าใครไม่ทำตามอย่างที่วิทยุบอกกล่าว บุคคลนั้นจะถูกตัดออกจากกลุ่มหรือสังคม

ดวงทิพย์ วรพันธุ์ กล่าวในแง่ของการสื่อสารว่า การสื่อสารระหว่างมนุษย์ทุกรูปแบบและทุกกระบวนการย่อมมี “สาร” เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเสมอไม่ว่าจะเป็น

^{๕๙} ดร. ฮาร์โรลด์ เมนเดลสัน (Harold Mendelson), อ้างใน ฤทัย กำแพง “ปัจจัยที่นำไปสู่ความมีชื่อเสียงของนักจัดรายการวิทยุเอ-ไทม์ มีเดีย จำกัด”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

องค์ประกอบของการสื่อสาร จะมีเพียงแหล่งสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร หรือมีองค์ประกอบเพิ่มขึ้นจากที่กล่าวมาแล้วคือ ผลกระทบและกระทบย้อนกลับด้วยเหตุที่ข่าวสารหรือข่าวสารเป็นสารประเภทหนึ่ง แม้ข่าวและข่าวสารจะมีความหมายแตกต่างกันอยู่บ้าง ดังกล่าวข้างต้น และข่าวสารจะมีความหมายที่กว้างกว่าข่าวคราว ข่าวสารจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยุกระจายเสียง เพราะสถานีวิทยุกระจายเสียงมีหน้าที่แจ้งข่าวหรือข่าวสารให้สมาชิกในสังคมได้รับทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเปรียบเทียบเหมือนกับยามบอกเหตุในสังคมมนุษย์ยุคแรก

ธรรมชาติของข่าว ข่าวอยู่ในใจของคนเสมอ ข่าวไม่ได้เป็นเพียงเหตุการณ์ แต่เป็นเรื่องราวหลังจากเหตุการณ์นั้นได้เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งสถานีวิทยุกระจายเสียงพยายามจัดขึ้นให้ผู้ฟังเห็นความสำคัญของเหตุการณ์มาเล่าแจ้ง ทำให้เหตุการณ์นั้นมีความหมายต่อผู้ฟัง เนื่องจากทั้งข่าวและข่าวสารเป็นความต้องการของมนุษย์ มีความสำคัญต่อมนุษย์ในสังคม สมัชชาทั่วไปแห่งสหประชาชาติจึงเห็นพ้องต้องกันในปี ๑๙๔๘ ว่า “เสรีภาพของข่าวสารเป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์” (Freedom of Information is a Fundamental Human Right) เท่ากับว่าสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข่าวสารคือจุดหมาย เสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นหนทางนำไปสู่จุดหมายนั้น และจุดหมายอันเป็นพื้นฐานของการกระจายข่าวหรือข่าวสารในสังคมประชาธิปไตยคือเพื่อให้ประชาชนสามารถทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นและมีความเข้าใจความหมายเหตุการณ์ดังกล่าว และสามารถมีความคิดเห็นของตนเองในเรื่องเหล่านั้นได้^{๖๐}

เฉลิมศรี หุ่นเจริญ ได้กล่าวถึงแนวคิดการเสนอรายการทางวิทยุกระจายเสียงว่าการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงนั้น ความมุ่งหมายก็เพื่อเสนอให้คนฟังได้รับทั้งความบันเทิง ความรู้ และข่าวสาร โดยผ่านสื่อคือวิทยุเป็นการเสนอให้ในลักษณะที่ผู้ฟังต้องเต็มใจรับฟังเอง ผู้เสนอจะบังคับผู้ฟังไม่ได้ เพราะผู้ฟังวิทยุกระจายเสียงมีสิทธิที่จะไม่ฟัง คือปิดเครื่องรับหรือเปลี่ยนไปฟังรายการอื่นทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งอื่นเมื่อใดก็ได้ ดังนั้นการที่จะทำให้มีคนสนใจฟังรายการที่ผลิตจึงต้องมีวิธีการที่จะทำให้รายการนั้นเป็นที่น่าสนใจ ให้ผู้ฟังต้องการที่จะฟังด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ วิธีการเสนอรายการต่อผู้ฟังมีส่วนสำคัญอยู่มาก ถึงแม้ว่าผู้ผลิตรายการจะได้จัดทำทุกสิ่งทุกอย่างให้ดีสมบูรณ์แบบและน่าฟังเพียงใด หากขาดวิธีการนำเสนอที่ดีแล้วก็ไม่สามารถทำให้รายการนั้น ๆ เป็นที่น่าสนใจหรือดึงดูดใจคนให้มาฟังรายการที่ดีและสมบูรณ์แบบนั้นได้

การนำเสนอรายการทางวิทยุกระจายเสียงก็เท่ากับการเสนอขายสินค้า คือต้องไม่เพียงการนำไปเสนอแต่พอให้ลูกค้าทราบว่ามิอะไรขายเท่านั้น แต่จะต้องมีใช้ศิลปะและความ

^{๖๐} บุษราคัม เอี่ยมอำไพ, การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงประเภทข่าวสาร : ในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง, (เอกสารการสอนชุดวิชาเทคนิคศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า ๒๖๖-๒๖๘.

ชำนาญในการพูดเพื่อดึงดูดความสนใจ จนกระทั่งเขายอมซื้อสินค้าที่เราเสนอขายนั้นด้วย แต่การเสนอรายการวิทยุเป็นการเสนอ โดยการสื่อความหมายฝ่ายเดียว โดยที่เสนอมีแต่เสียงพูดที่จะชักชวนให้ผู้ฟังเกิดความสนใจในเบื้องต้น ติดตามรับฟังอย่างเข้าใจในช่วงต่อไป และความเห็นคล้อยตามคือเชื่อศรัทธาในที่สุด เพราะจุดมุ่งหมายสำคัญของการเสนอรายการมีอยู่โดยลำดับดังนี้

๑. เรียกร้องถึงความสนใจ (ให้อยาก)
๒. สร้างภาพพจน์และความประทับใจ (ให้ติดตามเรื่องราวต่อไป)
๓. กระตุ้นให้เกิดจินตนาการและมีความเห็นคล้อยตาม (เชื่อถือ)

การดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงต้องระลึกถึงเสมอว่า

๑. เพื่อช่วยให้ผู้ฟังรายการได้อย่างเพลิดเพลิน
๒. เพื่อทำให้เกิดความน่าสนใจและให้สัสน โดยความหลากหลายแก่รายการที่เสนอ
๓. เพื่อทำให้รายการที่เสนอได้ดำเนินไปอย่างราบรื่นน่าฟัง^{๒๒}

การเป็นนักจัดรายการวิทยุเป็นเหมือนกับเราเป็นสื่อกลางหรือตัวกลาง คือ มีการรับข่าวสารแล้วเราก็นำออกไปหรือถ่ายทอดไปยังคนฟังอีกครั้งหนึ่ง ถ้าเราเป็นคนหนึ่งที่ไม่หยุดอยู่กับที่ มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เรื่องที่จะพูดคุยกับคนฟังก็ทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์เสมอ^{๒๓}

ชลลดา วงศ์วิชัย และพูนทรัพย์ สิทธิพรหม ได้กล่าวถึงความสำคัญของวิทยุกระจายเสียงไว้ต่อไปนี้เป็นคือ วิทยุกระจายเสียงจัดว่าเป็นสื่อมวลชนที่เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ วิทยุกระจายเสียงสามารถแผ่ข่าวสารไปสู่ประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับได้อย่างรวดเร็วและกว้างไกลทุกหนทุกแห่ง วิทยุกระจายเสียงไม่เป็นอุปสรรคสำหรับผู้ด้อยการศึกษาที่อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ ในปัจจุบันราคาเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงไม่แพงนักอยู่ในระดับที่คนทั่ว ๆ ไปสามารถจะซื้อหาไว้ในครอบครองได้ ด้วยเหตุนี้วิทยุกระจายเสียงจึงเป็นสื่อที่มีอิทธิพลและมีความสำคัญอย่างยิ่งสังเกตได้จากการนำวิทยุกระจายเสียงไปใช้ในกิจการต่าง ๆ ของประเทศ เช่น การประชาสัมพันธ์ ธุรกิจการค้า การทหาร การศึกษา การบริการ และการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ เป็นต้น

วิทยุกระจายเสียงในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ความสำคัญในด้านการเสริมสร้างสติปัญญา
๒. ความสำคัญในด้านการพัฒนาประเทศ

^{๒๒}เฉลิมศรี หุ่นเจริญ, “การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง”, เทคนิคการเป็นผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการ หน่วยที่ ๘ ตอนที่ ๘.๒, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๑), หน้า ๔๘๙, ๔๙๐, ๔๙๔.

^{๒๓}ไฉต์ ยุทธนา, “เส้นทางสู่อาชีพดีใจ ภาค ๑ นักจัดรายการวิทยุ”, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสารมวลชนจำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑.

๓. ความสำคัญในด้านการสื่อสารของโลก

๑. ความสำคัญในด้านการเสริมสร้างสติปัญญา มี ๓ ลักษณะ คือ

ก. การให้ข้อเท็จจริงแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีหูตากว้างขวางรอบรู้ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัว เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ทันต่อเหตุการณ์อยู่ตลอดเวลา

ข. การให้การศึกษา เป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้รับความรู้ได้อย่างทัดเทียมกัน เพื่อช่วยให้มีโอกาสในการดำรงชีพที่ดีขึ้น

ค. การแสดงความคิดเห็น วิชยกระจายเสียงเป็นเวทีกลางให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความนึกคิดซึ่งกันและกัน เพื่อเพิ่มพูนความรู้มากยิ่งขึ้นอันเป็นหนทางให้เกิดความเจริญได้ในที่สุด

๒. ความสำคัญในด้านการพัฒนาประเทศ

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่เข้าถึงประชาชนได้ดีกว่าสื่ออื่นด้วยธรรมชาติและลักษณะพิเศษบางประการ วิทยุกระจายเสียงสามารถแผ่กระจายข่าวสารไปสู่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทุกระดับได้อย่างรวดเร็วและกว้างไกลทุกหนทุกแห่ง ไม่เป็นอุปสรรคสำหรับผู้ด้อยการศึกษาที่อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ ประกอบกับราคาเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงราคาไม่ค่อนสูงนัก จึงทำให้ทุกครอบครัวมีไว้ในครอบครองได้ จากธรรมชาติและลักษณะพิเศษบางประการของวิทยุกระจายเสียงจึงมีความสำคัญในการใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ได้อย่างดี เช่น การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาการเมื่อ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

๓. ความสำคัญในด้านการสื่อสารของโลก

ก. วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือในการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสมที่สุด ไม่ว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้น ณ ที่แห่งใดของโลกก็ตาม เนื่องจากวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่สามารถส่งข่าวสารด้วยความรวดเร็วกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น เพราะคลื่นวิทยุสามารถไปได้ทุกหนแห่งและไปได้ไกล ๆ ในทุกท้องถิ่น ทำให้ชาวโลกมีโอกาสรับรู้เหตุการณ์ต่างๆ ในโลกได้พร้อม ๆ กัน

ข. วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือในการใช้เป็นสื่อที่ทำให้เกิดจากการฟังพากันและกันทั่วโลก การฟังพากันที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารทางวิทยุกระจายเสียงมักเป็นไปในรูปของการแจ้งข่าวสาร เพื่อให้คนทั่วโลกทราบว่าอะไรเกิดขึ้นกับใคร ที่ไหน และมีความเป็นมาอย่างไร

คุณลักษณะของสื่อวิทยุกระจายเสียง มีดังนี้^{๖๔}

๑. สามารถเข้าถึงเป้าหมายได้กว้างกว่าและสามารถเข้าถึงประชาชนบางคนที่สื่อโทรทัศน์เข้าไม่ถึง
๒. ผู้ฟังมีความสนุกเพลิดเพลินเหมือนมีส่วนร่วมด้วยกับรายการ
๓. ราคาถูกกว่าโทรทัศน์มาก
๔. เลือกรับฟังได้มากสถานีกว่าโทรทัศน์
๕. ผู้ฟังรู้สึกว่าย้ายกับผู้ประกาศวิทยุมาขึ้นพูดอยู่ตรงหน้า
๖. มีความรวดเร็วในการเสนอข่าว ทำให้คนฟังมีความเชื่อมั่นในข่าวสารจากวิทยุว่าเป็น Primary Facts คือ เป็นข้อเท็จจริงเบื้องต้นเพื่อจะติดตามหารายละเอียดจากสื่อชนิดอื่นต่อไปได้
๗. ทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกว่าได้ฟังเรื่องเดียวกันพร้อม ๆ กันซึ่งจะทำให้เกิดเพิ่มพูนความเชื่อมั่นในข่าวสารและคำแนะนำทางวิทยุนั้น
๘. วิทยุไม่ต้องการด้านเทคนิคมากเท่าโทรทัศน์ เพราะโทรทัศน์มีเทคนิคทางภาพเพิ่มขึ้นมาอีกจึงเป็นงานที่มีภาระยุ่งยากกว่าวิทยุมาก
๙. วิทยุต้องการคนทำงานน้อยกว่าโทรทัศน์
๑๐. การรับฟังรายการวิทยุ ผู้ฟังสามารถรับฟังได้ตลอดเวลาเพราะใช้แต่การได้ยินเท่านั้น

ผลของวิทยุกระจายเสียงที่มีต่อสังคม

ผลของวิทยุกระจายเสียงที่มีต่อสังคมมีมากมายและต่างกัน ดังจะได้แยกให้เห็นเป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. วิทยุกระจายเสียงมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวัน และกิจวัตร (Habits) เบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ของผู้ฟัง ในขณะที่ทางสถานีพยายามปรับเวลาของรายการเพื่อให้เหมาะสมกับกิจวัตรประจำวันของสาธารณชนนั้นในทางกลับกัน สาธารณชนก็พยายามปรับกิจวัตรให้คล้อยตามรายการกระจายเสียงอยู่เสมอ รายการบางประเภทเป็นเหตุให้บางคนฝึกฝนตนเองให้อยู่ติดบ้านตามวันและเวลาของรายการนั้น ๆ
๒. วิทยุกระจายเสียงมีผลต่อการใช้ในการแสดงความสามารถพิเศษ ในการชักนำให้เกิดปฏิกิริยาต่อมวลชน (Mass Social) ให้แสดงความมีน้ำใจกว้างขวางเพื่อการมีส่วนร่วมกันช่วยเหลืออย่างรีบด่วน

^{๖๔} บำรุง สุขพรรณ, รศ., พฤติกรรมการรับฟังข่าวสารวิทยุกระจายเสียงและผลที่มีต่อการพัฒนาชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยุกระจายเสียงกองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป. กลาง) จังหวัดเชียงราย, (สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๙.

๓. การกระจายเสียงมีอิทธิพลทำให้สาธารณชนเกิดความตื่นตระหนกต่อสถานการณ์บางอย่างที่ไม่น่าไว้วางใจอันอาจนำมาซึ่งความไม่ปลอดภัย แต่ในขณะเดียวกันสามารถทำให้ความตื่นตระหนกนั้นทุเลาลงโดยการให้คำแนะนำหรือให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

๔. วิทยุเน้นหนักไปในการใช้ภาษาที่ง่าย ๆ แก่การเข้าใจในทันที แต่ยังรักษามาตรฐานและความหมายที่ถูกต้องไว้ สื่อมวลชนอื่นก็เช่นเดียวกัน มักจะใช้ข้อความสั้น ๆ ที่สมบูรณ์ เข้าใจง่าย ๆ ใช้ภาษาง่าย ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการสื่อสารสำหรับวิทยุนั้นเป็นการยากที่จะดึงดูดให้ผู้ฟังคงอยู่กับรายการพูดนานกว่า ๑๕ นาที นอกจากผู้ฟังจะสนใจและตั้งใจฟังรายการนั้นอย่างจริงจัง หรือปรารถนาที่จะมีส่วนร่วมกับการวิทยุที่ให้ผู้ฟังรายการตอบโต้หรือสนทนาพูดคุยกับทางรายการได้ หรือเนื้อหาของรายการนั้นเป็นที่ชื่นชอบหรือใกล้ตัวผู้ฟังอยู่แล้ว

๕. ผลของวิทยุอีกประการหนึ่งก็คือ สามารถแนะนำให้สังคม (ประชาชน) ได้รู้จักและใกล้ชิดบุคคลที่น่าสนใจหรือผู้นำของชุมชน สมาคมองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนให้ได้ทราบถึงสถานะและความเคลื่อนไหวต่าง ๆ การอภิปรายถกเถียงปัญหาที่เกิดขึ้นมาในสังคม เป็นการเพิ่มความสำคัญ ความสนใจทั้งบุคคลและเรื่องที่หยิบยกขึ้นมาอภิปรายมากขึ้นในความคิดของสาธารณชน

ศาสตราจารย์ Lazarsfeld และศาสตราจารย์ Merton ชี้ให้เห็นว่า “สื่อมวลชนยอมให้เกียรติ และส่งเสริมอำนาจหน้าที่ของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตามลัทธิ และสถานะที่เขาพึงจะมีและดูเหมือนสาธารณชนที่ฟังวิทยุจะลงความเห็นและมีความเชื่อเป็นวัฏจักรที่ว่า ถ้าท่านเป็นคนสำคัญจริง ๆ ท่านก็จะเป็นที่สนใจของมวลชน โดยทั่วไป และถ้าท่านเป็นที่สนใจของมวลชนแล้วนั้นแหละจึงจะแน่ใจได้ว่าท่านต้องเป็นคนสำคัญจริง ๆ”

การบริหารจัดการรายการวิทยุชุมชน ถือได้ว่า เป็นสื่อมวลชนที่มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างสติปัญญาของประชาชนในชุมชน ด้วยการจัดรายการที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางการศึกษาแก่ผู้ฟัง มีความสำคัญในด้านการพัฒนาประเทศด้วยการเชิญวิทยากรจากราชการส่วนอื่น ๆ มาจัดรายการ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างรัฐกับประชาชนในชุมชน อันเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างและพัฒนาชุมชนสังคมและประเทศชาติ ให้สงบร่มเย็น สามัคคีต่อกันและยังมีความสำคัญในด้านการสื่อสารของโลก ด้วยการเปิดข้อมูล ข่าวสารบ้านเมือง หรือข่าวต่างประเทศ ให้ประชาชนได้รับรู้ รับทราบข่าวสาร ข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน

องค์ประกอบที่สำคัญในการผลิตรายการวิทยุ

๑. **ผู้ฟัง (Audience)** หมายถึง กลุ่มผู้ฟังที่เป็นเป้าหมายของการจัดรายการ (Target Audience) จะเป็นตัวตัดสินว่ารายการที่จัดประสบความสำเร็จหรือไม่ ผู้จัดรายการต้องรู้ว่ากลุ่มผู้ฟังเป็นใคร นอกจากจะรู้ว่าเป็กลุ่มใดแล้ว ควรจะรู้ให้ลึกถึงประวัติ พฤติกรรม และทัศนคติของคนในกลุ่มนั้น

๒. เนื้อหา (Content) เรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้จัดรายการต้องการให้ผู้ฟังได้ฟังกัน การบรรจุเนื้อหาควรจะต้องสอดคล้องกับกลุ่มผู้ฟัง เป้าหมาย ซึ่งอาจจะพิจารณาถึงระดับการศึกษาของผู้ฟัง

๓. วิธีเสนอ (Technique of Programme Presentations) วิธีเสนอรายการเป็นกระบวนการที่จะนำเนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ไปสู่ผู้ฟังอย่างมีศิลปะ ส่วนสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาในการนำเสนอรายการประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๕ ประการ คือ

ก. ภาษาพูด (Language) ควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ประโยคสั้น ๆ กระชับรัดกุม เหมาะสมกับสภาพของการฟังวิทยุของผู้ฟังโดยทั่วไป

ข. ลีลาการพูด (Style) ไม่ควรพูดเหมือนกับอ่านหนังสือ ควรพูดเหมือนกับการพูดคุยกับเพื่อน น้ำเสียงต้องแสดงถึงความจริงใจ ไม่ดูถูกผู้ฟัง หรือผู้ฟังไม่รู้เท่าตนเอง

ค. เพลงประกอบ (Programme Music) จะช่วยให้รายการน่าฟังและผ่อนคลายความตึงเครียด ใช้ประกอบ แนะนำรายการ คั่นรายการ สร้างบรรยากาศหรือเนื้อหาส่วนหนึ่งเปลี่ยนฉากหรือเรื่องราวที่จะพูด

ง. เสียงประกอบ (Sound Effect) เป็นเสียงที่เกิดขึ้นในธรรมชาติหรือประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อนำมาใช้สอดแทรกในรายการทำให้มีบรรยากาศสมจริง

จ. ความหลากหลาย (Variety) และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unity) การเสนอรายการให้มีความหลากหลายจะช่วยให้รายการไม่น่าเบื่อ จะต้องใช้ภาษาลีลาในการพูด เพลงประกอบหรือเสียงประกอบจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในแง่เนื้อหาและวิธีเสนอ

๔. เวลาออกอากาศ (Air Time) เป็นตัวกำหนดให้ผลิตในรูปแบบใดบ้าง หมายถึง เวลาที่ผู้ฟังเป้าหมายพร้อมที่จะฟังรายการต่าง ๆ จากผู้จัด เหมาะกับผู้ฟังเป้าหมายกลุ่มใดบ้างแล้วจึงมาวางแผนรายการให้เหมาะสม

๕. การประเมินผล (Evaluation) ความสำเร็จของการจัดรายการวิทยุขึ้นอยู่กับความต้องการฟังของผู้ฟังอย่างเดียวกันนั้น ผู้จัดจึงจำเป็นต้องรู้จักประเมินผลรายการซึ่งจำเป็นต้องทำเป็นประจำเป็นระยะ ๆ ไป^{๖๔}

บทบาทความรับผิดชอบของสถานีวิทยุกระจายเสียง ต้องมีเป้าหมายทางวิชาชีพ และมีความรับผิดชอบ ๖ ประการ คือ^{๖๕}

๑. เพื่อแจ้งข่าวสารและเปิดหูเปิดตาผู้ฟัง

^{๖๔}บุญเกื้อ ควรหาเวช, คู่มือผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง, ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๓๙), หน้า ๑๙-๒๑.

^{๖๕}ดวงทิพย์ วรพันธ์, อ่างใน บุษราคัม เอี่ยมอำไพ, การจัดรายการวิทยุกระจายเสียง ประเภทข่าวสาร : ในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง, (เอกสารการสอนชุดวิชาโนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า ๒๖๖-๒๖๘.

๒. เพื่อเปิดเผยข้อเท็จจริง
๓. เพื่อทำความเข้าใจแก่ผู้ฟัง
๔. เพื่อเตือนภัยหรือผิปกติต่อสังคมส่วนรวม
๕. เพื่อหาข่าวสารที่ถูกต้องมาเสนอต่อผู้ฟังอย่างรวดเร็ว
๖. เพื่อเป็นประจักษ์พยาน และรายงานเหตุการณ์ที่เป็นข่าวตามลำดับเวลา

ประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียง

ระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๑๘ จำแนกรายการวิทยุกระจายเสียงไว้ ๔ ประเภท เป็นการแยกประเภทอย่างกว้าง ๆ ในส่วนของรายการแต่ละรายการประเภทนั้น มีวิธีการนำเสนอด้วยวิธีการและรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ถูกกับความนิยมของผู้ฟังตามยุคสมัย ซึ่งมีดังนี้คือ

๑. รายการประเภทข่าว
๒. รายการประเภทความรู้
๓. รายการประเภทบันเทิง
๔. รายการโฆษณาและบริการธุรกิจ

นอกจากนี้แล้ว การแบ่งรูปแบบและประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียงนั้น ยังสามารถแบ่งออกได้อีกหลายรูปแบบ ดังนี้

รูปแบบของรายการวิทยุกระจายเสียง

รูปแบบรายการ และการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงได้อย่างน่าสนใจ ได้แก่

๑. รายการพูดคุยโดยตรง
๒. รายการข่าว
๓. รายการสัมภาษณ์
๔. รายการสนทนา
๕. รายการอภิปราย
๖. รายการละคร
๗. รายการสารคดี
๘. รายการนิตยสาร

การแบ่งประเภทรายการวิทยุนี้ มีการแบ่งเอาไว้แตกต่างกันแล้วแต่จุดมุ่งหมาย ตัวอย่างการแบ่งประเภทรายการของสถานีวิทยุ B.B.C. ของอังกฤษ แบ่งตามลักษณะของวิธีการเสนอรายการไว้ดังนี้

๑. รายการข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน (News and Current Affairs)
๒. รายการอภิปราย (The Discussion Programme)
๓. รายการโต้ตอบทางโทรศัพท์ (The Phone-in Programme)
๔. รายการเพลงจากแผ่นเสียง (Record Programme)

๕. รายการนิตยสารทางอากาศ (The Magazine Programme)

๖. รายการสารคดีเชิงวิเคราะห์และสารคดีทั่วไป (The Documentary Feature Programme)

ถ้าแบ่งรายการวิทยุโดยทั่วไป อาจจะแบ่งได้ดังนี้

๑. รายการเพลง

ก. เพลงล้วน ๆ

ข. เพลงประกอบคำพูด

๒. รายการพูด

ก. บทความ คำปราศรัย เทศนา

ข. สัมภาษณ์

ค. อภิปรายหมู่

ง. อภิปรายโต้เถียง

จ. สนทนา

ฉ. ถามตอบ ตอบปัญหาผู้ฟัง

ช. โต้แย้ง

๓. รายการที่ให้ผู้ฟังร่วมด้วย

ก. สัมภาษณ์คนเดินถนน (Vox. Pop.)

ข. ผู้ร่วมฟังในห้องส่ง ส่วนมากเป็นการถามปัญหาให้ตอบ หรือถามความคิดเห็น

๔. รายการสิ่งละอันพันละน้อย (Variety Show) เช่น บทข่าวขัน ดารารับเชิญ

๕. ข่าว (News)

ก. ข่าวแท้

ข. วิเคราะห์ข่าวเป็นการตีความหมายของข่าว

ค. วิเคราะห์ข่าว เป็นการเสนอภูมิหลังและในอนาคต

ง. ข่าวเฉพาะเรื่อง เช่น ข่าวกีฬา ข่าวเกษตร

จ. สรุปข่าว

ฉ. ข่าวประกอบเสียง

๖. ละคร (Drammatic Programme)

ก. ละครจบในตัว (Complete Drama) เป็นเรื่องจบใน ๓๐ นาที หรือ ๑ ชั่วโมง

ข. ละครยาวเป็นตอน ๆ (Serial Drama) หรือละครชุด

ค. เรื่องสั้นดัดแปลง คือการนำเรื่องสั้นมาเล่าทางวิทยุ

๗. รายการข่าวสารเหมือนจริงหรือสารคดี (Documentary) เป็นรายการที่มุ่งเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา มักเป็นเรื่องที่มีปัญหา บันทึกเสียงคนที่เกี่ยวข้อง หรือเหตุการณ์ประกอบคำบรรยายเพื่อให้ศึกษาปัญหานั้นอย่างลึกซึ้ง

๘. รายการนิตยสารทางอากาศ

การแบ่งประเภทรายการวิทยุจะแบ่งให้ครอบคลุมลักษณะของรายการอยู่ ๔ ลักษณะใหญ่ด้วยกันคือ

ก. แบ่งโดยเอาเนื้อหาของรายการเป็นหลัก เช่น รายการเกษตร รายการกีฬา รายการธรรมะ เป็นต้น

ข. แบ่งโดยเอาลักษณะรูปแบบการเสนอรายการเป็นหลัก เช่น รายการนิตยสารทางอากาศ รายการสารคดี รายการอภิปราย รายการสัมภาษณ์ เป็นต้น

ค. แบ่งโดยเอาผู้ฟังเป็นหลัก รายการในลักษณะนี้ ไม่ได้ระบุถึงวิธีเสนอรายการอย่างชัดเจน ขึ้นอยู่กับตัวผู้จัดรายการที่จะเลือกวิธีเสนอรายการตามความเหมาะสมกับเรื่องราว และกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย

ง. แบ่งโดยเอาหน้าที่สื่อมวลชนเป็นหลัก เช่น รายการบันเทิง รายการสาระความรู้ รายการข่าว รายการบริการประชาชน เป็นต้น^{๖๗}

การจัดรายการวิทยุกระจายเสียง

โรเบิร์ต แมคลีช (Robert McLeish)^{๖๘} กล่าวถึงธรรมชาติของวิทยุกระจายเสียงว่า วิทยุจัดเป็นสื่อมวลชนอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic medium) ประเภทมีดบอด (Blind medium) คือสื่อที่ไม่มีภาพ แต่ผู้ดำเนินรายการสามารถสร้างภาพด้วยการผสมผสานเสียงต่าง ๆ ได้แก่ เสียงพูด เสียงดนตรี และเสียงประกอบอื่น ๆ ให้เกิดขึ้นเป็นรายการวิทยุ เพื่อให้ข่าวสาร ความรู้ และความบันเทิงแก่ผู้ฟัง ด้วยการส่งกระจายเสียงผ่านคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าไปในอากาศ เข้าสู่เครื่องรับวิทยุ ทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการเป็นภาพขึ้นในใจ ภาพนั้นจะสวยงามและชัดเจนเพียงไร ขึ้นอยู่กับเทคนิคของผู้ดำเนินรายการในการใช้น้ำเสียง ลีลา และท่วงทำนองในการดำเนินรายการ ซึ่งธรรมชาติดังกล่าวของสื่อวิทยุนี้ แตกต่างจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ทั้งภาพและเสียง ทำให้ผู้ชมรายการสามารถเข้าใจความหมายได้ทันที

นอกจากธรรมชาติของสื่อวิทยุดังกล่าวแล้ว ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาในการเสนอรายการที่มีไม่มากนัก ทำให้ผู้ผลิตรายการไม่สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดแก่ผู้ฟังไม่มาก

^{๖๗} บุญเกื้อ ควรหาเวช, การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง วิทยุศึกษาและวิทยุโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๕-๑๑๗.

^{๖๘} ธนรัตน์ กวีวิทยเวช, การวิเคราะห์ลักษณะบทเปิดของรายการสโตร์เรดิโอ เนท์เวิร์ค ๓, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๗.

เช่นสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อวิทยุเป็นสื่อไม่คงที่ (Transient medium) คือเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา หากเวลาผ่านไป รายการก็ผ่านเลยไปด้วย หากผู้ฟังพลาดฟังเนื้อหารายการขณะออกอากาศ ก็จะไม่สามารถรับฟังใหม่ได้ นอกจากผู้ดำเนินรายการเสนอเนื้อหาซ้ำอีกครั้ง และผู้ฟังวิทยุมักจะกระทำการกิจกรรมอื่นไปด้วยขณะที่ฟังรายการ ดังนั้น หากผู้ดำเนินรายการไม่มีเทคนิคการเสนอรูปแบบ เนื้อหา หรือลีลาการดำเนินรายการที่น่าสนใจแล้ว ก็จะไม่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังให้ติดตามรายการต่อไปได้^{๖๙}

แพตเต้และแอนดี้ (Pete & Andy) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *The Radio Handbook*^{๗๐} ว่าเครื่องมือในการสื่อสารเป็นเพียงช่องทางในการติดต่อระหว่างนักจัดรายการวิทยุกับผู้ฟัง แต่ในเรื่องของความสำเร็จในการสื่อสารนั้น ขึ้นอยู่กับวิธีการนำเสนอ นั่นคือการใช้น้ำเสียง ลีลา และเทคนิคต่าง ๆ ของนักจัดรายการวิทยุ

โรเบิร์ต แมคลิช (Robert Mcleish) ได้กล่าวไว้ว่า นักจัดรายการวิทยุต้องเป็นเหมือนเพื่อนที่ให้ความช่วยเหลือผู้ฟังได้ และมีความน่าเชื่อถือด้วย แต่นักจัดรายการวิทยุไม่ควรแสดงตนว่ามีความรู้มากกว่า หรือวางอำนาจเหนือผู้ฟัง ลักษณะความสัมพันธ์ของนักจัดรายการวิทยุกับผู้ฟังจึงเป็นไปในแนวนอน ไม่มีใครอยู่สูงหรือต่ำกว่ากัน

การเป็นนักจัดรายการวิทยุเป็นเหมือนกับเราเป็นสื่อกลาง หรือตัวกลาง คือมีการรับข่าวสารแล้วเราก็ส่งออกไปหรือถ่ายทอดไปยังคนฟังอีกครั้งหนึ่ง ถ้าเราเป็นคนหนึ่งที่ไม่หยุดอยู่กับที่ที่มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เรื่องที่จะพูดคุยกับคนฟังก็ทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์เสมอ^{๗๑}

๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชน (Community Radio) และลักษณะ รูปแบบการจัดรายการวิทยุชุมชน

๒.๓.๔.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชน (Community Radio)

คำว่า “วิทยุชุมชน” (Community Radio) มีคนให้คำนิยามไว้มากมายหลากหลายด้วยกันแต่โดยรวมแล้วมีความหมายไปในทิศทางเดียวกัน เช่น

ฟิลิกซ์ ลิบริโล (Felix Librero)^{๗๒} ได้กล่าวว่า วิทยุชุมชนอาจนิยามได้หลายทางขึ้นอยู่กับบทบาทของวิทยุชุมชนในระบบการสื่อสารของชาติ หรือนิยามทางเทคนิคก็คือ “การส่ง

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^{๗๐} ฤทัย กำแพง, บัณฑิตที่นำไปสู่ความมีชื่อเสียงของนักจัดรายการวิทยุ บริษัท เอ-โทมัส มีเดีย จำกัด, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต, (ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๘.

^{๗๑} โอdit ยุทธนา, *เส้นทางสู่อาชีพดีเจ ภาค ๑*, นักจัดรายการวิทยุ, หน้า ๑๑.

^{๗๒} สมุน โมรากุล, “การศึกษาแนวทางการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชน”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

กระจายเสียงกำลังต่ำเพื่อชาวบ้าน หรือเพื่อประชาชนในพื้นที่เฉพาะ” หรืออาจหมายถึง “การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการผลิตรายการมากกว่าวางแผนและนโยบาย”

วิทยุชุมชน^{๗๓} หมายถึง สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ให้บริการเฉพาะเจาะจง หรือเขตพื้นที่ของวิทยุกระจายเสียงที่บริการส่งกระจายเสียงแบบเป็นลักษณะแคบ (Narrowcasting) ไม่ใช่แผ่กระจายไปสู่สาธารณะชน (Broadcasting) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะจัดระบบเนื้อหารายการให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริง หรือรสนิยมเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายในลักษณะชุมชน หรือกลุ่มที่มีรสนิยมเดียวกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้ฟังหรือตัวแทนชุมชนมีส่วนร่วมในรายการของสถานี การส่งกระจายเสียงของวิทยุชุมชนเป็นกระจายเสียงของวิทยุท้องถิ่นที่กำลังส่งต่ำประมาณ ๑๐ วัตต์ ๕๐ วัตต์ ๑๐๐ วัตต์ ส่วนใหญ่ไม่เกิน ๑ กิโลวัตต์

สมาคมการสื่อสารด้านการกระจายเสียง (World Association of Communication Radio Broadcaster)^{๗๔} ได้ให้ความหมายวิทยุชุมชนไว้ว่า “วิทยุชุมชนตอบสนองต่อความต้องการและให้บริการชุมชน สร้างการพัฒนาชุมชนด้วยมุมมองที่มีความก้าวหน้าในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเสมอ วิทยุชุมชนมุ่งมั่นพัฒนาการ เป็นสื่อเพื่อประชาธิปไตยภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนในแง่มุมมองที่ต่างกัน การดำเนินกิจกรรมวิทยุอาจจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละสังคม”

วิทยุชุมชน คือ รูปแบบการกระจายเสียงของวิทยุท้องถิ่นที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจงบริหารจัดการโดยคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนจากชุมชนเป้าหมาย ในลักษณะที่เป็นวิทยุของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน และเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน รวมทั้งสะท้อนปัญหา ความรู้สึกนึกคิดอย่างเสรีของชุมชนเป้าหมาย

วิทยุชุมชน คือ สถานีท้องถิ่นขนาดเล็ก ทำงานอย่างเป็นอิสระ ผู้ทำงานประจำคือสมาชิกในชุมชนนั่นเอง บริหารจัดการกันเองอย่างง่าย ๆ บางแห่งอาจมีผู้บริหารคนเดียว ผลิตรายการโดยอาศัยความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น มีเนื้อหาสาระที่ผูกพันใกล้ชิดกับคนในท้องถิ่น ใช้เครื่องส่งกำลังต่ำ ผลิตรายการเพื่อออกอากาศสำหรับสมาชิกในชุมชนเป็นหลักจึงเป็นช่องทางที่เปิดให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและปฏิภิกิริยาโต้ตอบกันได้ ไม่ใช้การสื่อสารแบบทางเดียวจากบนลงล่าง (Top Down Communication) แต่เป็นสื่อที่มีความเป็นประชาธิปไตย

^{๗๓} ศุทธิชัย บุนนาค, “การบริหารและการจัดการรายการวิทยุ อ.ส.ม.ท. เพื่อชุมชน”, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓, หน้า ๔๙.

^{๗๔} กิติมา สุรสุนธิ, **ความรู้ทางการสื่อสาร**, (คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙๑.

เปิดพื้นที่สาธารณะให้ชุมชนอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่หาไม่ได้จากสื่อมวลชนกระแสหลัก^{๗๕}

วิทยุชุมชน^{๗๖} เป็นการดำเนินการและส่งกระจายเสียงของวิทยุชุมชนท้องถิ่น (Local Station) รูปแบบหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยมีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นประชาธิปไตย และเป็นการสื่อสารสองทาง กล่าวคือ มีหลักการเป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเขตบริการของวิทยุกระจายเสียงนั้น

จะเห็นได้ว่าความหมายโดยรวมของวิทยุชุมชน หมายถึง การกระจายเสียงของวิทยุท้องถิ่นที่จัดและดำเนินการโดยยึดถือความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง (ชุมชน) เป้าหมายเป็นหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเนื้อหา กล่าวคือ ดำเนินการโดยคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนจากกลุ่มผู้ฟัง เป้าหมาย ดังนั้นจึงมีลักษณะที่เป็นสื่อมวลชนของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ทั้งนี้กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายจะมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน และมีลักษณะที่แคบกว่าผู้ฟังเป้าหมายวิทยุกระจายเสียงทั่วไป

๒.๓.๔.๒ ลักษณะและรูปแบบการจัดรายการวิทยุชุมชน

สำหรับลักษณะสำคัญของวิทยุชุมชนมีมากมาย คือ^{๗๗}

- ก. กลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่กระจายเสียงสามารถเข้าถึงได้ง่าย เท่าเทียม และมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน
- ข. เป็นสมบัติสาธารณะที่ชุมชนร่วมกันจัดตั้งและเป็นเจ้าของร่วมกัน
- ค. ใช้อาสาสมัครในการดำเนินการ
- ง. ไม่มุ่งหวังกำไรทางธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นอิสระจากการครอบงำและแทรกแซงจากกลุ่มอิทธิพล กลุ่มหวังผลประโยชน์โดยมิชอบ กลุ่มการเมือง และพรรคการเมืองทุกระดับ แต่สร้างทุนทางสังคม
- จ. เป็นช่องทางการสื่อสารสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนมีบทบาทเป็นได้ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร เป็นการสื่อสารสองทาง โดยกลุ่มผู้จัดและผู้ฟังเป็นกลุ่มเดียวกัน
- ฉ. เป็นสื่อเพื่อบริการชุมชน เพื่อประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน และ

^{๗๕} วิชา อุดมฉันท, ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม : หลักคิดและบทเรียนจากนานาชาติ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดไอคอน พรินติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗๗.

^{๗๖} สุรินทร์ แปลงประสพโชค, “การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชน สำหรับชุมชนในเขตชานเมือง จังหวัดจันทบุรี”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔.

^{๗๗} ธนิตา กลิ่นลำดวน, “การบริหารจัดการรายการวิทยุชุมชนของคนโคราช”, รายงานโครงการเฉพาะบุคคล, (คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

มุ่งสร้างโอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

ข. เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารเชื่อมโยงการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ส่วนสมาคมการสื่อสารด้านการกระจายเสียง(World Association of Communication Radio Broadcaster) ได้กำหนดลักษณะทั่วไปของวิทยุชุมชนไว้ดังต่อไปนี้^{๗๘}

๑. การส่งกระจายเสียงกำลังต่ำ
๒. การควบคุมและการให้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง
๓. มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่เน้นเฉพาะ
๔. ให้โอกาสผู้ฟังได้เข้าถึงสื่อที่ดีกว่า
๕. ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม และเป็นการปฏิบัติงานของวิทยุชุมชน
๖. รูปแบบการจัดรายการของวิทยุชุมชนจะแตกต่างไปจากรูปแบบรายการวิทยุระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

นอกจากนี้ตามแนวความคิดของเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ ได้มองรูปแบบการดำเนินรายการวิทยุชุมชนว่าต้องมีลักษณะดังนี้^{๗๙}

๑. ดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ
๒. สนองความต้องการและรักษาผลประโยชน์ของทุกคนในชุมชน
๓. เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร เชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างชุมชนภายในและชุมชนภายนอก
๔. เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จุดประกายประเด็นสาธารณะ เป็นศูนย์ประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น
๕. ตรวจสอบและรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่น
๖. อนุรักษ์คุณค่า และเอกลักษณ์ท้องถิ่น ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ภาษา ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม
๗. องค์กรชุมชนร่วมเป็นเจ้าของในลักษณะเครือข่าย
๘. มีความเป็นอิสระ ปราศจากการครอบงำของรัฐ การเมือง ธุรกิจ และต่างชาติ
๙. ดำเนินการโดยไม่หวังและแสวงผลกำไร โดยการจัดตั้งกองทุนและ

^{๗๘} กิติมา สุรสนธิ, ความรู้ทางการสื่อสาร, (คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘๑.

^{๗๙} วิภา อุตมฉันท (บรรณาธิการ), โลกของสื่อ, ลำดับที่ ๔ “ยกเครื่องสื่อไทย”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๘-๕๙.

ดำเนินกิจกรรมระดมทุนขอรับบริจาคอย่างไม่ให้สร้างเงื่อนไขต่อการดำเนินการ

๑๐. ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนพัฒนาการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ เพื่อประโยชน์สาธารณะ

๑๑. บริหารงานในรูปคณะกรรมการ ผู้มีส่วนร่วมทุกคนเป็นอาสาสมัครที่ทำงานด้วยความเสียสละ

๑๒. ดำเนินการโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน จัดสรรส่วนเวลาและรายการที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ

๑๓. มีกลไกและกระบวนการการสร้างจิตสำนึก จรรยาบรรณความรับผิดชอบ และการพัฒนาบุคลากร

๑๔. มีการประสานกันเป็นเครือข่ายวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล และประสบการณ์

จากเอกสารคู่มือวิทยุชุมชนของกาญจนา แก้วเทพ ได้สรุปปรัชญาและลักษณะสำคัญของวิทยุชุมชนไว้ว่า^{๑๐} ปรัชญาของวิทยุชุมชน คือ วิทยุโดยประชาชน ของประชาชน เพื่อประชาชน หมายความว่า จะต้องเริ่มที่ “โดย” คือ ต้องให้ประชาชนเข้ามาดำเนินงานวิทยุชุมชนต่อจากนั้นประชาชนจึงเกิดความรู้สึกเป็น “เจ้าของ” และท้ายที่สุดเนื้อหารายการของวิทยุชุมชนก็จะเป็นไป “เพื่อ” ผลประโยชน์ของชุมชน วิทยุชุมชนจึงไม่ใช่วิทยุชุมชนที่มีคนอื่นไปทำเพื่อชุมชน แต่เป็นวิทยุที่ชุมชนทำเองเพื่อตนเอง

จากปรัชญาวิทยุชุมชนข้างต้น สามารถแบ่งลักษณะสำคัญของวิทยุชุมชนได้ดังนี้^{๑๑}

๑. เป้าหมายสูงสุดของวิทยุชุมชน คือ ดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น และเนื่องจากในแต่ละชุมชนประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม ดังนั้น วิทยุชุมชนเองก็ต้องมีหลักประกันว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการของคนทุกกลุ่มได้ อาทิเช่น การมีตัวแทนของคนทุกกลุ่มเข้าไปเป็นคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน หรือเป็นอาสาสมัคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่ด้อยโอกาสด้านการสื่อสาร เช่น กลุ่มผู้หญิง กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มเด็ก ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มได้ใช้สิทธิด้านการสื่อสาร ทั้งในแง่เป็นผู้รับข่าวสารและผู้ส่งข่าวสารผ่านวิทยุชุมชน

๒. วิทยุชุมชนจะดำเนินการ โดยคณะกรรมการที่เลือกตั้งมาจากตัวแทนของกลุ่มชุมชน มิใช่การแต่งตั้งแบบราชการ นอกจากนี้แล้วเป้าหมายหลักของวิทยุชุมชน คือการไม่แสวงหาผลกำไร

^{๑๐} ธนิตา กลิ่นลำดวน, “การบริหารจัดการรายการวิทยุชุมชนของคนโคราช”, รายงานโครงการเฉพาะบุคคล (คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

๓. ผู้ดำเนินรายการและผู้ฟังวิทยุชุมชนเป็นคนในชุมชน (ผู้ดำเนินรายการวิทยากรแขกรับเชิญในรายการ อาจเป็นอาสาสมัครหรือชาวบ้านคนใดคนหนึ่งของชุมชน) รวมถึงมีการผลิตเปลี่ยนบทบาทผู้ดำเนินรายการและผู้ฟัง มีลักษณะที่เรียกว่าเป็นการสื่อสารแบบสองทาง นอกจากนี้ผู้ฟังสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในรายการวิทยุได้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การโทรศัพท์เข้าไปในรายการ การเขียนจดหมายติชมรายการ

๔. หัวใจสำคัญของการเป็นวิทยุชุมชน จะต้องมีการบริหารจัดการโดยชุมชน โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

ก. รูปแบบบริหารจัดการโดยคณะกรรมการที่ประกอบด้วยบุคคลจากหลาย ๆ ฝ่าย
ข. คณะกรรมการต้องมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน ต้องปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำของรัฐ นักการเมืองท้องถิ่น กลุ่มธุรกิจ ฯลฯ

ค. มีรูปแบบการดำเนินงานที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๕. ลักษณะสำคัญของเนื้อหา รูปแบบรายการของวิทยุชุมชน จะต้อง

ก. เป็นเนื้อหาหรือรูปแบบที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนแต่ละแห่ง
ข. มีเนื้อหาหรือรูปแบบที่มีความหลากหลาย ครอบคลุมความสนใจ ความต้องการและผลประโยชน์ของคนทุกกลุ่ม และเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน เช่น เรื่องทำมาหากิน การอยู่ร่วมกัน การปกครอง ศิลปวัฒนธรรม มรดกด้านภูมิปัญญาของชุมชน ส่งเสริมศีลธรรม ศาสนา การพักผ่อน ความบันเทิง การละเล่น ประเพณี พิธีกรรม ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

ค. ลักษณะของเนื้อหาและรูปแบบของรายการ ต้องส่งเสริมให้มีการสื่อสารในแนวนอน คือ การสื่อสารระหว่างประชาชนกับประชาชน มากกว่าจะเป็น การสื่อสารในแนวตั้งจากรัฐบาลสู่ประชาชนเท่านั้น

๖. การประเมินผลต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีความหลากหลายมากกว่าการประเมินประมาณผู้ฟังเท่านั้น

ทั้งนี้ จุมพล รอดคำดี ได้สรุปแนวคิดของวิทยุชุมชนว่าควรมีหลักการดังนี้^๒

๑. ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักว่าคนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นความต้องการร่วมกัน

๒. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

^๒พิศิษฐ์ ขวาลาววัช, ปฏิรูปสื่อมวลชนท้องถิ่น: ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมและผลักดันองค์กรปกครองท้องถิ่นให้มีอิสระตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดับเบิลยูเอ็น พีรันติ้ง จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑๓-๒๑๔

๓. วิทยูชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมของคนในชุมชน

๔. วิทยูชุมชนต้องยึดถือแนวทางการเสนอรายการ และข่าวสารของชุมชนเป็นหลัก ภายใต้แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์ในท้องถิ่น เป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ

๕. วิทยูชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการ และสามารถเข้าไปบริหารจัดการ หรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานีได้ องค์การยูเนสโกได้เน้นว่า “Participatory radio means a radio station that self-managed by those participating in it.” นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสื่อวิทยูชุมชนให้เป็นไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยยึดหลักกระบวนการทางประชาธิปไตย

๖. วิทยูชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น (มีลักษณะเป็น Narrowcasting ไม่ใช่ Broadcasting) กำลังส่งไม่เกิน ๑ กิโลวัตต์

๗. วิทยูชุมชน เป็นสื่อมวลชนตามแนวความคิดประชาธิปไตย (Democratic Media) โดยประชาชน ของประชาชน เพื่อประชาชน

โดยสรุป วิทยูชุมชนมีแนวคิดที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ประชาชนเป็นศูนย์กลางของความคิดและเริ่มต้น มิใช่การคิดหรือการเริ่มต้นจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนผู้หนึ่งผู้ใด อย่างไรก็ตามบางประเทศ การเริ่มต้นมาจากหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ริเริ่ม ภายใต้กรอบการเป็นพี่เลี้ยงให้กับประชาชน หรือให้ความช่วยเหลือในระยะเริ่มต้น และมีระยะเวลาที่แน่นอนสำหรับการถอนตัวออก เพื่อให้ประชาชนเข้ามาดำเนินการเองตามหลักการ “โดยประชาชน ของประชาชน เพื่อประชาชน” ได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ **จุมพล รอดคำดี** ยังได้แบ่งระดับลักษณะของการเป็นวิทยูชุมชนออกเป็น ๖ ระดับ สรุปได้ดังนี้^๓

ระดับแรก (ระดับรายการ) ผู้จัดการรายการของสถานีนำข้อมูลที่สมาชิกชุมชนนำมาเสนอในลักษณะการประกาศสาธารณะหรือการบริการชุมชน เป็นการจัตรายการเพื่อบริการประชาชน เช่น การจัตรายการประเภทของหาย งานจัดเลี้ยง งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานพบปะสังสรรค์ ฯลฯ ประชาชนหรือผู้ฟังส่งจดหมายหรือโทรศัพท์มาบอก ผู้จัดการรายการจะเป็นผู้เลือกเนื้อหาและพูดด้วยตนเอง ผู้ฟังหรือประชาชนไม่มีสิทธิ์ในการเลือกเนื้อหาหรือวิธีการนำเสนอ ตลอดจนเป็นเจ้าของรายการได้

^๓ ทิวพร แสนเมืองชิน, “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยูชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓-๒๔.

ระดับสอง (ระดับรายการ) มีแนวคิดการจัดรายการโดยเนื้อหาเป็นการรายงานโดยตรงจากประชาชน เช่น รายการของ จส.๑๐๐, สวพ.๙๑, ร่วมด้วยช่วยกัน ของ INN เป็นต้น ผู้ฟังจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหา และวิธีการเสนอ (รายงานการจราจร, แจ้งของหาย, แจ้งเหตุด่วนเหตุร้ายด้วยตนเอง) ตามที่สถานีกำหนดกรอบให้รายงาน แต่ประชาชนไม่สามารถเป็นเจ้าของรายการได้ สถานีหรือผู้จัดรายการยังเป็นผู้ควบคุมหรือเป็นเจ้าของรายการ ดูแลการจัดการผลิตและการนำเสนอ โดยกำหนดกรอบและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและ/หรือนำเสนอเนื้อหาในบางรายการ ประชาชนหรือผู้ฟังเป็นผู้เสนอเนื้อหาหรือเล่าเหตุการณ์ด้วยตนเองเท่านั้น

ระดับสาม (ระดับรายการ) มีแนวคิดการจัดรายการในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของสถานีซึ่งสถานียินยอมให้จัดเนื้อหาและวิธีการนำเสนอมาจากความคิดเห็นของตัวแทนประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกขึ้นมาอยู่ในรูปของ “คณะกรรมการวิทยุชุมชน” เป็นผู้ตัดสินใจและให้ความเห็นชอบว่าจะจัดรายการอย่างไร กรรมการชุดนี้จะเป็นผู้กำหนดนโยบาย กำหนดเรื่องราวหรือเนื้อหาที่จะเสนอ ในขณะเดียวกันก็สะท้อนความต้องการของผู้ฟังให้ทราบ ผู้จัดรายการซึ่งเป็นผู้จัดรายการอาชีพหรือเป็นเจ้าหน้าที่ของรายการนั้น ๆ จะรับมติหรือเอาความเห็นของคณะกรรมการออกไปปฏิบัติ กรณีนี้จะสังเกตได้ว่า ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของรายการและบริหารรายการ โดยสามารถกำหนดเนื้อหาและวิธีการเสนอรายการตามแนวทางของตนได้ มิใช่สถานีหรือผู้จัดรายการเป็นผู้กำหนดแต่ประการใด อย่างไรก็ตาม สถานียังเป็นของหน่วยงานที่เป็นเจ้าของ บุคลากรสถานี ทำหน้าที่ดูแลให้คำปรึกษาเฉพาะทางด้านระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และอำนวยความสะดวกในด้านการออกอากาศ และผลิตรายการตามวัตถุประสงค์ของ “คณะกรรมการวิทยุชุมชน” เท่านั้น เช่น รายการสร้างสรรค์จินตบุรี

ระดับสี่ (ระดับสถานี) ในระดับนี้อาสาสมัครเข้ามาเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ในสถานี ทั้งบริหารสถานีและดำเนินการด้านรายการ บริหารรายการทั้งหมดโดยกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ การกำหนดเนื้อหาในชุมชน การจัดรายการทำด้วยตนเองทั้งสิ้น โดยมีเจ้าหน้าที่ประจำสถานีคอยให้คำแนะนำและความช่วยเหลือ แต่สถานียังเป็นหน่วยงานของรัฐงบประมาณมาจากรัฐและการบริจาค ประชาชนไม่ใช่เจ้าของ

ระดับห้า (ระดับสถานี) เป็นสถานีที่มีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ ในแนวคิดนี้ประชาชนในชุมชนสามารถรวมตัวกันยื่นขอคลื่นความถี่จากรัฐ และลงทุนจัดตั้งสถานีวิทยุเป็นของชุมชนตนเอง และตั้งตัวแทนเข้าไปบริหารสถานีในรูปคณะกรรมการวิทยุชุมชน คณะกรรมการฯ จะทำหน้าที่กำหนดนโยบายการบริหารสถานี แต่งตั้งการจัดตั้งสถานี หห (Station Managing Director) ควบคุมการบริหาร และว่าจ้างมืออาชีพทำงานในการจัดการสถานี การจัดและการผลิตรายการ (Professional Journalists) ตลอดจนว่าจ้างพนักงานธุรการอาสาสมัครหรือสมาชิกในชุมชนที่สามารถทำงานการเงิน การบัญชี เข้ามาทำงานให้สถานี

แต่งตั้งผู้จัดการไปจนถึงพนักงานระดับล่างภายใต้นโยบายของคณะกรรมการฯ การจัดรายการเป็นไปในแนวทางที่คณะกรรมการฯ กำหนดหรือให้นโยบายเอาไว้

ระดับหก (ระดับเจ้าของสถานี่และมีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่) ในระดับนี้ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้งสถานี่ และยื่นขอใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่จากรัฐ เช่นเดียวกับระดับห้า แต่การดำเนินงานของสถานี่ ตั้งแต่ระดับคณะกรรมการวิทยุไปจนกระทั่งถึงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทุกคน ทุกระดับ ล้วนเป็นอาสาสมัครทั้งสิ้น อาสาสมัครเหล่านี้จะได้รับการอบรมจากผู้เชี่ยวชาญในด้านการบริหารสถานี่ การจัดรายการ การสือข่าว เขียนข่าว และหน้าที่อื่น ๆ ที่จำเป็นซึ่งชุมชนว่าจ้างให้มาอบรม หรือสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานวิชาการที่เชี่ยวชาญจากภาคเอกชน ภาครัฐ อาจจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือหรือความร่วมมือในการพัฒนาทักษะ

ส่วนรูปแบบการจัดรายการวิทยุชุมชนได้ริเริ่มและทดลองขึ้นในประเทศต่าง ๆ แม้ว่าจะมีหลักการที่ตรงกัน ว่าเป็นการดำเนินการกระจายเสียงสำหรับวิทยุท้องถิ่นที่เป็นไปตามความต้องการของผู้ฟังเป็นหลัก แต่ในการดำเนินการนั้น แต่ละประเทศก็จะแตกต่างกันออกไป โดยยังไม่มียูรูปแบบที่เป็นสากลชัดเจน อย่างไรก็ตาม **ไซมอน พาร์ทริดจ์ (Simon Partridge)** ได้นำเสนอโครงสร้างที่น่าเป็นไปได้ในการดำเนินการวิทยุชุมชน โดยจำลองมาจากโครงสร้างของบริษัทข่าวแห่งหนึ่งในกรุงลอนดอน ที่ออกหนังสือท้องถิ่นที่เป็นประชาธิปไตย และไม่ใช้รูปแบบของการค้า ดังในแผนภาพที่ ๑^{๔๔} ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิทยุกระแสหลักกับวิทยุชุมชน^{๔๕}

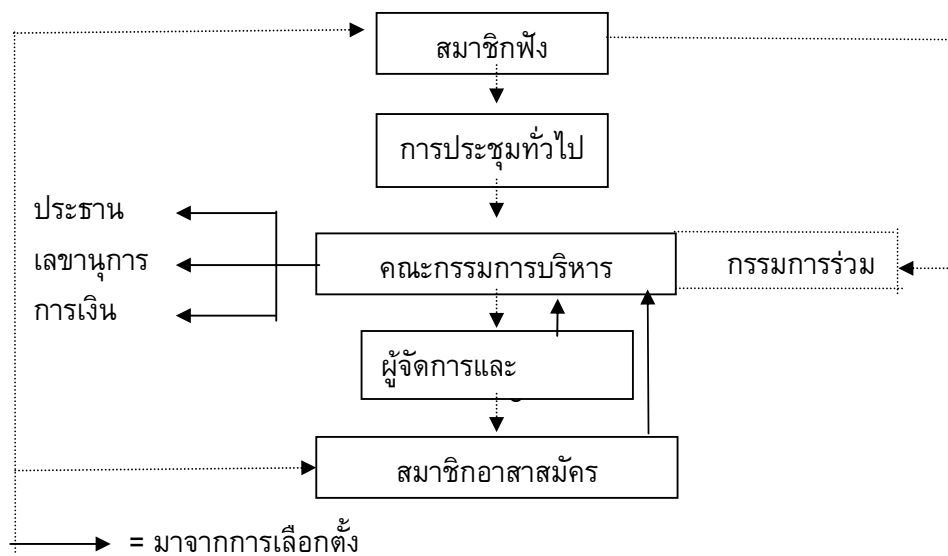
^{๔๔} สุรินทร์ แปลงประสพโชค, “การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชน สำหรับชุมชนในเขตชานเมือง จังหวัดจันทบุรี”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๔๕} ธนิตา กลิ่นลำดวน, “การบริหารจัดการรายการวิทยุชุมชนของคนโคราช”, หน้า ๒๐.

ตารางที่ ๒.๑ เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิทยุกระแสหลักกับวิทยุชุมชน

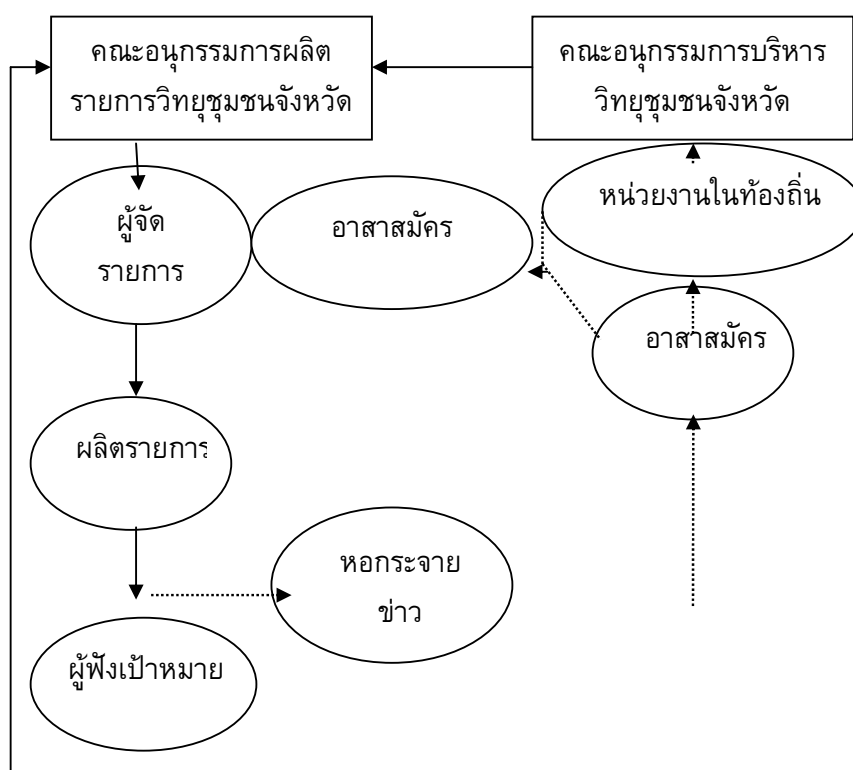
วิทยุกระแสหลัก	วิทยุชุมชน
๑. รัฐเป็นเจ้าของเอกชนรับช่วงสัมปทาน	๑. ชุมชนเป็นเจ้าของ
๒. เงินทุนสูง ประมาณ ๑๐-๒๐ ล้านบาท - อาคารถาวร - ผลิตรายการโดยเจ้าหน้าที่ราชการ เอกชน - กำลังส่งของเครื่องส่ง ๑ กิโลวัตต์ - ค่าไฟฟ้าประมาณเดือนละ ๒๐,๐๐๐ บาท	๒. ลงทุนน้อย ประมาณ ๖๐,๐๐๐ บาท ต่อ สถานี - อาคารของชุมชนเป็นที่ตั้งสถานี - ผลิตรายการโดยอาสาสมัครในชุมชน - กำลังส่งของเครื่องส่ง ๒๐-๓๐ วัตต์ - เสียค่าไฟฟ้าไม่เกินเดือนละ ๕๐๐ บาท
๓. แสวงหากำไรเชิงธุรกิจ	๓. ไม่แสวงหากำไรเชิงธุรกิจ เน้นการสร้าง ทุนทางสังคม (พัฒนาคน พัฒนาชุมชน)
๔. นำเสนอเรื่องใหญ่ ๆ โกลาหลซับซ้อน	๔. นำเสนอเรื่องตรงใจใกล้ตัวชาวบ้าน
๕. ชุมชนมีส่วนร่วมยาก เนื้อหากำหนดโดย เจ้าของรายการ หรือเจ้าของสถานี	๕. ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน (ตั้งแต่ก่อตั้ง สถานีไปจนถึงการบริหารสถานีและการจัด รายการ)
๖. ผังรายการออกอากาศทั้งวัน	๖. ออกอากาศตามความพร้อมและความ ต้องการของชุมชน
๗. รัศมีการออกอากาศ ๗๐-๘๐ กิโลเมตร	๗. รัศมีการออกอากาศ ๑๐-๓๐ กิโลเมตร
๘. รัฐให้ข้อมูลทางเดียว	๘. มีการให้ข้อมูลเป็นจริง ไม่ปิดกั้น ปิดเบือน

สมาชิกผู้ฟังหรือกลุ่มประชาชนจัดการประชุมทั่วไป เพื่อทำการเลือกคณะกรรมการบริหารจากผู้ฟังหรือกลุ่มประชาชนในชุมชน โดยคณะกรรมการบริหารนั้นทำหน้าที่ในการจัดทำนโยบายทั่วไปของสถานี ตรวจสอบบัญชีการเงิน พิจารณาในการว่าจ้างผู้จัดการทั่วไปและพนักงานกำกับดูแลนโยบายสถานี ตัดสินปัญหาต่าง ๆ ของสถานี ผู้จัดการและพนักงานทำหน้าที่ในการบริหารสถานีวันต่อวัน ผลิตรายการต่าง ๆ บำรุงรักษาอุปกรณ์ โดยทำงานร่วมกับสมาชิกอาสาสมัครในการจัดทำรายการและหน้าที่ต่าง ๆ ในสถานี และสมาชิกอาสาสมัครนี้เองจะเป็นผู้เลือกตัวแทน เพื่อเป็นกรรมการบริหาร กรรมการร่วมบริหาร โดยการเลือกตั้งจากสมาชิกที่เป็นตัวแทนของคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยให้ความสำคัญทางด้านความหลากหลาย และกระจายไปในทุกกลุ่มของชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มความสนใจ กลุ่มปัญหาร่วม กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในชุมชน เป็นต้น

แผนภาพที่ ๒.๑ โครงสร้างวิทยุชุมชนที่จำลองมาจากโครงสร้างบริษัทข่าว

นอกจากนี้แล้ว จากการจัดรายการวิทยุชุมชนตามโครงการนำร่องของกรมประชาสัมพันธ์ สุรินทร์ แปลงประสพโชค ได้นำแบบจำลองโครงสร้างการบริหารวิทยุชุมชนตามโครงการวิทยุชุมชนกับคน ปอม. กรมประชาสัมพันธ์ ที่มีการสื่อสารสองทางระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับรายการวิทยุชุมชน ๓ ฝ่าย คือ คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัด คณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนจังหวัด และกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย ในแผนภูมิที่ ๒^๖

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงโครงสร้างการบริหารงานวิทยุชุมชน โดยสุรินทร์ แปลงประสพโชค
จากโครงการวิทยุชุมชนกับคน ปอม. กรมประชาสัมพันธ์

จากโครงสร้างการบริหารงานวิทยุชุมชนดังกล่าว ผู้ฟังเป้าหมายสามารถถ่ายทอดปัญหาและแสดงความคิดเห็นนั้นไปยังคณะกรรมการ ซึ่งเป็นบุคคลในชุมชนของตนเองหรือถ่ายทอดไปยังผู้จัดการได้ ขณะเดียวกันผู้จัดรายการ นอกจากจะจัดรายการออกอากาศไปสู่

^๖สุรินทร์ แปลงประสพโชค ใน ทิวพร แสนเมืองชิน, “การเมืองสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐-๒๓.

ชุมชนตามที่ได้รับนโยบายจากคณะกรรมการแล้ว ยังสามารถสะท้อนปัญหาและแสดงความคิดเห็นของตนและที่ได้รับจากผู้ฟังกลับไปสู่คณะอนุกรรมการผลิตรายการ ซึ่งคณะอนุกรรมการผลิตรายการก็จะสะท้อนไปสู่คณะกรรมการบริหารได้อีกทอดหนึ่ง โดยที่คณะกรรมการบริหารและคณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนมีหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ฟังกับผู้จัดรายการ

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางวิทยุกระจายเสียง แต่เดิมนั้นมีการตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นตามสถานที่ต่าง ๆ มีการนิมนต์พระภิกษุที่มีอารามอยู่ในที่นั้นไปบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุชุมชน ซึ่งมีผลระดับหนึ่งคือ มีผู้ฟังให้การตอบรับพอสมควร แต่ก็ได้เวลาบรรยายตามที่สถานีกำหนดให้เท่านั้น ซึ่งเวลาออกอากาศเป็นเวลาที่มิได้มีผู้ฟังน้อย จึงมีภิกษุที่รักการเผยแพร่ธรรมทางสถานีได้คิดจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นในวัด เพื่อการเผยแพร่ธรรมให้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าสถานีวิทยุชุมชนที่มีอยู่เดิม แต่มีอุปสรรคด้านกฎหมายให้แต่ละสถานีมีกำลังส่งจำกัดแค่ ๓๐ วัตต์ เสาสูงไม่เกิน ๓๐ เมตร ทำให้กำลังส่งอยู่ในวงจำกัดไม่กว้างไกล การจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนในวัดนั้นมีภิกษุตั้งขึ้นหลายแห่งในหลายจังหวัด โดยใช้ทุนของวัดนั้น ๆ ในการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแพร่ธรรมให้กับผู้ฟัง

หลังจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกาศใช้ทำให้เกิดสถานีวิทยุชุมชน และสถานีพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ ในขณะที่พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม แห่งชาติ (กส.ช.) ยังไม่เกิดขึ้นจึงทำให้เกิดความไม่แน่ใจว่าสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งขึ้น จะได้รับจัดสรรคลื่นความถี่ให้ออกอากาศหรือไม่ หากไม่ได้รับการจัดสรรคลื่นความถี่ก็จะเป็นการสูญเสียเปล่าทั้งทรัพยากรบุคคลและอุปกรณ์การสื่อสาร

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้มีการรวมกลุ่มกันของวัดที่มีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นในวัดเพื่อใช้ในการเผยแพร่ธรรม โดยใช้ชื่อกลุ่มที่รวมตัวกันว่า “ชมรมสถานีวิทยุ เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา” โดยให้แต่ละสถานีที่จัดตั้งขึ้นแล้ว และกำลังทดลองออกอากาศอยู่ขณะนั้นให้ใช้ชื่อว่า “สถานีวิทยุพระพุทธศาสนา จังหวัด....” ตามที่สถานีนั้นตั้งอยู่ เพื่อที่จะจัดสรรความถี่และกำลังส่งให้ครอบคลุมพื้นที่ของจังหวัดที่สถานีวิทยุตั้งอยู่ โดยให้คณะสงฆ์ในจังหวัดนั้นเป็นผู้กำหนดนโยบายและบริหารกันเองให้มีฆราวาสเป็นผู้ช่วยในการดำเนินงานและมีเป้าหมายให้มีสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาทุกจังหวัด รวม ๗๖ จังหวัด ๆ ละ ๑ สถานี เป็นอย่างน้อย และได้กำหนดข้อปฏิบัติของสถานีวิทยุที่เป็นสมาชิกของชมรมสถานี เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

๑. ห้ามคลื่นส่งของสถานีรบกวนคลื่นวิทยุการบินทุกการบิน

๒. ห้ามคลื่นส่งของสถานีรบกวน คลื่นสื่อสารของทางราชการ เช่น ทหาร ตำรวจ ไปรษณีย์ เป็นต้น

๓. ห้ามคลื่นส่งของสถานีรบกวน คลื่นสถานีวิทยุหลัก เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (กรมประชาสัมพันธ์), สถานีวิทยุในเครือข่าย อ.ส.ม.ท., สถานีวิทยุ ต.ช.ด.

เป็นต้น

๔. ห้ามคลื่นส่งของสถานีรบกวน สถานีโทรทัศน์ทุกช่อง
การจัดตั้ง “สถานีวิทยุพระพุทธศาสนา ประจำจังหวัด...” มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

๑. เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธศาสนิกชน
๒. เพื่อเสริมสร้างองค์กรพิทักษ์ พระพุทธศาสนา
๓. เพื่อส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
๔. เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย
๕. เพื่อปลูกฝังความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
๖. เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ ให้ข่าวสาร ความรู้ด้านการศึกษา พระพุทธศาสนา รวมทั้งเป็นศูนย์กลางด้านข้อมูลของพุทธศาสนิกชนทั่วไป
๗. เพื่อเผยแผ่นโยบาย และผลการดำเนินงานของรัฐบาล สนับสนุนการดำเนินงานของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ

การประชุมของมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๓/๒๕๕๐ ได้พิจารณาเรื่องการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา ประจำจังหวัด และมีมติให้คณะกรรมการจัดตั้งสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการสนับสนุน กำกับดูแล สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดต่าง ๆ ให้ดำเนินการด้วยความเรียบร้อยบรรลุมติวัตถุประสงค์ ซึ่งปัจจุบันสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่ ณ อาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลพุทเลา (วัดโคก) ตำบลพุทเลา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสถานีวิทยุแห่งชาติและสังคม คลื่น “ความรู้คู่ศีลธรรม” ระบบ FM ๑๐๕.๗๕ MHz. ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้เริ่มดำเนินการส่งกระจายเสียงเมื่อวันที่ ๒๓ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสื่อสารมวลชนซึ่งเป็นสื่อสาธารณะ จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นน้อยขึ้นอยู่กับ การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพขององค์ประกอบ ๔ ส่วน โดยใช้แบบจำลองการสื่อสาร SMCR และ David K.Berlo มาพิจารณาดังนี้

องค์ประกอบส่วนที่ ๑ ผู้ส่งสาร (Sender หรือ S) หมายถึง สถานีวิทยุ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่รับผิดชอบให้การบริหารจัดการให้มีรายการวิทยุออกอากาศ โดยมีบุคลากรที่มีทักษะในการสื่อสาร มีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่จะสื่อสาร มีความรู้เรื่องที่จะสื่อสารตลอดจนรู้สภาพทางสังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่กระจายเสียง

องค์ประกอบที่ ๒ เนื้อหาสาระ (Message หรือ M) หมายถึง หลักธรรมคำสั่งสอน และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาที่นำมาออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง ต้องมีคุณลักษณะของสารที่ดี มีความน่าสนใจ ไม่ยากหรือซับซ้อน และเป็นสารที่มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง

องค์ประกอบที่ ๓ (Channel หรือ C) หมายถึง ช่องทางในการส่งสารทางสถานีวิทยุ ให้ถึงผู้รับสาร โดยสถานีวิทยุจัดผังรายการมีกำหนดวันเวลาในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนและเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ตามรูปแบบรายการที่ได้วางแผนไว้ เพื่อผู้รับสารหรือผู้ฟังรายการ วิทยุมีโอกาสได้รับฟังในเวลาเหมาะสมกับกิจกรรม และวิถีของแต่ละบุคคล

องค์ประกอบที่ ๔ ผู้รับสาร (Receiver หรือ R) หมายถึง ผู้ฟังรายการของสถานี วิทยุที่เป็นภิกษุ สามเณร แม่ชีและพุทธศาสนิกชนที่มีทักษะในการฟังซึ่งมีทัศนคติ ความรู้ สังคม และวัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน มีโอกาสรับฟังรายการวิทยุตามวันและเวลาในช่วงที่เหมาะสมกับ กิจกรรมและวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล และได้มีส่วนร่วมับกับสถานีวิทยุ โดยการโทรศัพท์แสดง ความคิดเห็นและแนะนำติชมรายการ

สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นด้านเผยแพร่หลักธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริม ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม อันดีงามของประชาชน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของผู้ฟัง โดยประเมิน จากการมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการที่โทรศัพท์เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ขอ สื่ อ ธรรมะ แนะนำและติชมรายการซึ่งมีผู้ฟังหลากหลายอาชีพ ได้แก่ ข้าราชการ พนักงานบริษัท เจ้าของธุรกิจ ห้างร้าน พ่อค้าแม่ค้า ตลอดจนประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังเข้ามามีส่วนร่วมใน กิจกรรมทางศาสนาที่ทางวัดจัดขึ้นเป็นจำนวนมาก

สรุปประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง ได้ว่าประสิทธิผลการ ปฏิบัติงานในองค์การจะต้องประกอบไปด้วย การร่วมมือ การเรียนรู้ การร่วมใจกัน ตัดสินใจ แก้ไขปัญหา การยอมรับกฎระเบียบ ข้อบังคับ ตลอดจนแนวปฏิบัติและความรู้สึก ที่ดีในการเป็น เจ้าขององค์การ การให้การสนับสนุนและผูกพันกับทุกคนในองค์การและบุคคล

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยเกี่ยวข้องกับประสิทธิผล

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลมีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

พระมหาปภานนท์ พุทธิเมธี (พิลาพันธ์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาผลสัมฤทธิ์ใน การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อนิตยสารพุทธจักรของสมาชิก และ นิสิตมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{๔๗} (๒๕๔๓)พบว่า ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับนิตยสารพุทธจักรที่ สมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนใหญ่ประสบ คือ ปัญหาด้านการ ไม่ได้รับนิตยสารพุทธจักรตามกำหนด เนื่องจากนิตยสารออกล่าช้า, ปัญหาด้านการจัดส่งล่าช้า,

^{๔๗} พระมหาปภานนท์ พุทธิเมธี (พิลาพันธ์) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ ต่อนิตยสารพุทธจักรของสมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๙๗.

ปัญหาที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ตามวิทยาเขตต่าง ๆ ดูแลรับผิดชอบงานประชาสัมพันธ์ในส่วนนี้, ปัญหาด้านขาดบทความ หรือคอลัมน์ ที่เหมาะสมกับเยาวชน และประชาชนทุกระดับจากปัญหาดังกล่าวมานี้ สมาชิกและนิสิต ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้ คือ

ควรปรับปรุงด้านการบริการการจัดส่งนิตยสารให้ทันเวลาตามเดือนที่ออกนิตยสาร
ควรคงคอลัมน์บทความที่เป็นวิชาการทางศาสนาและปรัชญาไว้ ซึ่งนิสิตสามารถนำไปประกอบการศึกษาค้นคว้าได้

ควรเพิ่มคอลัมน์เกี่ยวกับการถามตอบปัญหาบทความที่เป็นภาคภาษาอังกฤษ
ควรจัดตั้งศูนย์บริการด้านนิตยสารพุทธจักรรับบทความข่าวประชาสัมพันธ์จาก
ทุก ๆ วิทยาเขต

นอกจากนี้ ควรมีคณะกรรมการที่เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษเพื่อทำให้บทความต้นฉบับภาษาอังกฤษถูกต้องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น.

พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ (สุขยิ่ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์^{๔๔} ใช้ข้อมูลการณในการทำงาน ว่า “เยาวชน คือ อนาคตของชาติ” ตั้งศูนย์อยู่ที่วัดสุทธวงศา อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ มีการจัดทำโครงการอย่างเป็นระบบ การวางแผนดำเนินงาน แต่งตั้งคณะกรรมการ และการจัดกิจกรรมเข้าค่าย อบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรอบรม ประกอบไปด้วย การบรรยายธรรม กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ลิทธิความเชื่อและศาสนา ปัญหาสังคม ภัยสังคมด้านต่างๆ และแนวทางป้องกันแก้ไข กิจกรรมสร้างความสามัคคี กิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย และการสอนให้รู้จักบุญคุณพ่อแม่ และครูบาอาจารย์ โดยมีผู้ส่งสารกล่าวคือพระวิทยากรที่ได้รับการ อบรม นำเสนอตัวสารคือหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ผ่านสื่อต่างๆ ที่ทันยุคทันสมัย จึงทำให้ถูกจริตของเยาวชนที่เข้ารับการอบรม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงผลวิจัยความพึงพอใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ได้เข้ารับการอบรม พบว่า

๑. ด้านผู้ส่งสาร นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ๓.๘๓
๒. ด้านตัวสาร นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ๓.๘๗
๓. ด้านช่องทางสื่อสาร นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่

๓.๗๘

^{๔๔} พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ (สุขยิ่ง) ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๗.

๔. ด้านการนำหลักคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ๓.๘๔

ผลวิจัยการเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจระหว่างเพศชายกับเพศหญิง ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายพบว่า

๑. ด้านผู้ส่งสาร เพศชายมีความพึงพอใจสูงกว่าเพศหญิงเพียงเล็กน้อย
๒. ด้านตัวสาร เพศหญิงมีความพึงพอใจสูงกว่าเพศชายเพียงเล็กน้อย
๓. ด้านช่องทางการสื่อสาร เพศหญิงมีความพึงพอใจสูงกว่าเพศชาย เพียงเล็กน้อย
๔. ด้านการนำหลักคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพศหญิงมีความพึงพอใจสูงกว่าเพศชายเพียงเล็กน้อย

ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข ได้ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะ หลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข”^{๔๔} พบว่าเกิดประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข เนื่องจากผู้ส่งสารอันได้แก่คุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย และวิทยากรสามารถโน้มน้าวให้ผู้รับสาร/ผู้เข้าอบรมให้คล้อยตามเนื้อหาสาร/ธรรมะโดยการใช้สื่อต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านความรู้และสำนึก อารมณ์และความรู้สึก และพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมของระดับเจตนาในการรักษาศีล ๕ และงดเว้นจากอบายมุขหรือสิ่งเสพติด เช่น สุรา บุหรี่ ยาบ้า กัญชา โคเคน เล่นการพนัน เที่ยวกลางคืน พบว่าก่อนเข้าการอบรมค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับตงวันได้มากที่สุด เท่ากับ ๔.๖๖ หลังเข้าอบรมค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับเดิม แต่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้น เท่ากับ ๔.๘๑ ค่าเฉลี่ยรวมของระดับธรรมะที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้เข้าอบรม เช่น มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา รู้จักให้อภัยไม่พยายาทจองเวร เกิดความสำนึกในบาปบุญคุณโทษ เชื่อในหลักกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีสติในการแก้ปัญหาหรือสถานการณ์เฉพาะหน้า เหล่านี้ล้วนเพิ่มสูงขึ้นก่อนเข้าอบรมค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ ๓.๑๕ หลังเข้าอบรมเพิ่มขึ้นไปในระดับมาก เท่ากับ ๔.๑๘ นอกจากนี้ยังพบว่าค่าเฉลี่ยรวมของการทักทายผู้รู้คุณต่อพ่อแม่หรือผู้มีพระคุณของผู้เข้าอบรมเพิ่มสูงขึ้น ก่อนเข้าอบรมอยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ ๓.๓๗ หลังเข้าอบรมอยู่ในระดับมาก เท่ากับ ๔.๒๘

^{๔๔}ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข, อ้างใน พระมหาบุญล้อม ธีรบุญโญ, ประสิทธิผลของการเผยแพร่พุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุ ศึกษาเฉพาะกรณี : ชมรมผู้สูงอายุ วัดสมรโกฏิ วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๒.

อณิวัชร เพชรนรรัตน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{๕๐} พบว่ามี

๑. การวิจัยทางเอกสาร ศึกษาใน ๒ ประเด็น ดังนี้ ก. เพื่อศึกษาหลักการและวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวของพระพุทธศาสนาเถรวาทผลการศึกษาพบว่า หลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นหลักการเดียวกันกับหลักสติปัฏฐาน ๔ และ หลักสติปัฏฐาน ๔ ยังเป็นหนึ่งในหลักของ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการอีกด้วย ส่วนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นวิธีการปฏิบัติที่อ้างอิงและอธิบายใน มหาสติปัฏฐานสูตร ๒๑ วิธี ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่พระพุทธองค์ทรงสอนโดยให้เริ่มที่หลัก อานาปานสติก่อน แล้วจึงปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เพื่อให้ได้ โพชฌงค์ ๗ และบรรลุพระนิพพานในที่สุด เพื่อศึกษาหลักการและวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยผลการศึกษาพบว่า หลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยยึดหลักการเดียวกับ สติปัฏฐาน ๔ ส่วนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ใช้เป็น วิธีการปฏิบัติเดียวกันใน มหาสติปัฏฐานสูตร ๒๑ วิธี และได้อ้างอิงจากในคัมภีร์วิสุทธิมรรคทั้งหมดเป็นหลัก โดยเฉพาะเรื่อง วิสุทธิ ๗ และ วิปัสสนาญาณ ๑๖ ซึ่งทั้ง ๒ เรื่อง พระสารีบุตรอธิบายเพิ่มใน มหาสติปัฏฐานสูตรของพระพุทธองค์ให้ง่ายขึ้นต่อการเข้าใจ

๒. การวิจัยภาคสนาม ศึกษาใน ๒ ประเด็น ดังนี้ ก. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ความรู้และความเข้าใจในวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก่อนเริ่ม กับ หลังจบหลักสูตรวิปัสสนากัมมัฏฐานภาคบังคับ ข. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ ใน เรื่องพละ ๕ (ศรัทธา วิริยะ สติ สมภาณี และปัญญา)ของ นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หลังจบหลักสูตรวิปัสสนากัมมัฏฐานภาคบังคับผลจากการศึกษาวิจัยภาคสนามสำหรับส่วนที่ ๒ มีรายละเอียดดังนี้ มีประชากรทั้งหมด ๑๙๕ รูป/คน โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ๕๔ รูป/คน ด้วยแบบสอบถาม ๒ ชุดคือ ก่อนเริ่มและหลังจบหลักสูตรวิปัสสนากัมมัฏฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ และแบบสอบถามที่มีคำตอบที่ถูกและผิด สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน งานวิจัยนี้มีการทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ๗ ข้อ ด้วยแบบทดสอบสองทางสำหรับข้อที่ ๑ และ แบบทดสอบทางเดียวสำหรับข้อที่ ๒ – ๗ จากการคำนวณค่า Z เทียบกับในตารางค่า Z โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % เพื่อยอมรับ หรือ ปฏิเสธสมมติฐานจากการศึกษาตามสมมติฐานที่ระบุไว้ในงานวิจัยสรุปได้ดังนี้

^{๕๐}อณิวัชร เพชรนรรัตน์ การศึกษาวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๒.

(๑) ความรู้และความเข้าใจในวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก่อนเริ่มกับหลังจบ หลักสูตรวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีความแตกต่างกัน(ปฏิเสธ)

(๒) นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้รับการอบรมตามหลักสูตรวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว ได้รับผลสัมฤทธิ์จากการปฏิบัติในเรื่อง ศรัทธา โดยมีค่าเฉลี่ยมากกว่า ๗๐ %(ยอมรับ)

(๓) นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้รับการอบรมตามหลักสูตรวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว ได้รับผลสัมฤทธิ์จากการปฏิบัติในเรื่อง วิริยะ โดยมีค่าเฉลี่ยมากกว่า ๗๐ %(ปฏิเสธ)

อดิศักดิ์ ภู่วพัฒน์วงศ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินประสิทธิผลองค์การแบบองค์รวม: ศึกษากรณีกรมศุลกากร^{๑๑} ผลการวิจัยพบว่า การประเมินประสิทธิผลองค์การแบบองค์รวม: ศึกษากรณีกรมศุลกากร มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อประเมินประสิทธิผลองค์การแบบองค์รวมของกรมศุลกากร ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และการพัฒนา ๒) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่างๆ กับประสิทธิผลองค์การแบบองค์รวม

สรรพสิริ อรชัยพันธ์ลาภ^{๑๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของนโยบายแรงงานต่างด้าว: ศึกษากรณีจังหวัดตาก ผลการวิจัยพบว่า การประเมินประสิทธิผลในการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า อยู่ในระดับต่ำทั้ง ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านการจัดระเบียบแรงงานต่างด้าว ๒) ด้านการกำกับติดตามดูแล ๓) ด้านการคุ้มครองแรงงานต่างด้าว ๔) ด้านความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการ และ ๕) ด้านการป้องกันผลกระทบด้านลบสำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้ประสิทธิผลของการดำเนินนโยบายแรงงานต่างด้าวอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ๑) นโยบายแรงงานต่างด้าวขาดความชัดเจนและไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ๒) หน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติขาดความพร้อมด้านงบประมาณ กำลังคน และวัสดุอุปกรณ์ และ ๓) ปัจจัยด้านการให้ความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (คือ ผู้ประกอบการ และประชาชนในท้องถิ่น) อยู่ในระดับน้อย

^{๑๑}อดิศักดิ์ ภู่วพัฒน์วงศ์ การประเมินประสิทธิผลองค์การแบบองค์รวม:ศึกษากรณีกรมศุลกากร, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก ,๒๕๕๒),หน้า ๑๑๕

^{๑๒}สรรพสิริ อรชัยพันธ์ลาภ ประสิทธิภาพของนโยบายแรงงานต่างด้าว:ศึกษากรณีจังหวัดตาก, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก ,๒๕๕๒),หน้า ๗๖.

อรรถสิทธิ์ มณีประ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนตาดระดับผู้บริหาร ศึกษาเฉพาะกรณี : องค์การบริหารส่วนตาดในเขตจังหวัดสมุทรปราการ^{๙๓} ผลการศึกษาพบว่า พนักงานส่วนตาดระดับผู้บริหารมีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอยู่ระดับสูง ในส่วนการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนตาดระดับผู้บริหารจากแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า เพศ รายได้ เงินเดือน วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานตามระเบียบกฎหมายกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนตาดระดับผู้บริหาร มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับต่ำที่สุด ($r=.16$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแรงจูงใจกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนตาดระดับผู้บริหาร มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลาง($r=.49$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑

รฤทธิ ดอกโธสง ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของนโยบายประชานิยมในการพัฒนาระดับท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดเพชรบูรณ์^{๙๔} ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผู้ให้ข้อมูลจำนวน ๑๐๘ คน ได้เลือกโครงการของรัฐบาลกลุ่มที่ ๑ สูงสุด ๒ อันดับแรก จากทั้งหมด ๑๐ โครงการ ได้แก่ โครงการ ๓๐ บาทรักษาทุกโรค และโครงการกองทุนหมู่บ้านละ ๑ ล้านบาท โดยที่ประชาชนกลุ่มเดียวกันนั้นได้เลือกโครงการของรัฐบาลกลุ่มที่ ๒ อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ โครงการเศรษฐกิจพอเพียงและโครงการอยู่ดีมีสุข และรัฐบาลกลุ่มที่ ๓ ประชาชนได้เลือกโครงการสูงสุด ๒ อันดับแรก จากทั้งหมด ๖ โครงการ ได้แก่ โครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ๕๐๐ บาท และโครงการเรียนฟรี ๑๕ ปี ๒) กระบวนการบริหารจัดการนโยบายประชานิยมของรัฐบาลทั้ง ๓ กลุ่มนโยบาย พบว่า รัฐบาลกลุ่มที่ ๑ ได้มีการมอบอำนาจให้คณะกรรมการบริหารโครงการต่างๆ บริหารจัดการด้วยตนเองโดยผ่านงบประมาณด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ตรงไปยังคณะกรรมการหมู่บ้าน ส่วนรัฐบาลกลุ่มที่ ๒ และรัฐบาลกลุ่มที่ ๓ ได้มีการจัดสรรโครงการและผ่านงบประมาณภายใต้การกำกับควบคุมตามระบบราชการ ๓) ประสิทธิภาพของนโยบายประชานิยมในการพัฒนาระดับท้องถิ่น พบว่า ประชาชนมีความต้องการนโยบายจากรัฐบาลกลุ่มที่ ๑ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ รัฐบาลกลุ่มที่ ๓ และรัฐบาลกลุ่มที่ ๒ ตามลำดับ ผลการวิจัยยังพบเพิ่มเติมว่า ประชาชนให้การยอมรับนโยบาย

^{๙๓} อรรถสิทธิ์ มณีประ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนตาดระดับผู้บริหาร ศึกษาเฉพาะกรณี : องค์การบริหารส่วนตาดในเขตจังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒)หน้า ๙๖.

^{๙๔} รฤทธิ ดอกโธสง ประสิทธิภาพของนโยบายประชานิยมในการพัฒนาระดับท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดเพชรบูรณ์, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๔),หน้า ๔๘.

ประชาานิยมของทุกรัฐบาล ดังดูได้จากกรณีผลการยอมรับในการบริหารโครงการของรัฐบาลกลุ่มที่ ๓ รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้รับการยอมรับเป็นอันดับที่ ๒ รองจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และดังผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ประชาชนได้ให้การยอมรับและสนับสนุนการนโยบายนโยบายประชาานิยมไปปฏิบัติในระดับสูงทั้ง ๓ กลุ่มรัฐบาล และมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย ซึ่งเกิดจากการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขระยะเวลาของแต่ละรัฐบาล นอกจากนี้ นโยบายประชาานิยมที่ประชาชนต้องการให้เน้นเป็นพิเศษในพื้นที่ศึกษา พบว่า ประชาชนต้องการให้รัฐบาลปราบปรามยาเสพติดและพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ ต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือประชาชนที่ด้อยโอกาส การจัดการทุจริตในทุกระดับ และต้องการให้รัฐบาลบริหารจัดการห่วยไต่ดินให้ถูกกฎหมาย ตามลำดับ

เอนก นิมมานนริช ความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา^{๔๕} การวิจัยครั้งนี้พบว่า ด้านการประเมินผลการเรียนและงานทะเบียน การวางแผนงานวิชาการ การบริหารวิชาการ การประเมินผลการจัดงานวิชาการ และการพัฒนาส่งเสริมทางด้านวิชาการ อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ส่วนการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง ๓. ความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการตามทัศนะของครู อาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า มีความสัมพันธ์กันทั้งในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีความสัมพันธ์กันในโรงเรียนที่มีผู้บริหารมีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี และมีความสัมพันธ์กันในโรงเรียนที่มีผู้บริหารมีประสบการณ์การบริหารโรงเรียนไม่ถึง ๑๐ ปี และตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒.๔.๒ งานวิจัยเกี่ยวข้องกับสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้ **พระปลัดขรรชัย ขนติโก (อบเชย)** ได้ศึกษาเรื่อง “ปัญหาในการบริหารจัดการเผยแพร่หลักธรรมทางสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงใหม่ FM ๙๖.๐ MHz. พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ได้แก่ ผู้ดำเนินที่เป็นฆราวาส บางครั้งไม่สามารถมาปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบได้อย่างสม่ำเสมอ คุณภาพของเครื่องส่งสัญญาณวิทยุไม่ดีพอ ทำให้สัญญาณขาดหายไปบางครั้ง ระบบเสียงยังไม่ชัดเจน และกระแสไฟฟ้าขัดข้องบ่อย สำหรับสาระเกี่ยวกับรายการที่ได้รับฟังอยู่ระดับดี ช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมในการออกอากาศช่วงเช้า

^{๔๕} เอนก นิมมานนริช, ความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๔) หน้า ๓๙.

ประเภทรายการที่ต้องการรับฟังของกลุ่มผู้ฟัง ได้แก่ รายการประเภทที่ให้ความรู้เรื่องธรรม พระพุทธศาสนา การสวดมนต์ พุทธประวัติ และการสนทนา ออกอากาศสด^{๗๖}

พระมหาไฉน แก้วสด ได้ทำการศึกษาเรื่อง อุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้งมหาวิทยาลัยและวิทยาเขตไม่ได้กำหนด นโยบายหรือวัตถุประสงค์ด้านการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน แต่มีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาโดยเป็นงานหรือกิจกรรม ที่แฝงอยู่ในการบริการวิชาการแก่สังคมและทุกวิทยา เขตมีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่คล้ายคลึงกัน โดยผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่ออินเทอร์เน็ต และการบริการวิชาการแก่สังคม อุปสรรคของการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของวิทยาเขตมี ๕ ด้าน คือ ด้านนโยบายและวัตถุประสงค์ ด้านการบริหาร จัดการ ด้านการผลิตสื่อและการใช้สื่อ ด้านบุคลากร และด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ส่วนอุปสรรคด้านนโยบายและวัตถุประสงค์แม้จะเป็นอุปสรรคโดยอ้อม แต่ก็ยังเป็นอุปสรรค ประการสำคัญในการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะมีผลที่เกี่ยวข้องไปถึงการ ดำเนินงานทุกด้าน จึงควรได้รับการแก้ไข เพื่อผลสัมฤทธิ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่อไป^{๗๗}

พระมหาสำรวย จารุณโณ (บุญส่ง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาความสัมฤทธิ์ผล ในการเปิดรับข่าวสารด้านพุทธธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ณ วัดปากน้ำ เขตภาษี เจริญ กรุงเทพมหานครศึกษาเฉพาะกรณีของพุทธศาสนิกชนผู้มาปฏิบัติธรรม จากการศึกษา ดังกล่าวพุทธศาสนิกชนให้ข้อเสนอแนะว่า ต้องการให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น พระสงฆ์ ควรประยุกต์หลักธรรมให้ทันสมัยเป็นที่น่าพอใจของประชาชนทุกระดับชั้น และเพิ่มรายการธรรม ทางวิทยุและโทรทัศน์มากกว่าที่เป็นอยู่แก้ไขภาพพจน์การเสนอข่าวเกี่ยวกับพระสงฆ์ให้ เหมาะสม และควรให้มีการเปิดโอกาสให้สาธุชนผู้มาปฏิบัติธรรมได้สอบถามข้อข้องใจ หลังจาก ฟังธรรมและปฏิบัติธรรมเสร็จแล้ว จะเป็นประโยชน์ในการนำผลไปใช้ในการวางแผนกำหนด ยุทธวิธีสื่อสารด้านพุทธธรรม เพื่อความเจริญด้านธรรมแห่งพระพุทธศาสนา^{๗๘}

^{๗๖} พระปลัดขรรชัย ขนดีโก (อบเชย), “ปัญหาในการบริหารจัดการเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุ พระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงใหม่ FM ๙๖.๐ MHz. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่, ๒๕๕๐). หน้า ๑๑๐.

^{๗๗} พระมหาไฉน แก้วสด, “อุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวิทยาเขต มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑). หน้า ๙๕.

^{๗๘} พระมหาสำรวย จารุณโณ (บุญส่ง), “ศึกษาความสัมฤทธิ์ผลในการเปิดรับข่าวสารด้านพุทธ ธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ณ วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาธรรมนิเทศ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒). หน้า ๑๐๖.

๒.๔.๓ งานวิจัยเกี่ยวข้องกับสถานีวิทยุชุมชน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับสถานีวิทยุชุมชน มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

ชาคริต สายสุนทร และธีรพล อ้นมัย ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้วิทยุท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมประชาคมจังหวัดมหาสารคาม” พบว่า รายการวิทยุกลายเป็นเวทีกลางสำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของกลุ่มอาชีพหลากหลาย ด้านศิลปวัฒนธรรม ได้นำเสนอแง่มุมของศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นการสืบทอดและเผยแพร่ต่อกลุ่มผู้ฟังอย่างต่อเนื่อง ด้านสังคม พร้อมทั้งกระตุ้นให้ผู้ฟัง ได้รับรู้และได้ร่วมกันตรวจสอบเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และด้านการศึกษา ได้มีการเสนอข่าวแวดวงการศึกษา แต่ไม่ได้เจาะลึกลงไปในปัญหาการศึกษา ไม่ได้เสนอเรื่องเกี่ยวกับคนในวัยเรียน^{๙๙}

น้ามนต์ พรหมเปี่ยม ได้ทำการศึกษาเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองของวิทยุกระจายระบบเอฟ.เอ็ม. ในกรุงเทพมหานคร พบว่า สถานีวิทยุชุมชนในรูปแบบที่กระจายตัวอยู่ตามชุมชนต่างๆ ทั้ง ๔ สถานี มีการดำเนินงานที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ ประกอบด้วย ๑) ศูนย์การเรียนรู้วิทยุชุมชนต้นน้ำชี ภายใต้รูปแบบการบริหารจัดการของกลุ่มเครือข่ายประชารัฐ ที่ปฏิบัติตามแนวคิดวิทยุชุมชนของกลุ่มประชาสังคม ซึ่งทำให้วิทยุชุมชนเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง ๒) ศูนย์การเรียนรู้วิทยุชุมชนคนบ้านแท่น ภายใต้รูปแบบการบริหารจัดการแบบราชการ เนื่องจากมีการบริหารงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแท่น ๓) จุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนคนภูเขียว ภายใต้รูปแบบการบริหารจัดการแบบธุรกิจ ที่มีการแสวงหารายได้จากการโฆษณาเป็นหลัก ๔) จุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนคนรักถิ่น ภายใต้รูปแบบการบริหารจัดการแบบธุรกิจการเมือง ที่มีการแสวงหาผลประโยชน์จากการโฆษณาและผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างชัดเจน^{๑๐๐}

พิชญารัตนพล ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์ และความน่าเชื่อถือของรายการวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน พบว่า พบว่า ๑.เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสื่อสารและความคาดหวังผลประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคมจากสถานีวิทยุชุมชน ๒. ระดับความคาดหวังผลประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคมจากสถานีวิทยุชุมชน มีความสัมพันธ์กับ

^{๙๙}ชาคริต สุตสายเนตร และธีรพล อ้นมัย, “การใช้สื่อวิทยุท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมประชาคมจังหวัดมหาสารคาม”, *วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘).หน้า ๘๙.

^{๑๐๐}น้ามนต์ พรหมเปี่ยม, “เศรษฐศาสตร์การเมืองของวิทยุกระจายระบบเอฟ.เอ็ม. ในกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑).หน้า ๑๐๓.

พฤติกรรมกรรมการสื่อสาร และ ๓. ระดับความน่าเชื่อถือด้านผู้ดำเนินรายการและข้อมูลข่าวสารในสายตาของสมาชิกสถานีวิทยุชุมชนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร^{๑๑๑}

วีรพงษ์ พลนิกรกิจ ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสารนั้น มีประชาชนส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เปิดรับฟังวิทยุชุมชน และส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิตรายการ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการวิทยุชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย แต่ก็ยังมีชุมชนจำพวกหนึ่งที่มีส่วนร่วมในรายการ และมีส่วนร่วมในฐานะแหล่งข้อมูลสำหรับกลุ่มที่รู้จักและฟังวิทยุชุมชนส่วนใหญ่ เห็นว่าวิทยุชุมชนให้ประโยชน์พอสมควร โดยเนื้อหาที่นำไปใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพ ส่วนใหญ่ฟังพอใจมากในเนื้อหาและต้องการให้มีรูปแบบรายการที่มีความเป็นกันเองมากที่สุด และต้องการให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับข่าวท้องถิ่นมากที่สุด^{๑๑๒}

วีระวรรณ ยังกิจการ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา "รายการวิทยุเพื่อชุมชน" ของจังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบรายการของรายการวิทยุเพื่อชุมชนของจังหวัดน่าน เป็นรูปแบบนิตยสารทางอากาศและรูปแบบรายการสัญจร เนื้อหารายการเน้นการให้ข้อมูลข่าวสารในท้องถิ่น ให้ความรู้ด้านการเกษตร การประกอบอาชีพ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม การศึกษา วัฒนธรรมท้องถิ่น กฎหมาย เศรษฐกิจ บัณฑิตเชิงโครงสร้างในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา แบ่งออกเป็น ๒ บัณฑิต คือ ๑) บัณฑิตภายในสถานียุ คือ นโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ งบประมาณ และบุคลากรของสถานี ๒) บัณฑิตภายนอกสถานียุ คือ ภูมิประเทศ ประชากร วัฒนธรรม อาชีพ ศาสนา เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม วิถีชีวิตและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน^{๑๑๓}

สุรินทร์ แปลงประสพโชค ผลการวิจัยพบว่า วิทยุชุมชนเป็นการดำเนินการและส่งกระจายเสียงของวิทยุชุมชนท้องถิ่น (Local Station) รูปแบบหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยมีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นประชาธิปไตย และเป็นการ

^{๑๑๑} พิชญา รัตนพล, “พฤติกรรมกรรมการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์ และความน่าเชื่อถือของรายการวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐). หน้า ๙๗.

^{๑๑๒} วีรพงษ์ พลนิกรกิจ, “แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๔๕). หน้า ๑๑๓.

^{๑๑๓} วีระวรรณ ยังกิจการ, “การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุเพื่อชุมชน” ของจังหวัดน่าน, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕). หน้า ๙๙.

สื่อสารสองทาง กล่าวคือ มีหลักการเป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเขตบริการของวิทยุกระจายเสียงนั้น^{๑๐๔}

สุธิดา อภิโชคเจริณชัย ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการสถานีวิทยุชุมชนเกาะเกร็ด พบว่า รูปแบบและเนื้อหารายการขอสถานีวิทยุชุมชนเกาะเกร็ด อยู่ภายใต้การกำหนดโดยที่ประชุมคณะกรรมการภายใต้กรอบนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ ทางสถานีไม่มีการกำหนดเนื้อหาในบทวิทยุแบบตายตัว จะให้แนวทางในการนำเสนอเนื้อหากับผู้ดำเนินรายการ และเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชน แหล่งข้อมูลของสถานีวิทยุชุมชนเกาะเกร็ด มาจากคนในชุมชน และหน่วยงานรัฐ เนื้อหารายการบันเทิงปรากฏสูงสุด คิดเป็น ๕๑% และรูปแบบรายการ เพลงและพูดคุยปรากฏสูงสุด คิดเป็น ๕๙% ผลจากการสำรวจพบว่า ผู้ฟังวิทยุชุมชนเกาะเกร็ดมีจำนวน ๖๗% ได้รับประโยชน์ในระดับมาก ประโยชน์ที่ได้รับมากที่สุดคือ วิทยุชุมชนทำให้ไม่เหงา ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ฟังโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในระดับการเป็นผู้ฟังมากที่สุด^{๑๐๕}

อรวิรี วิสตรรชาติ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการผังรายการของสถานีวิทยุสถาบันการศึกษา พบว่า สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีการจัดการผังรายการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่ตั้งไว้ ปัจจุบันที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการจัดการผังรายการของสถานีวิทยุ ม.ก.คือ วัตถุประสงค์ของสถานี ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน และผู้อุปถัมภ์รายการ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก ในขณะที่ สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการจัดการผังรายการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่ตั้งไว้เช่นกัน ปัจจุบันที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการจัดการผังรายการของสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือวัตถุประสงค์ของสถานี และงบประมาณ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในสถานี^{๑๐๖}

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ประสิทธิผลของการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้ฟังรายการวิทยุได้รับประโยชน์และความพึงพอใจจากการรับฟังรายการของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา โดยฟังรายการเพื่อนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาชีวิตประจำวัน พัฒนาจิตใจ ทำให้ได้รับทราบหลักการ

^{๑๐๔} สุรินทร์ แปลงประสพโชค, “การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชน สำหรับชุมชนในเขตชานเมือง จังหวัดจันทบุรี”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔). หน้า ๑๐๓.

^{๑๐๕} สุธิดา อภิโชคเจริณชัย, “การบริหารจัดการสถานีวิทยุชุมชนเกาะเกร็ด”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒). หน้า ๑๑๐.

^{๑๐๖} อรวิรี วิสตรรชาติ, “การจัดการผังรายการของสถานีวิทยุสถาบันการศึกษา”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑). หน้า ๙๕.

ของพระพุทธศาสนา และเกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันมีความแนบแน่นและผูกพันเหมือนเป็นญาติพี่น้อง มีการแสดงน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมกิจกรรมกัน การรับฟังข่าวสารด้านพุทธธรรม นำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม สนใจในหลักธรรม สอบถามข้อข้องใจหลักจากฟังธรรมเสร็จ นำมาซึ่งการเข้าสู่การปฏิบัติธรรมมากขึ้น เกิดเป็นประสิทธิผลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เป็นการสื่อสารสองทาง และมีส่วนร่วมกับสถานีวิทยุ โดยการโทรศัพท์แสดงความคิดเห็นและสอบถามแนะนำติชมรายการ.

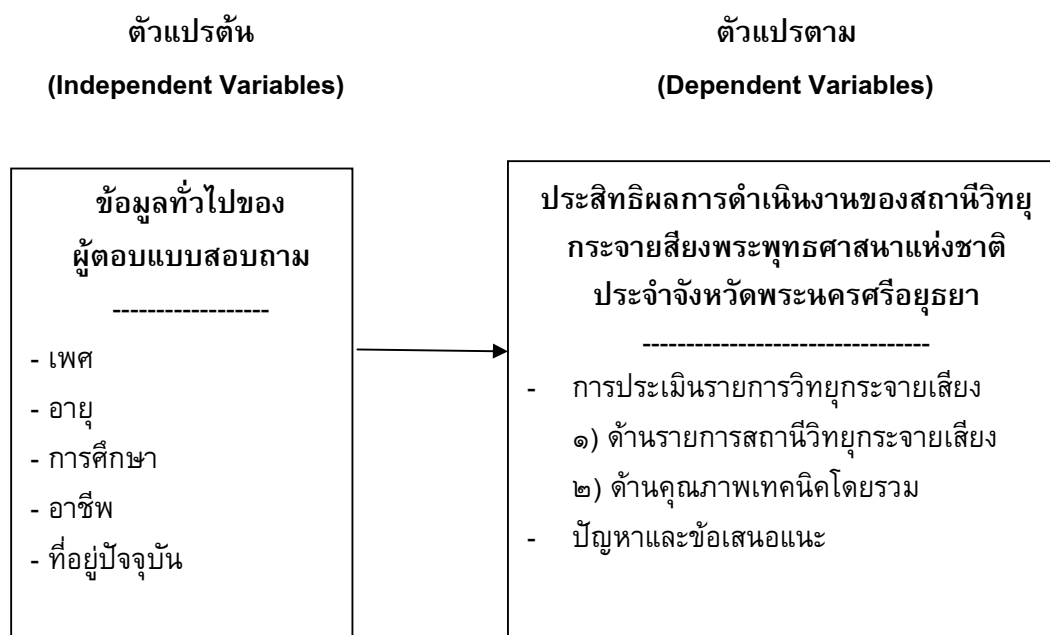
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ที่อยู่ปัจจุบัน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย รายการที่ชื่นชอบ ประโยชน์ที่ได้รับจากการฟัง ระดับผลการดำเนินงานของสถานี ปัญหาและข้อเสนอแนะ และแนวทางแก้ไขปรับปรุง
ดังแผนภาพที่ ๒.๑

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทย์กระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) แบบวัดเพียงครั้งเดียว (One-Short Case Study) เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานของสถานีวิทย์กระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาวิจัยเชิงสำรวจครั้งนี้ คือ ผู้ฟังรายการของสถานีวิทย์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สมัครเป็นสมาชิกผู้ฟังได้แก่ บรรพชิต นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ พนักงานบริษัทเอกชน เจ้าของธุรกิจ พ่อค้าแม่ค้า และพ่อบ้านแม่บ้าน เป็นต้น ที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภออุทัย อำเภอบางปะหัน อำเภอบางบาล และอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑,๐๐๐ คน

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาวิจัยได้จากสุ่มแบบแยกชั้นตามสัดส่วนประชากร โดยการใช้ตารางสำเร็จรูปเครจซี่และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน จำแนกตามอำเภอดังนี้

ตารางที่ ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่	จำนวนสมาชิกผู้พึง (N)	จำนวนตัวอย่าง
อำเภอพระนครศรีอยุธยา	๔๐๐	๒๐๐
อำเภออุทัย	๑๕๐	๕๐
อำเภอบางปะหัน	๑๕๐	๕๐
อำเภอบางบาล	๑๕๐	๕๐
อำเภอนครหลวง	๑๕๐	๕๐
รวม	๑,๐๐๐	๔๐๐

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาการวิจัยครั้งนี้ใช้ แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

แบบสอบถาม แบ่งเป็น ๓ ตอนคือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ที่อยู่ปัจจุบัน

ตอนที่ ๒ ประสิทธิภาพการดำเนินงาน

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและวิจัย

๑. ศึกษาเอกสารต่าง ๆ จาก ตำรา บทความ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสถานีวิจัยกระจายเสียงพระพุทธศาสนาเพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ นำไปออกแบบและสร้างแบบสอบถาม

๒. เมื่อได้สร้างแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอต่อคณะอาจารย์ที่เป็นที่ปรึกษา และให้ท่านผู้เชี่ยวชาญ(Expert) ๕ ท่าน คือ

๑) ผศ.ดร. โทนีฐรี ศรีทอง อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ดร.พิเชฐ ทังโต อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ รองหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) ผศ.ชัชชัย ไชยสา อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา(Content Validity)ตรวจสอบความถูกต้องของภาษา ความชัดเจนของภาษาและความครอบคลุมของเนื้อหา ซึ่งได้ค่า IOC เท่ากับหรือมากกว่า ๐.๕ ขึ้นไป และปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญให้แบบสอบถามข้อนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเรียบร้อยแล้ว

๓. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วใช้(Try-Out) กับประชาชนผู้ฟังสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาวัดบึงลัญจวัน ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๓๐ คน และนำข้อมูลมาหาค่าความเชื่อมั่น(Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา ของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient)^๑ ซึ่ง ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้ง ๓๐ ฉบับ เท่ากับ .๙๑๓

๔. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบถูกต้องแล้วไปจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับจริงและนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเป้าหมายต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ให้แก่กลุ่มตัวอย่างในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภออุทัย อำเภอบางปะหัน อำเภอบางบาล และอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ดังนี้

๓.๕.๑ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) ค่าเฉลี่ยร้อยละ (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓.๕.๒ การวัดประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้แบ่งระดับความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

^๑ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์, ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, (บุรีรัมย์ : สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๖๑.

ระดับความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการ

ดำเนินงาน

คะแนน

มากที่สุด

๕

มาก

๔

ปานกลาง

๓

น้อย

๒

น้อยที่สุด

๑

ในการพิจารณาเกณฑ์ค่าเฉลี่ยของการให้คะแนนการวัดความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิจัย เป็นดังนี้

ค่าเฉลี่ยต่ำกว่า ๑.๐๐ คิดเป็นระดับ ประสิทธิภาพการดำเนินงานน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๑-๒.๐๐ คิดเป็นระดับ ประสิทธิภาพการดำเนินงานน้อย

ค่าเฉลี่ย ๒.๐๑-๓.๐๐ คิดเป็นระดับ ประสิทธิภาพการดำเนินงานปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๐๑-๔.๐๐ คิดเป็นระดับ ประสิทธิภาพการดำเนินงานมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๐๑-๕.๐๐ คิดเป็นระดับ ประสิทธิภาพการดำเนินงานมากที่สุด

๓.๕.๓ สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้ในการเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิจัยกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) สำหรับนัยสำคัญสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ กำหนดไว้ที่ระดับ ๐.๐๕

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และอายุปัจจุบัน

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุของพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๔ สรุปผลแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาและของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และที่อยู่ปัจจุบันรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล (n = ๔๐๐)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๘๒	๔๕.๕
หญิง	๒๑๘	๕๔.๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐%
อายุ		
๑๐ – ๒๐ ปี	๒๒	๕.๕
๒๑ – ๔๐ ปี	๑๒๙	๓๒.๓
๔๑ – ๖๐ ปี	๑๗๔	๔๓.๕
๖๑ ปีขึ้นไป	๗๕	๑๘.๘
รวม	๔๐๐	๑๐๐%

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

การศึกษา		
ประถมศึกษา	๑๑๒	๒๘.๐
มัธยมศึกษา / เทียบเท่า	๑๒๘	๓๒.๐
ปริญญาตรี	๑๓๗	๓๔.๓
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๓	๕.๘
รวม	๔๐๐	๑๐๐%
อาชีพ		
นักบวช / บรรพชิต	๑๘	๔.๕
นักเรียน	๔๓	๑๐.๘
ข้าราชการ	๖๖	๑๖.๕
พนักงานบริษัทเอกชน	๕๑	๑๒.๘
เจ้าของธุรกิจส่วนตัว	๑๒๑	๓๐.๓
อื่นๆ	๑๐๑	๒๕.๓
รวม	๔๐๐	๑๐๐%
ที่อยู่ปัจจุบัน		
อำเภอพระนครศรีอยุธยา	๒๐๑	๕๐.๓
อำเภออุทัย	๔๗	๑๑.๘
อำเภอบางปะหัน	๔๗	๑๑.๘
อำเภอบางบาล	๕๒	๑๓.๐
อำเภอนครหลวง	๔๘	๑๒.๐
อื่นๆ	๕	๑.๓
รวม	๔๐๐	๑๐๐%

จากตารางที่ ๔.๑ ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งสามารถอธิบายได้แต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๕ และเป็นเพศชาย ร้อยละ ๔๕.๕

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถาม มีอายุ ๔๑ – ๖๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๕ รองลงมาคืออายุ ๒๑ – ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘ และสุดท้ายอายุ ๑๐ - ๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕.๕ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามมีการศึกษาระดับปริญญาตรี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๓๔.๔ รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๐ ระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐ และสุดท้ายสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๕.๘ ตามลำดับ

อาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ รองลงมาคือ อาชีพอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓ อาชีพข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ อาชีพพนักงานเอกชน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๘ อาชีพนักเรียน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘ และสุดท้ายอาชีพนักบวช คิดเป็นร้อยละ ๔.๕ ตามลำดับ

ที่อยู่ปัจจุบัน ผู้ตอบแบบสอบถามอยู่อำเภอพระนครศรีอยุธยามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๓ รองลงมาคือ อำเภอบางบาล คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐ อำเภอนครหลวง คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐ อำเภออุทัยและอำเภอบางปะหัน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘ และสุดท้ายอำเภออื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๑.๓ ตามลำดับ

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุของพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแสดงในตารางที่ ๔.๓ – ๔.๔

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิผลการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวม (n = ๔๐๐)

การประเมินรายการวิทยุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ประสิทธิผล การดำเนินงาน
๑. ด้านรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก	๔.๐๒	.๕๖๘	มากที่สุด
๒. ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม	๓.๘๓	.๕๘๕	มาก
ภาพรวม	๓.๙๓	.๕๔๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๙๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า การประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก

(n = ๔๐๐)

ด้านรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก	$\bar{X}$	S.D.	ระดับประสิทธิผลการดำเนินงาน
๑. รายการมีเนื้อหาหลากหลาย	๔.๑๑	.๖๒๐	มากที่สุด
๒. รายการมีเทคนิคนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ	๔.๐๑	.๖๘๖	มากที่สุด
๓. ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากรายการ	๔.๑๑	.๖๖๐	มากที่สุด
๔. การจัดเรียงลำดับแนวคิดและเนื้อหา	๓.๘๘	.๖๘๙	มาก
ภาพรวม	๔.๐๒	.๕๖๘	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า รายการมีเนื้อหาหลากหลาย รายการมีเทคนิคนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจและผู้ฟังได้รับประโยชน์จากรายการ อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม

(n = ๔๐๐)

ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการดำเนินงาน
๑. ความชัดเจนในการรับสัญญาณคลื่นวิทยุ	๓.๖๓	.๘๐๔	มาก
๒. การจัดระดับความดังของเสียงการพูดเหมาะสม	๓.๙๓	.๖๙๒	มาก
๓. การจัดระดับความดังของเสียงดนตรี/เสียงประกอบเหมาะสม	๓.๙๓	.๗๒๕	มาก
๔. มีความสะดวกและชัดเจนในการติดต่อทางโทรศัพท์	๓.๘๖	.๗๔๕	มาก
ภาพรวม	๓.๘๓	.๕๘๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ระดับประสิทธิผลการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตอนที่ ๓ ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามความคิดเห็นของผู้ฟังรายการ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามความคิดเห็นของผู้ฟังรายการ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและที่อยู่ปัจจุบัน ตามสมมติฐานที่ ๑ – ๕ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ผู้ฟังมีเพศต่างกันจะมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕ การเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จำแนกตามเพศ

(n = ๔๐๐)

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ชาย		หญิง		T	Sig.
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
๑. ด้านรายการสถานีวิทยุ พระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก	๓.๙๑	.๕๔๑	๔.๑๒	.๕๗๖	๒.๓๗๗	.๑๒๔
๒. ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม	๓.๗๔	.๕๖๔	๓.๙๑	.๕๙๒	.๑๘๑	.๖๗๐
ภาพรวม	๓.๘๒	.๕๑๖	๔.๐๑	.๕๔๖	.๔๖๖	.๔๙๕

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ผู้ฟังรายการที่มีเพศต่างกัน มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ ผู้ฟังมีอายุต่างกันจะมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ การเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ (n = ๔๐๐)

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	๑๐ – ๒๐ ปี		๒๑ – ๔๐ ปี		๔๑ – ๖๐ ปี		๖๑ ปีขึ้นไป		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก	๓.๙๓	.๔๕๑	๓.๘๕	.๕๔๙	๔.๐๕	.๕๐๙	๔.๒๙	.๖๖๐	๑๐.๐๙๙**	.๐๐๐
๒. ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม	๓.๗๕	.๓๗๐	๓.๖๑	.๕๒๘	๓.๘๗	.๕๑๕	๔.๑๔	.๗๒๑	๑๔.๕๗๑**	.๐๐๐
ภาพรวม	๓.๘๔	.๓๙๓	๓.๗๓	.๕๐๐	๓.๙๖	.๔๖๙	๔.๒๑	.๖๕๓	๑๔.๑๔๘**	.๐๐๐

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ผู้ฟังรายการที่มีอายุต่างกันมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD.) ในด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกและคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม ดังตารางที่ ๔.๕๓ – ๔.๕๔

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายกลุ่มประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก

อายุ	$\bar{x}$	๑๐ – ๒๐ ปี	๒๑ – ๔๐ ปี	๔๑ – ๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๙๓	๓.๘๕	๔.๐๕	๔.๒๙
๑๐ – ๒๐ ปี	๓.๙๓		.๐๗	-.๑๒*	-.๓๕*
๒๑ – ๔๐ ปี	๓.๘๕			-.๑๙*	-.๔๓*
๔๑ – ๖๐ ปี	๔.๐๕				-.๒๓*
๖๑ ปีขึ้นไป	๔.๒๙				

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ผู้ฟังที่มีอายุ ๑๐ – ๒๐ ปีและ ๒๑ – ๔๐ ปี มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้อยกว่าผู้ฟังที่มีอายุ ๔๑ – ๖๐ ปีและ ๖๑ ปีขึ้นไป ส่วนผู้ฟังที่มีอายุ ๔๑ – ๖๐ ปีมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก ของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้อยกว่าผู้ฟังที่มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทย์กระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม

อายุ	$\bar{x}$	๑๐ – ๒๐ ปี	๒๑ – ๔๐ ปี	๔๑ – ๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๗๕	๓.๖๑	๓.๘๗	๔.๑๔
๑๐ – ๒๐ ปี	๓.๗๕		.๑๓	-.๑๒	-.๓๙
๒๑ – ๔๐ ปี	๓.๖๑			-.๒๕*	-.๕๒*
๔๑ – ๖๐ ปี	๓.๘๗				-.๒๗*
๖๑ ปีขึ้นไป	๔.๑๔				

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ผู้ฟังที่มีอายุ ๒๑ – ๔๐ ปี มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวมของทางสถานีวิทย์กระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้อยกว่าผู้ฟังที่มีอายุ ๔๑ – ๖๐ ปีและ ๖๑ ปีขึ้นไป ส่วนผู้ฟังที่มีอายุ ๔๑ – ๖๐ ปี มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวมของทางสถานีวิทย์กระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้อยกว่าผู้ฟังที่มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สมมติฐานที่ ๓ ผู้ฟังมีระดับการศึกษาต่างกันจะมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษา (n = ๔๐๐)

ระดับประสิทธิผล	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา / เทียบเท่า		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		F	Sig.
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
๑. ด้านรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก	๔.๑๐	.๕๕๖	๔.๐๖	.๕๖๓	๓.๙๗	.๕๖๖	๓.๗๙	.๖๕๙	๒.๕๐๘	.๐๕๙
๒. ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม	๓.๙๒	.๕๕๕	๓.๘๓	.๖๑๙	๓.๗๗	.๕๖๕	๓.๗๗	.๖๓๐	๑.๕๐๘	.๒๑๒
ภาพรวม	๔.๐๑	.๕๑๕	๓.๙๔	.๕๔๕	๓.๘๗	.๕๓๖	๓.๗๘	.๖๐๙	๒.๐๑๑	.๑๑๒

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ผู้ฟังรายการที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ ผู้ฟังมีอาชีพต่างกันจะมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอาชีพ

ระดับประสิทธิผล	นักบวช/ บรรพชิต		นักเรียน		ข้าราชการ		พนักงาน บริษัทเอกชน		เจ้าของธุรกิจ ส่วนตัว		อื่น ๆ		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านรายการสถานีวิทยุ พระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก	๔.๑๓	.๕๐๘	๓.๘๐	.๔๖๒	๓.๘๗	.๕๕๖	๓.๗๔	.๖๓๐	๔.๑๘	.๕๕๘	๔.๑๖	.๕๑๒	๘.๗๐๖**	.๐๐๐
๒. ด้านคุณภาพทางเทคนิค โดยรวม	๓.๗๖	.๕๕๒	๓.๖๐	.๔๒๖	๓.๗๘	.๕๖๔	๓.๔๗	.๔๒๗	๓.๙๗	.๖๐๕	๓.๙๙	.๕๙๙	๙.๐๒๔**	.๐๐๐
ภาพรวม	๓.๙๕	.๕๐๐	๓.๗๐	.๔๒๓	๓.๘๒	.๕๓๓	๓.๖๐	.๔๙๘	๔.๐๗	.๕๓๘	๔.๐๗	.๕๐๗	๙.๙๕๙**	.๐๐๐

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ผู้ฟังรายการที่มีอาชีพต่างกันมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD.) ในด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกและคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม ดังตารางที่ ๔.๕๗ – ๔.๕๘

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอาชีพ ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก

อาชีพ	$\bar{x}$	นักบวช/ บรรพชิต	นักเรียน	ข้าราชการ	พนักงาน บริษัทเอกชน	เจ้าของธุรกิจ ส่วนตัว	อื่น ๆ
		๔.๑๓	๓.๘๐	๓.๘๗	๓.๗๔	๔.๑๘	๔.๑๖
นักบวช/ บรรพชิต	๔.๑๓		.๓๓*	.๒๖	.๓๙*	-.๐๔	-.๐๒
นักเรียน	๓.๘๐			-.๐๖	.๐๖	-.๓๗*	-.๓๕*
ข้าราชการ	๓.๘๗				.๑๓	-.๓๐*	-.๒๙*
พนักงานบริษัทเอกชน	๓.๗๔					-.๔๔*	-.๔๒*
เจ้าของธุรกิจส่วนตัว	๔.๑๘						.๐๑
อื่น ๆ	๔.๑๖						

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ผู้ฟังที่มีอาชีพ นักบวช/บรรพชิต มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยามากกว่าผู้ฟังที่มีอาชีพนักเรียนและพนักงานบริษัทเอกชน ส่วนผู้ฟังที่มีอาชีพนักเรียน ข้าราชการ และพนักงานบริษัทเอกชนมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้อยกว่าผู้ฟังที่มีอาชีพเจ้าของธุรกิจส่วนตัวและอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอาชีพ ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม

อาชีพ	$\bar{x}$	นักบวช/ บรรพชิต	นักเรียน	ข้าราชการ	พนักงาน บริษัทเอกชน	เจ้าของธุรกิจ ส่วนตัว	อื่น ๆ
		๓.๗๖	๓.๖๐	๓.๗๘	๓.๔๗	๓.๙๗	๓.๙๙
นักบวช/ บรรพชิต	๓.๗๖		.๑๕	-.๐๑	.๒๘	-.๒๑	-.๒๒
นักเรียน	๓.๖๐			-.๑๗	.๑๒	-.๓๗*	-.๓๘*
ข้าราชการ	๓.๗๘				.๓๐*	-.๑๙*	-.๒๑*
พนักงานบริษัทเอกชน	๓.๔๗					-.๔๙*	-.๕๑*
เจ้าของธุรกิจส่วนตัว	๓.๙๗						-.๐๑
อื่น ๆ	๓.๙๙						

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ผู้ฟังที่มีอาชีพนักเรียน มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้อยกว่าผู้ฟังที่มีอาชีพเจ้าของธุรกิจส่วนตัวและอื่นๆ ผู้ฟังที่มีอาชีพข้าราชการ มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยามากกว่าผู้ฟังที่มีอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน และน้อยกว่าผู้ฟังที่มีอาชีพเจ้าของธุรกิจส่วนตัวและอื่นๆ ส่วนผู้ฟังที่มีอาชีพพนักงานบริษัทเอกชนมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้อยกว่าผู้ฟังที่มีอาชีพเจ้าของธุรกิจส่วนตัวและอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สมมติฐานที่ ๕ ผู้ฟังที่มีอยู่ปัจจุบันต่างกันจะมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา จำแนกตามที่อยู่ปัจจุบัน (n = ๔๐๐)

ระดับประสิทธิผล	อำเภอ พระนครศรีอยุธยา		อำเภออุทัย		อำเภอบางปะหัน		อำเภอบางบาล		อำเภอนครหลวง		อำเภออื่นๆ		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านรายการสถานีวิทยุ พระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก	๔.๐๘	.๕๕๗	๓.๙๐	.๕๙๓	๓.๙๗	.๕๖๘	๔.๑๒	.๕๔๕	๓.๘๓	.๕๕๘	๔.๒๐	.๗๓๗	๒.๕๒๖*	.๐๒๙
๒. ด้านคุณภาพทางเทคนิค โดยรวม	๓.๘๗	.๕๖๙	๓.๗๗	.๖๑๐	๓.๗๘	.๖๔๔	๓.๙๑	.๕๘๗	๓.๗๐	.๕๓๕	๓.๗๐	.๘๑๗	๑.๐๖๘	.๓๗๘
ภาพรวม	๓.๙๗	.๕๒๒	๓.๘๔	.๕๖๔	๓.๘๘	.๕๗๘	๔.๐๒	.๕๓๖	๓.๗๖	.๕๑๖	๓.๙๕	.๖๕๓	๑.๘๕๖	.๑๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ผู้ฟังรายการที่มีอยู่ปัจจุบันต่างกันมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียง
พระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านประเมิน
รายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกแตกต่างกัน ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD.) ใน
ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz ดังตารางที่ ๔.๖๐

ตารางที่ ๕.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามที่อยู่ปัจจุบัน ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก (n = ๔๐๐)

ที่อยู่ปัจจุบัน	$\bar{x}$	อำเภอ พระนครศรีอยุธยา	อำเภออุทัย	อำเภอบางปะหัน	อำเภอบางบาล	อำเภอนครหลวง	อำเภออื่นๆ
		๓.๙๕	๓.๖๘	๓.๘๒	๓.๙๖	๓.๕๕	๔.๓๐
อำเภอพระนครศรีอยุธยา	๓.๙๕		.๒๖*	.๑๒	-.๐๑	.๓๙*	-.๓๔
อำเภออุทัย	๓.๖๘			-.๑๓	-.๒๗*	.๑๓	-.๖๑*
อำเภอบางปะหัน	๓.๘๒				-.๑๓	.๒๗*	-.๔๗
อำเภอบางบาล	๓.๙๖					.๔๑*	-.๓๓
อำเภอนครหลวง	๓.๕๕						-.๗๔*
อำเภออื่นๆ	๔.๓๐						

จากตารางที่ ๕.๑๔ พบว่า ผู้ฟังที่อยู่ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่าผู้ฟังที่อยู่ในอำเภออุทัยและนครหลวง ผู้ฟังที่อยู่ในอำเภออุทัย มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้อยกว่าผู้ฟังที่อยู่ในอำเภอบางบาลและอื่นๆ ผู้ฟังที่อยู่ในอำเภอบางปะหันและบางบาล มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้อยกว่าผู้ฟังที่อยู่ในอำเภอนครหลวง ส่วนผู้ฟังที่อยู่ในอำเภอนครหลวง มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคกของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้อยกว่าผู้ฟังที่อยู่ในอำเภออื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ตอนที่ ๔ สรุปผลแบบสอบถามปลายเปิด (Open) เกี่ยวกับปัญหาและของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ ๔.๑๕ ปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการรับฟังรายการวิทยุ

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
- คลื่นไม่ชัด บางครั้งมีคลื่นอื่นแทรก ฟังๆ ไปสัญญาณขาดหาย	- ปรับปรุงเรื่องระบบส่งสัญญาณให้ชัดขึ้น
- โฆษณามากและเวลานานเกินไปทำให้เวลาฟังรายการต่างๆ น้อยลง และมีการโฆษณาสินค้า ที่ไม่เหมาะสมกับสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	- ควรแทรกโฆษณาในช่วงระยะเวลาให้น้อยลงและถ่วงการโฆษณ เพราะเป็นสถานีที่ส่งเสริมด้านพุทธศาสนา จึงควรเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากขึ้น
- บางครั้งได้ยินเสียงผู้พูดไม่ชัดเจน ทำให้เรื่องไม่ต่อเนื่อง มีเสียงคนตรีประกอบดังกว่าผู้พูด	- อยากให้ผู้พูด พูดดังกว่านี้ และให้มีเสียงสูงเสียงต่ำเพื่อความน่าสนใจ
- คลื่นของ FM. ๑๐๕.๗๕ MHz กวนคลื่น ๑๐๕.๕	- ควรดูคลื่นให้ดีไม่มีคลื่นแทรก
- บางครั้งรายการธรรมะเสียงเบามากแต่เวลาเป็นเพลงเสียงดังมาก	- ควรมีรายการด้านธรรมะมากขึ้น มีรายการสอนธรรมะยาวขึ้นให้มีระเบียบวินัย มีความละเอียดรอบคอบ
- ระดับเสียงที่ออกอากาศดังไม่สม่ำเสมอ บางครั้งก็ดัง บางครั้งก็เบา	- เมื่อมีปัญหาของช่องรายการควรบอกให้ผู้บริโภค (ผู้ฟัง) ก่อนที่จะปิดสถานี สัก ๒-๓ นาที
- อยู่ที่บ้านผู้ฟังเองไม่ค่อยมีเวลา	- ควรเพิ่มเวลาออกอากาศ จาก ๒๒.๐๐ น. เป็น ๒๔.๐๐ น. จะดีมาก
- ระยะทางในการรับฟัง ซึ่งบางครั้งเดินทางเข้ากรุงเทพฯ พอออกสายเอเชียไปได้ไม่ไกล ก็รับฟังไม่ได้แล้ว	- อยากให้เพิ่มกำลังส่งให้ไกลขึ้นอีกหน่อย อย่างน้อยก็ให้ถึงทางแยกสายเอเชีย กับสายพหลโยธิน เพราะอยากฟังรายการจนกว่าจะพ้นเขตอยุธยา และอยากได้ยินเสียงรายการตั้งแต่เริ่มเข้าเขตอยุธยา

- เวลารายการธรรมะน้อยไป	- รายการธรรมะรับอรุณ ให้เพิ่มเวลาอีก
-------------------------	--------------------------------------

ตารางที่ ๔.๑๖ ปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านรายการที่ชื่นชอบ

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
- ลุงดีเล่าเรื่อง เวลานำเสนอน้อยมากในช่วงตอนค่ำ	- อยากให้เพิ่มเวลาในช่วงหัวค่ำเพราะตอนกลางวัน จะไม่สามารถรับฟังได้ (ทำงาน)
- เวลาลน้อย เปิดเป็นยุค (รายการเพลง)	- ควรเปิดเพลง และนักร้องให้หลากหลาย อย่าให้ซ้ำซากมากเกินไป
- เพลงที่ใช้เปิดไม่มีหลากหลาย เพลงบางครั้งเปิดไม่เหมาะสมกับช่วงเวลา	- ขอให้ลุงดีเล่าเรื่องให้ยาวอีกหน่อย
- ทำวัตรเช้าบางครั้ง เปิด ๐๕.๐๐ น. – บางครั้งเปิด ๐๕.๓๐ น.	- เสนอวันต่อวัน หรือเป็นวันๆ และเปิดให้ตรงเวลา
- รายการเพลงรักจากใจ มีโฆษณามากเกินไป	- น่าจะมีข่าวสั้นๆ คั่นรายการต้นชั่วโมงบ้าง
- ผังรายการไม่ค่อยชัดเจน	- อยากให้มีการแจ้งผังรายการ เหมือนใน TV
- มีโฆษณาต่อเนื่องมากเกินไป (รายการบันเทิง เพลงลูกกรุง – ลูกทุ่ง)	- ให้เปิดโฆษณาสลับกับการเปิดเพลง ให้โฆษณาน้อยลง
- เวลาลน้อย คั่นไหนฝนตกหนัก ก็มีคลื่นอื่นแทรกมาแทน	- สถานีควรเพิ่มรายการทำวัตรเช้า-เย็น และธรรมะให้มากขึ้น
- สถานีเป็นวิทยุทางพระพุทธศาสนาสมควรเสนอเนื้อหาธรรมให้มากที่สุด ควรจะคุยให้น้อยลงของผู้จัดรายการ และขายสินค้าให้น้อยลง	- ควรมีเนื้อหาสาระที่ดูกลมกลืนกับความเป็นอยู่กับชีวิตในสังคมปัจจุบัน อย่างแพร่หลาย
- เนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม กรรณฐานยังน้อยอยู่	- อยากรู้เรื่องการปฏิบัติธรรม กรรณฐานในการนั่งสมาธิให้ถูกต้อง
- เนื้อหาเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ฟัง	- ควรเพิ่มประวัติพระมาลัย เปิดประตูสวรรค์และนรกช่วงสัปดาห์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมบ้าง

ตารางที่ ๔.๑๗ ปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
- ผู้รับฟังการบรรยายในเรื่องพระไตรปิฎก, สุตตานุโลม พื้นฐานผู้ฟังไปไม่ถึง(ความรู้)	- ควรเน้นหลักธรรมพื้นฐาน เข้าใจง่าย ฟังแล้วเข้าใจ สั้นๆ ได้ใจความ เช่น การเสนอปฏิบัติเกี่ยวกับ ศีล ๕ โดยเน้นแต่ละข้อๆ ว่าควรปฏิบัติอย่างไร และออกอากาศบ่อยๆ ครั้ง ให้ใช้ภาษาง่ายๆ เข้าใจได้ดี
- ผู้ดำเนินรายการควรจะได้ใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง เช่น คำบาลพุทธเลาอ่านว่าอย่างไร อ่าน พุท-ทะ-เลา หรือ อ่านว่า พุท-เลา เป็นต้น	- พิธีกรหรือผู้ดำเนินรายการควรจะได้เป็นแบบอย่างในการใช้ภาษาไทย และด้านจริยธรรมและศีลธรรม
- ผู้ฟังมีเวลาน้อยไปหน่อย และมีลูกเล็กที่จะชอบเปิดทีวีบ่อยๆ ทางรายการนั้นดีมาก เพิ่มความรู้ให้กับผู้ฟังได้มากมาย	- อยากให้สถานีวิทยุ ทำการประชาสัมพันธ์และให้หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนประชาชนทั่วไป ได้เข้ามาศึกษาธรรมะ กันมากยิ่งขึ้น เพราะจะเป็นประโยชน์ กับตนเองและประเทศชาติอีกด้วย
- บางครั้งเสียงของคณาจารย์ที่บรรยายธรรมบางครั้งเบาเกินไป	- เสียงของคณาจารย์ที่บรรยายธรรมควรปรับให้ดังขึ้น
- บางครั้งเวลานำเสนอน้อยเกินไป ทำให้ขาดรรถรสในการฟัง	- เร่งเสียง ให้ดังขึ้น เพื่อให้รับฟังได้ชัดเจนขึ้น
- เข้าใจหลักธรรมแต่ไม่นำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง หรือไม่นำไปปฏิบัติเนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ พื้นฐานทางสังคมและสภาพจิตใจ	- อยากให้พระเดชพระคุณเจ้า ตอบปัญหาออกอากาศ หรือถ้ามีเวลาตอบส่วนตัว ถ้าผู้ใดมีปัญหา หรือทุกข์ที่อยากปรึกษา
- ยังมีการนำเสนอเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติธรรมน้อยเกินไป	- อยากให้นำเสนอเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติธรรมทางรายการวิทยุ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับผล การดำเนินงานของสถานีวิทยุของพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา แห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามความคิดเห็นของผู้ฟังรายการ จำแนกตาม สถานภาพส่วนบุคคลและเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้ฟังรายการธรรมทางสถานี วิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยโดย วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดย การใช้ตารางสำเร็จรูปเครจซี่และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๙๑๓ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน คือ สถิติทดสอบค่าที (t-test) สถิติการวิเคราะห์ความ แปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) และทำการทดสอบความ แตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ผลการวิจัยสรุป อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และอายุปัจจุบัน

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๕ มีอายุ ๔๑ – ๖๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๕ มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๔ ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ และอาศัยอยู่อำเภอ พระนครศรีอยุธยามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๓

๕.๑.๒ ระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุของพระพุทธศาสนา แห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา แห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๙๑ และ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า

๑) ระดับประสิทธิผลการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา แห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz. วัดโคก อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า รายการมีเนื้อหา หลากหลาย รายการมีเทคนิคนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจและผู้ฟังได้รับประโยชน์จากรายการ อยู่ใน ระดับมากที่สุด สำหรับข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมาก

๒) ระดับประสิทธิผลการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา แห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานี วิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามความ คิดเห็นของผู้ฟังรายการ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

๑) เพศ ผู้ฟังรายการที่มีเพศต่างกัน มีระดับผลการดำเนินงานของทางสถานี วิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ต่างกันซึ่งไม่ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๒) อายุ ผู้ฟังรายการที่มีอายุต่างกันมีระดับผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) ระดับการศึกษา ผู้ฟังรายการที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีระดับผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๔) อาชีพ ผู้ฟังรายการที่มีอาชีพต่างกันมีระดับผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕) ที่อยู่ปัจจุบัน ผู้ฟังรายการที่มีที่อยู่ปัจจุบันต่างกันมีระดับผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโลกแตกต่างกัน

๕.๑.๔ ปัญหาและของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑) ปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการรับฟังรายการวิทยุ

ปัญหา คือ คลื่นไม่ชัด บางครั้งมีคลื่นอื่นแทรก สัญญาณขาดหาย โฆษณามากและเวลานานเกินไป มีการโฆษณาสินค้าที่ไม่เหมาะสมกับสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ บางครั้งได้ยินเสียงผู้พูดไม่ชัดเจนทำให้เรื่องไม่ต่อเนื่อง มีเสียงดนตรีประกอบดังกว่าผู้พูด คลื่นของ FM. ๑๐๕.๗๕ MHz กวนคลื่น ๑๐๕.๕ บางครั้งรายการธรรมะเสียงเบามากแต่เวลาเป็นเพลงเสียงดังมาก ระดับเสียงที่ออกอากาศดังไม่สม่ำเสมอ ระยะทางในการรับฟังบางครั้งเดินทางเข้ากรุงเทพฯ พอออกสายเอเชียไปได้ไม่ไกล ก็รับฟังไม่ได้แล้วและเวลารายการธรรมะน้อยเกินไป

ข้อเสนอแนะ ควรปรับปรุงเรื่องระบบส่งสัญญาณให้ชัดขึ้น เพิ่มกำลังส่งให้ไกลขึ้น และไม่ให้มีคลื่นแทรก ควรแทรกโฆษณาในช่วงระยะเวลาให้น้อยลงและกลั่นกรองโฆษณา ผู้พูดควรพูดเสียงดังกว่านี้และให้มีเสียงสูงเสียงต่ำเพื่อความน่าสนใจ ควรมีรายการด้านธรรมะมากขึ้น เมื่อมีปัญหาของช่องรายการควรบอกให้ผู้บริโภค (ผู้ฟัง) ก่อนที่จะปิดสถานี สัก ๒-๓ นาทีควรเพิ่มเวลาออกอากาศ จาก ๒๒.๐๐ น. เป็น ๒๔.๐๐ น.

๒) ปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานีวิทยุทธศาสตร์แห่งชาติ ประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ด้านรายการที่ชื่นชอบ

ปัญหา รายการล่งดีเล่าเรื่อง เวลามาเสนอค่อนข้างน้อยมากในช่วงตอนค่ำ เวลาค่อนข้างน้อย เพลงที่ใช้เปิดไม่มีหลากหลาย เพลงบางครั้งเปิดไม่เหมาะสมกับช่วงเวลา รายการทำวัตรเช้าบางครั้งเปิด ๐๕.๐๐ น. – บางครั้งเปิด ๐๕.๓๐ น. รายการเพลงรักจากใจ มีโฆษณามากเกินไป ผังรายการไม่ค่อยชัดเจน มีโฆษณาต่อเนื่องมากเกินไป (รายการบันเทิง เพลงลูกกรุง – ลูกทุ่ง) เนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม กรณียังน้อยอยู่ เนื้อหาเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมยังไม่เพียงพอ กับความต้องการของผู้ฟัง รวมถึงสถานีเป็นสถานีวิทยุทางพระพุทธศาสนาสมควรเสนอเนื้อหาธรรมให้มากที่สุด ผู้จัดการรายการควรลดให้น้อยลงและขายสินค้าให้น้อยลง

ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มเวลาในช่วงหัวค่ำเพราะตอนกลางวัน จะไม่สามารถรับฟังได้ (ทำงาน) ควรเปิดเพลงและนักร้องให้หลากหลาย อย่าให้ซ้ำซากมากเกินไป ขอให้ล่งดีเล่าเรื่องให้ยาวขึ้น เสนอวันต่อวัน หรือเป็นวันๆ และเปิดให้ตรงเวลา ควรมีข่าวสั้นๆ คั่นรายการต้นชั่วโมงบ้าง ควรมีการแจ้งผังรายการ เหมือนใน TV ควรเปิดโฆษณาสลับกับการเปิดเพลงให้โฆษณาน้อยลง สถานีควรเพิ่มรายการทำวัตรเช้า-เย็น และธรรมะให้มากขึ้น ควรมีเนื้อหาสาระที่ดูกลมกลืนกับความเป็นอยู่กับชีวิตในสังคมปัจจุบันอย่างแพร่หลาย ควรเพิ่มประวัติพระมาลัย เปิดประตูสวรรค์และนรกช่วงสัปดาห์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม รวมถึงเรื่องการปฏิบัติธรรม กรณียังและการนั่งสมาธิให้ถูกต้องด้วย

๓) ปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานีวิทยุทธศาสตร์แห่งชาติ ประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ด้านความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา

ปัญหา ผู้รับฟังการบรรยายในเรื่องพระไตรปิฎก, สุตตานุโลม พื้นฐานผู้ฟังไปไม่ถึง (ความรู้) ผู้ดำเนินรายการควรจะได้ใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง เสียงของคณาจารย์ที่บรรยายธรรม บางครั้งเบาเกินไป ในบางครั้งเวลามาเสนอค่อนข้างน้อยเกินไป ทำให้ขาดอรรถรสในการฟัง ผู้ฟังบางคน เข้าใจหลักธรรมแต่ไม่นำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง หรือไม่นำไปปฏิบัติเนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ พื้นฐานทางสังคมและสภาพจิตใจและยังมีการนำเสนอเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติธรรมน้อยเกินไป

ข้อเสนอแนะ ควรเน้นหลักธรรมสั้นๆ เข้าใจง่าย ฟังแล้วเข้าใจ สั้นๆ ได้ใจความ เช่น การเสนอปฏิบัติเกี่ยวกับ ศีล ๕ โดยเน้นแต่ละข้อๆ ว่าควรปฏิบัติอย่างไร และออกอากาศบ่อยๆ ให้ใช้ภาษาง่ายๆ เข้าใจได้ดี พิธีกรหรือผู้ดำเนินรายการควรเป็นแบบอย่างในการใช้ภาษาไทย และด้านศีลธรรมจริยธรรม สถานีวิทยุทธศาสตร์ควรประชาสัมพันธ์และให้หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนประชาชนทั่วไป ได้เข้ามาศึกษาธรรมะกันมากยิ่งขึ้น ควรปรับเสียงของคณาจารย์ที่บรรยายธรรมให้ดังขึ้น ควรมีการตอบปัญหาออกอากาศหรือมีเวลาตอบส่วนตัว ถ้าผู้ใดมีปัญหาที่ยากปรึกษาและควรนำเสนอเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติธรรมทางรายการวิทยุ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๑. จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก การดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นอยู่เสมอ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้ฟังเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับที่ เฉลิมศรี หุนเจริญ^๑ ได้กล่าวถึง แนวคิดการเสนอรายการทางวิทยุกระจายเสียงว่าการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงนั้น ความมุ่งหมายก็เพื่อเสนอให้คนฟังได้รับทั้งความบันเทิง ความรู้และข่าวสาร โดยผ่านสื่อคือวิทยุเป็นการเสนอให้ในลักษณะที่ผู้ฟังต้องเต็มใจรับฟังเอง การที่จะทำให้มีคนสนใจฟังรายการที่ผลิตจึงต้องมีวิธีการที่จะทำให้รายการนั้นเป็นที่น่าสนใจ ให้ผู้ฟังต้องการที่จะฟังด้วยตัวของเขาเอง จุดมุ่งหมายสำคัญของการเสนอรายการมีอยู่โดยลำดับดังนี้ ๑. เรียกร้องถึงความสนใจ (ให้อยาก) ๒. สร้างภาพพจน์และความประทับใจ (ให้ติดตามเรื่องราวต่อไป) ๓. กระตุ้นให้เกิดจินตนาการและมีความเห็นคล้อยตาม (เชื่อถือ) การดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงต้องระลึกถึงเสมอว่า ๑. เพื่อช่วยให้ผู้ฟังฟังรายการได้อย่างเพลิดเพลิน ๒. เพื่อทำให้เกิดความน่าสนใจและให้สับสน โดยความหลากหลายแก่รายการที่เสนอ และ ๓. เพื่อทำให้รายการที่เสนอได้ดำเนินไปอย่างราบรื่นน่าฟังดังนั้น ระดับผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมจึงอยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า

๑) ระดับประสิทธิผลการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นช่องทางหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งทางสถานีได้นำเสนอรายการที่มีเนื้อหาหลากหลาย มีเทคนิคนำเสนอเนื้อหาในการเผยแผ่ธรรมะที่น่าสนใจ ผู้ฟังได้รับประโยชน์และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสอดแทรกความบันเทิงในรายการต่างๆ อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ตอนหนึ่งว่า การสาธารณะสงเคราะห์ที่เป็นการเผยแผ่เชิงรุกนั้น คือ การทำหน้าที่เป็นครูสอนเด็กและเยาวชน ไม่ได้สอนแต่วิชาพระพุทธศาสนาอย่างเดียว แต่ต้องสอนหลายวิชา สอนให้ทันโลก การให้ทุนการศึกษา การจัดทำค่ายพุทธบุตรในโรงเรียน การทำหลักสูตรวิชา

^๑ เฉลิมศรี หุนเจริญ, การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง, เทคนิคการเป็นผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการ หน่วยที่ ๘ ตอนที่ ๘.๒, (นันทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๑), หน้า ๔๘๘, ๔๙๐, ๔๙๔.

พระพุทธศาสนา การทำสื่ออุปกรณ์การสอนพระพุทธศาสนา การทำรายการวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น^๒ ดังนั้น ระดับผลการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านประเมินรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโคก จึงอยู่ในระดับมากที่สุด

๒) ระดับประสิทธิผลการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการประเมินผลการดำเนินงานและการรับฟังความคิดเห็นของผู้ฟัง เพื่อนำมาวิเคราะห์สถานการณ์คุณภาพเทคนิคของการออกอากาศอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นความชัดเจนในการรับสัญญาณคลื่นวิทยุ การจัดระดับความดังของเสียงการพูดเหมาะสมการจัดระดับความดังของเสียงดนตรี/เสียงประกอบเหมาะสมและความสะดวกและชัดเจนในการติดต่อทางโทรศัพท์อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับที่ สุนม อยู่สิน ได้กล่าวถึงการจัดรายการวิทยุว่า เป็นกระบวนการ (Process) ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนจะต้องมีบุคลากรร่วมงานหลายฝ่าย ได้แก่ การศึกษาสถานการณ์ด้านการดำเนินงานของสถานีวิทยุ เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภาวะคุกคาม (SWOT) เพื่อนำมากำหนดนโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์และกลยุทธ์ด้านรายการการศึกษากำหนดกลุ่มผู้ฟัง เป้าหมายของสถานีวิทยุ การวางแผนกำหนดแนวคิด เนื้อหาของรายการแต่ละรายการ ให้สอดคล้องกับนโยบายของสถานีวิทยุ และความต้องการของกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย กำหนดช่วงเวลาและวัน การออกอากาศของแต่ละรายการในตารางรายการหรือผังรายการซึ่งส่วนมากมักแสดงเป็นช่วงสัปดาห์ รวมทั้งทำเป็นตารางรายละเอียดทุกช่องนาฬิกาของแต่ละวันโดยระบุเนื้อหาหรือสิ่งที่ออกอากาศ และบุคคลผู้รับผิดชอบปฏิบัติงานในช่วงนั้น ๆ ของสถานีวิทยุซึ่งเรียกว่าตารางรายการประจำวัน (Program Loq) มอบหมายแนวคิดหลักเกี่ยวกับรายการให้ผู้ผลิตรายการนำไปผลิตรายการออกอากาศ ประเมินผลรายการเพื่อนำมาปรับปรุงด้านรายการ การประเมินผล อาจได้มากจากการติดตามฟังรายการ (Monitor) จดหมายและโทรศัพท์จากผู้ฟังและการวิจัย^๓ ดังนั้น ระดับผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวมจึงอยู่ในระดับมาก

^๒ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑-๑๕.

^๓ สุนม อยู่สิน, แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการและผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง, เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการและการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเบื้องต้น, หน่วยที่ ๑, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามความคิดเห็นของผู้ฟังรายการ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑) ผู้ฟังมีเพศต่างกันจะมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน พบว่า ผู้ฟังรายการที่มีเพศต่างกัน มีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีปัจจัยในการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงประกอบด้วยปัจจัยภายใน คือ วัตถุประสงค์ของสถานีวิทยุกระจายเสียง และปัจจัยภายนอก คือ ข้อเสนอแนะจากผู้ฟังทุกคนทั้งเพศชายและหญิง รวมถึงเปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็นในการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรวี วิสตรชชาติ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการผังรายการของสถานีวิทยุสถาบันการศึกษา พบว่า สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีการจัดการผังรายการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการจัดการผังรายการของสถานีวิทยุ ม.ก. คือ วัตถุประสงค์ของสถานีวิทยุ ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน และผู้อุปถัมภ์รายการ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก ในขณะที่ สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการจัดการผังรายการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เช่นกัน ปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการจัดการผังรายการของสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือวัตถุประสงค์ของสถานีวิทยุ และงบประมาณ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในสถานีวิทยุ

๒) ผู้ฟังมีอายุต่างกันจะมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน พบว่า ผู้ฟังรายการที่มีอายุต่างกันมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้ฟังที่มีอายุแตกต่างกันจะมีความอดทนความขัดข้องทางเทคนิคของสถานีวิทยุต่างกัน เช่น เวลาฝนตกคลื่นไม่ชัด การมีคลื่นแทรก หากเป็นผู้ที่มีวัยวุฒิก็อาจจะอดทนรออย่างใจเย็นให้คลื่นกลับมาชัดเหมือนเดิม แต่หากผู้ที่มีวัยวุฒิน้อยอาจจะรำคาญและปิดวิทยุเลิกฟังในทันทีก็ได้

อรรวี วิสตรชชาติ, “การจัดการผังรายการของสถานีวิทยุสถาบันการศึกษา”, วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๓.

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดขรรค์ชัย ขนฺติโก (อบเชย) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัญหาในการบริหารจัดการเผยแผ่หลักธรรมทางสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงใหม่ FM ๙๖.๐ MHz. พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ได้แก่ ผู้ดำเนินที่เป็นฆราวาส บางครั้งไม่สามารถมาปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบได้อย่างสม่ำเสมอ คุณภาพของเครื่องส่งสัญญาณวิทยุไม่ดีพอ ทำให้สัญญาณขาดหายไปบางครั้ง ระบบเสียงยังไม่ชัดเจน และกระแสไฟฟ้าขัดข้องบ่อย สำหรับสาระเกี่ยวกับรายการที่ได้รับฟังอยู่ระดับดี ช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมในการออกอากาศช่วงเช้าประเภทรายการที่ต้องการรับฟังของกลุ่มผู้ฟัง ได้แก่ รายการประเภทที่ให้ความรู้เรื่องธรรม พระพุทธศาสนา การสวดมนต์ พุทธประวัติ และการสนทนา ออกอากาศสด^๕

๓) ผู้ฟังมีระดับการศึกษาต่างกันจะมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันไปพบว่า

ผู้ฟังรายการที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่ต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก ถึงแม้ผู้ฟังที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน แต่ทุกคนก็ร่วมมือร่วมใจ ช่วยกันดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างดี สมาชิกผู้ฟังรู้สึกเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว มีความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อมีเหตุต่างๆ เกิดขึ้นเพียงประกาศทางวิทยุก็จะร่วมแรงร่วมใจกันมาช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาปนา จุณณวัตต์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจทางสังคมและจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อ การตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมของสมาชิกสถานีวิทยุชุมชน พบว่า กลุ่มสมาชิกสถานีวิทยุชุมชน เกิดขึ้นโดยมีสถานีวิทยุชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีการร่วมกิจกรรมในรายการวิทยุมากกว่ากิจกรรมภายนอกรายการ ความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกจะเกิดขึ้นน้อย แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความแนบแน่นและผูกพัน เหมือนเป็นญาติพี่น้อง มีการแสดงน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันและการตัดสินใจร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับ ระดับความพึงพอใจของสมาชิกแต่ละคน^๖

^๕พระปลัดขรรค์ชัย ขนฺติโก (อบเชย), “ปัญหาในการบริหารจัดการเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงใหม่ FM ๙๖.๐ MHz”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๘.

^๖สถาปนา จุณณวัตต์, “แรงจูงใจทางสังคมและจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อ การตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมของสมาชิกสถานีวิทยุชุมชน”, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๙๙.

๔) ผู้ฟังมีอาชีพต่างกันจะมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน พบว่า

ผู้ฟังรายการที่มีอาชีพต่างกันมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก ประชาชนบางส่วนไม่มีโอกาสได้ฟังวิทยุเนื่องจากภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพ การเผยแพร่ธรรมะทางสถานีวิทยุจึงได้ผลต่างกัน ซึ่งการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคหนึ่งของการเผยแพร่ธรรมะ คณะสงฆ์จึงต้องหาแนวทางอื่นในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาไฉน แก้วสด ได้ทำการศึกษาเรื่อง อุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้งมหาวิทยาลัยและวิทยาเขตไม่ได้กำหนดนโยบายหรือวัตถุประสงค์ด้านการ เผยแพร่พระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน แต่ก็มีมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยเป็นงานหรือกิจกรรม ที่แฝงอยู่ในการบริการวิชาการแก่สังคมและทุกวิทยาเขตมีวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ที่คล้ายคลึงกัน โดยผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่ออินเทอร์เน็ต และการบริการวิชาการแก่สังคม อุปสรรคของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวิทยาเขตมี ๕ ด้าน คือ ด้านนโยบายและวัตถุประสงค์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการผลิตสื่อและการใช้สื่อ ด้านบุคลากร และด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ส่วนอุปสรรคด้านนโยบายและวัตถุประสงค์แม้จะเป็นอุปสรรคโดยอ้อม แต่ก็ยังเป็นอุปสรรคประการสำคัญในการดำเนินงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพราะมีผลที่เกี่ยวข้องไปถึงการดำเนินงานทุกด้าน จึงควรได้รับการแก้ไข เพื่อผลสัมฤทธิ์ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อไป^๗

๕) ผู้ฟังมีที่อยู่ปัจจุบัน ต่างกันจะมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน พบว่า

ผู้ฟังรายการที่มีที่อยู่ปัจจุบันต่างกันมีระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรูปแบบการดำเนินงานที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานีย่อยเสมอและการจัดตั้งสถานี การดำเนินงานต่างๆ เกิดขึ้นจากความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่ง

^๗พระมหาไฉน แก้วสด, “อุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๙๗.

สอดคล้องกับงานวิจัยของ น้ามนต์ พรหมเปี่ยม ได้ทำการศึกษาเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองของวิฤกระบายระบบเอฟ.เอ็ม. ในกรุงเทพมหานคร พบว่า สถานีวิทยุชุมชนในรูปแบบที่กระจายตัวอยู่ตามชุมชนต่างๆ ทั้ง ๔ สถานี มีการดำเนินงานที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบประกอบด้วย ๑) ศูนย์การเรียนรู้วิทยุชุมชนต้นน้ำชี ภายใต้รูปแบบการบริหารจัดการของกลุ่มเครือข่ายประชารัฐ ที่ปฏิบัติตามแนวคิดวิทยุชุมชนของกลุ่มประชาสังคม ซึ่งทำให้วิทยุชุมชนเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง ๒) ศูนย์การเรียนรู้วิทยุชุมชนคนบ้านแท่น ภายใต้รูปแบบการบริหารจัดการแบบราชการ เนื่องจากมีการบริหารงานโดยองค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านแท่น ๓) จุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนคนภูเขียว ภายใต้รูปแบบการบริหารจัดการแบบธุรกิจ ที่มีการแสวงหารายได้จากการโฆษณาเป็นหลัก ๔) จุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนคนรักถิ่น ภายใต้รูปแบบการบริหารจัดการแบบธุรกิจการเมือง ที่มีการแสวงหาผลประโยชน์จากการโฆษณาและผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างชัดเจน”

“ น้ามนต์ พรหมเปี่ยม, “เศรษฐศาสตร์การเมืองของวิฤกระบายระบบเอฟ.เอ็ม. ในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๒.

๕.๓ ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งนี้

๑. จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า การจัดเรียงลำดับแนวคิดและเนื้อหาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สถานีวิทยุควรมีจัดผังรายการมีกำหนดวันเวลาในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนและเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ตามรูปแบบรายการที่ได้วางแผนไว้ เพื่อผู้รับสารหรือผู้ฟังรายการวิทยุมีโอกาสได้รับฟังในช่วงเวลาเหมาะสมกับกิจกรรมและวิถีของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

๒. จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากรายการในระดับมากที่สุด สถานีวิทยุจึงควรหารายการที่สอนธรรมะได้หลากหลายมานำเสนอในหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายและสามารถเข้าถึงผู้ฟังทุกเพศทุกวัย ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

๓. จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าระดับผลการดำเนินงานของสถานีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่สถานียังต้องมุ่งมั่นในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นอยู่เสมอ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้ฟังเป็นหลัก นำเสนอรายการที่มีเนื้อหาหลากหลาย มีเทคนิคนำเสนอเนื้อหาในการเผยแพร่ธรรมะที่น่าสนใจ ผู้ฟังได้รับประโยชน์และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสอดแทรกความบันเทิงในรายการต่าง ๆ อีกด้วย

๔. จากปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการรับฟังรายการวิทยุ พบว่า สถานีควรมีการประเมินผลการดำเนินงานและการรับฟังความคิดเห็นของผู้ฟัง เพื่อนำมาวิเคราะห์สถานการณ์คุณภาพเทคนิคของการออกอากาศอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นความชัดเจนในการรับสัญญาณคลื่นวิทยุ การจัดระดับความดังของเสียงการพูดเหมาะสมการจัดระดับความดังของเสียงดนตรี/เสียงประกอบเหมาะสมและความสะดวกและชัดเจนในการติดต่อทางโทรศัพท์อย่างสม่ำเสมอ

๕. จากปัญหาและข้อเสนอแนะของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านรายการที่ชื่นชอบ พบว่า สถานีควรเปิดเพลงและนักร้องให้หลากหลาย อย่าให้ซ้ำซากมากเกินไป เปิดรายการต่าง ๆ ให้ตรงเวลา ควรมีข่าวสั้น ๆ คั่นรายการต้นชั่วโมงบ้าง ควรมีการแจ้งผังรายการ เหมือนใน TV ควรโฆษณาให้น้อยลง สถานีควรเพิ่มรายการที่มีเนื้อหาสาระที่ดูกลมกลืนกับความเป็นอยู่กับชีวิตในสังคมปัจจุบันอย่างแพร่หลาย รวมถึงเรื่องการปฏิบัติธรรม กรรมฐานและการนั่งสมาธิให้ถูกต้องด้วย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาความต้องการในการฟังของผู้ฟังสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาว่ายังมีรายการใดที่ผู้ฟังอยากให้สถานีจัดรายการเพิ่มเติม เพื่อที่จะได้เข้าถึงผู้ฟังได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดรายการของผู้จัดรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อที่จะได้ทราบปัญหาและอุปสรรคในระหว่างการจัดรายการ ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาการจัดรายการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นได้

๓. ควรศึกษากลยุทธ์ในการบริหารงานสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ประสบความสำเร็จ เพื่อที่จะได้นำกลยุทธ์นั้นมาพัฒนาสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพในอนาคต

๔. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยากับสถานีวิทยุที่มีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ธรรมะเช่นเดียวกัน เพื่อสะท้อนให้เห็นความแตกต่างในแง่ของการนำเสนอ การผลิตรายการและสามารถนำมาเพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงในอนาคตต่อไป

๕. ควรมีการศึกษาสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านอื่นๆ เช่น การจัดผังรายการ วิธีการผลิตรายการ งบประมาณที่ใช้ในการผลิตรายการ เป็นต้น เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่เป็นประโยชน์เพิ่มมากขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กิติมา สุรสนธิ. ความรู้ทางการสื่อสาร. คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

เฉลิม ศรี หุ่นเจริญ. การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๑.

ธนิดา กลิ่นลำดวน. “การบริหารจัดการรายการวิทยุชุมชนของคนโคราช”. รายงานโครงการเฉพาะบุคคล คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

บุษราคัม เอี่ยมอำไพ. การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงประเภทข่าวสาร : ในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

บุญเกื้อ ควรหาเวช. คู่มือผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง. ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙.

ประเวศ วะสี, ศ.นพ. พุทธวิบัติ ? ตอน พระพุทธศาสนากับจิตวิญญาณสังคมไทย กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒.

พระกวีวรรณ (จ่านงค์ ทองประเสริฐ). ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์, กรุงเทพมหานคร : อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พระพุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การเผยแผ่เชิงรุก. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.

กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระราชวรมณี (ประยูรธ ปยุตฺโต). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑.

พิศิษฐ์ ชวลาวัณ. ปฏิรูปสื่อมวลชนท้องถิ่น : ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมและผลักดัน

องค์กรปกครองท้องถิ่นให้มีอิสระตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร :

ดับเบิลนายน์ พรินติ้ง, ๒๕๔๒.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ธรรมนูญกฎภูทกแปล. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ยุพา สุภากุล. ทฤษฎีการสื่อสาร. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์คณะมนุษยศาสตร์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

วศิน อินทสระ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่

โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๕.

วิภา อุตมจันทร์ (บรรณาธิการ). โลกของสื่อ. ลำดับที่ ๔ “ยกเครื่องสื่อไทย”. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๔.

ศุทธิชัย บุญนาค. “การบริหารและการจัดการรายการวิทยุ อ.ส.ม.ท. เพื่อชุมชน”. (รายงาน

โครงการเฉพาะบุคคล คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

สวณิต ยมาภัยและระวีวรรณ ประกอบผล. แบบจำลองการสื่อสาร : สำหรับศึกษาการ

สื่อสารมวลชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สุนน อยู่สิน. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการและผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง. เอกสาร

การสอนชุดวิชาการจัดการและการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเบื้องต้น

หน่วยที่ ๑. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๘.

เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

แสง จันทรงาม. วิธีสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๕.ขข

ไธต ยุกธนา. “เส้นทางสู่อาชีพดีใจ ภาค ๑ นักจัดรายการวิทยุ”. กรุงเทพมหานคร : บริษัท

สารมวลชนจำกัด, ๒๕๔๘.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

๒๕๔๒.

ภรณ์ กীরติบุตร. การพัฒนาประสิทธิผลขององค์กร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียน
สโตร์, ๒๕๒๙.

รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์สุวรรณสาร. แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลและประสิทธิภาพ
องค์กร. ในแนวทางการศึกษาชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหาร
การศึกษา (หน่วยที่ ๑๑). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
๒๕๓๖

สุพจน์ ทรายแก้ว. (๒๕๔๕). การวัดผลการปฏิบัติงาน. เอกสารประกอบการสัมมนาเชิง
ปฏิบัติการจัดทำแผนกลยุทธ์และการบริหารงานมุ่งผลงาน. เชียงราย: สำนักพิมพ์
สถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๕

ชวลิต หมื่นนุช. (๒๕๓๕). อิทธิพลของภาวะผู้นำของคณะบดีที่มีต่อประสิทธิผลของการ
บริหารงานวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. วิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยบัณฑิตรัฐ
ประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๕

อรุณ รักธรรม. การพัฒนาองค์กร แนวคิดและการประยุกต์ใช้ระบบสังคม. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๓๕

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ชาคริต สุดสายเนตร และธีรพล อันมัย. การใช้สื่อวิทยุท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมประชาคมจังหวัด
มหาสารคาม. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๔๘.

ฤทัย กำแพง. ปัจจัยที่นำไปสู่ความมีชื่อเสียงของนักจัดรายการวิทยุเอ-ไทม์ มีเดีย จำกัด.
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๙.

ดลฤดี เปาภิบุตร. การเปิดรับ ความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์จากการรับฟังรายการ
ทางสถานีวิทยุ สัมภาษณ์ธรรม FM. 89.25 MHz (White Wave) จังหวัด
นนทบุรี. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

ทิวาพร แสนเมืองชิน. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุ
ชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา.
วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ธนรัตน์ กวีวิทยเวชญ์. การวิเคราะห์ลักษณะบทเปิดของรายการสไมล์เรดิโอ
 เน็ทเวิร์ค ๓.วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน.
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

น้ามนต์ พรหมเปี่ยม. เศรษฐศาสตร์การเมืองของวิทยุกระจายระบบเอฟ.เอ็ม. ใน
 กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

บำรุง สุขพรรณ, รศ. พฤติกรรมการรับฟังข่าวสารวิทยุกระจายเสียงและผลที่มีต่อการ
 พัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยุกระจายเสียงกองอำนาจการกลาง
 รักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป. กลาง) จังหวัดเชียงราย. รายงาน
 ผลการวิจัยหมายเลข ๙. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒.

พระปลัดขรรค์ ขนดีโก (อบเชย). ปัญหาในการบริหารจัดการเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุ
 พระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงใหม่ FM ๙๖.๐ MHz. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสตร
 มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่, ๒๕๕๐.

พระปลัดสุบิน วชิรปัญญา (สิงห์ทอง). การศึกษาพฤติกรรมของผู้ฟังรายการธรรมจากสถานี
 วิทยุกองพลทหารม้าที่ ๒ : รายการเสียงธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาไฉน แก้วสด. อุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวิทยาเขต มหาวิทยาลัย
 มหามกุฏราชวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาธีระศักดิ์ สุขยิ่ง, ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับ
 มัธยมศึกษา ตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ วิทยานิพนธ์
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาบุญล้อม ธีรปัญญา, ประสิทธิภาพของการเผยแผ่พุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุ ศึกษา
 เฉพาะกรณี : ชมรมผู้สูงอายุ วัดสมรโกฏิ วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
 สาขาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาปภานนท์ พิลานันท์, ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์และความพึง
 พอใจต่อนิตยสารพุทธจักรของสมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

- ราชวิทยาลัย วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต. สาขาพุทธศาสนตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหาสารวย จารุวณฺโณ (บุญส่ง). ศึกษาความสัมพันธ์ผลในการเปิดรับข่าวสารด้าน
พุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณชีวิตและสังคม ณ วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาธรรมนิเทศ.
บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พิชญา รัตนพล. พฤติกรรมการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์ และความน่าเชื่อถือ
ของรายการวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน.
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๕๐.
- วรรัตน์ ชัยสุข. รูปแบบและการนำเสนอรายการดนตรีคลาสสิกทางสถานีกระจายเสียงไทย,
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๕.
- วีรพงษ์ พลนิกรกิจ. แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของ
ชุมชน จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๔๕.
- วีระวรรณ ยังกิจการ. การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา"รายการวิทยุเพื่อ
ชุมชน" ของจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕
- สถาปนา จุณณวัฒน์. แรงจูงใจทางสังคมและจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อ การตัดสินใจเข้าร่วม
ในกิจกรรมของสมาชิกสถานีวิทยุชุมชน. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- สุริดา อภิโชคเจริญชัย. การบริหารจัดการสถานีวิทยุชุมชนเกาะเกร็ด, วิทยานิพนธ์นิเทศ
ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- สุรินทร์ แปลงประสพโชค. การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชน สำหรับชุมชนใน
เขตชานเมืองจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- อณิวัชร เพชรนรรัตน์, การศึกษาวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน
ตามแนวของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพุทธศาสนตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

อรวรี วิสโรจชาติ. **การจัดการผังรายการของสถานีวิทยุสถาบันการศึกษา**. วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

Allport, G.W. **The Nature of Prejudice**. Cambridge : Addison-Wesley, 1954.

Alvin ,Bertrand. **Rural Sociology**. New York : McGraw-Hill Book Company, 1958.

Anderson, J.R. **Cognitive Psychology and Its Implications**. 2nd ed, San Francisco :
Freeman, 1980.

Broom, L.,& Sczlznick, P. **Sociology**. New York : Harper & Row, 1976.

Carter , Larry W. **Environmental Impact Assessment**. New York : McGraw-Hill, 1972.

Cohen & Orbuch. **Introduction to sociology**. Singapore : Mc Graw-Hill, 1990.

Dahl, R. **Modern Political Analysis**. U.S.A. : Prentice-Hall, 1963.

Deakin, Nicholas. **The Politics of Welfare**. London : Methuen & co, 1987.

Good ,Carter.V. **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hill Book Company,
1973.

Hessong, Robert F. and Week. Thomas H. **Introduction to Education**. New York :
Macmillan Publishing, 1987.

Levinson, D. J. Role, **personality and social structure in the orgazaion setting:**
Selected reading and projects in social psychology. New York : Random
House, 1971.

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

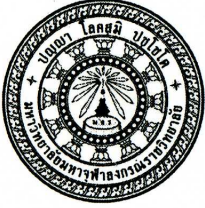
รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

๑. ผศ.ดร. โกวินธุ์ ศรีทอง
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	พธ.บ., M.A.,(Soc). Ph.D.(Soc)
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ดร.พิเชฐ หังโต
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	พ.ม.ช., พธ.บ., M.A., Ph.D.
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
รองหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	พธ.บ., M.A.(Econ), M.A.(Pol.Se), Ph.D.(Econ),
อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	พธ.บ., M.A., PH.D.
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.ชัชชัย ไชยสา
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	พธ.บ., M.A. ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก

รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

๑. ผศ.ดร. โทนีญ์ ศรีทอง
ตำแหน่งหน้าที่การงาน
พธ.บ., M.A.,(Soc). Ph.D.(Soc)
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ดร.พิเชฐ ทั้งไธ
ตำแหน่งหน้าที่การงาน
พ.ม.ช., พธ.บ., M.A., Ph.D.
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
รองหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น
ตำแหน่งหน้าที่การงาน
พธ.บ., M.A.(Econ), M.A.(Pol.Se), Ph.D.(Econ),
อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช
ตำแหน่งหน้าที่การงาน
พธ.บ., M.A., PH.D.
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.ชัชชัย ไชยสา
ตำแหน่งหน้าที่การงาน
พธ.บ. , M.A ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๑๓๔

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง

ด้วย พระครูรัตนกิจจานุรักษ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๕๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการดำเนินงานของสถานีวิฑูรกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

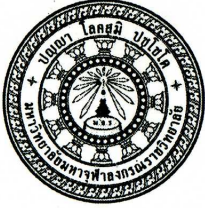
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการเชิงพุทธ

ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง
ได้รับเรื่อง
๒๒/๒/๕๔
๒๒/๒/๕๔

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง
๒๒/๒/๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร.โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๐๕.๒ / ๐๓๔

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ

ด้วย พระครูรัตนกิจจานุรักษ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๕๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการดำเนินงานของสถานีวิฑูกรรมกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

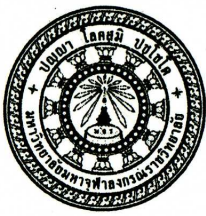
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการเชิงพุทธ

๑๖๐๐๐/๒๕๕๔/๒๐๑๔๐๔๗๕๖

๒๕๕๔
ดร.พิเชฐ ทั้งไธ
๒๕ ก.พ. ๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร., โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๓๙

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

ด้วย พระครุรัตนกิจจานุรักษ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๕๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการดำเนินงานของสถานีวิฑูญกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการเชิงพุทธ

ศาสตราจารย์

(ผอ.ดร. ภัทรพล ใจเย็น)

๑๒ ค. พ. ๕๕

๑. เร. ๑๓.

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร..โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๓๗

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจสอบใบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระครูรัตนกิจจานุรักษ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๕๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการดำเนินงานของสถานีวิฑูกรรมกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบใบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

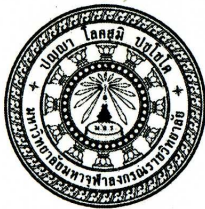
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการเชิงพุทธ

ตรวจแล้ว
21/2/54

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๓๔

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจสอบใบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.วชิรชัย ไชยสา

ด้วย พระครูรัตนกิจจานุรักษ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๕๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการดำเนินงานของสถานีวิฑูกรรมกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบใบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการเชิงพุทธ

สวอ.คธ
๒๗ ก.พ. ๕๔

ภาคผนวก ข
ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

สรุปผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

**THE EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF NATIONAL BROADCASTING RADIO
STATION ON BUDDHISM, IN PHRANAKORN SI AYUTTHAYA PROVINCE**

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ / คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
	๑. ด้านรายการที่ชื่นชอบ								
๑	รายการทำวัตรเช้า	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒	รายการธรรมะรับอรุณ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓	รายการข่าวภาคเช้า	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔	รายการเพลงรักจากใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕	รายการลุนต์เล่าเรื่องนิยายธรรมะ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๖	รายการเปิดกรุเพลงเก่า	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๗	รายการเพลินเพลงสุนทราภรณ์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๘	รายการธรรมะประตูเสียงธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๙	รายการทำวัตรเย็น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐	รายการข่าวภาคค่ำ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๑	รายการลุนต์เล่าเรื่อง กฎแห่งกรรม	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๒	รายการธรรมะ ประวัติบุคคลสำคัญ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๓	รายการกฎแห่งกรรมสัตว์โลกเป็นไปตามกรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
	๒.ด้านประโยชน์ที่ผู้ฟังได้รับการฟังรายการ								
๑๔	ได้รู้หลักธรรมในพระพุทธศาสนามากขึ้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๕	ได้รู้หลักธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

๑๖	ได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการ แก้ปัญหาชีวิตประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๗	ได้คำแนะนำในการปฏิบัติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๘	นำหลักธรรมไปพัฒนาตนเอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๙	ได้รู้พุทธประวัติความเป็นมาของ พระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๐	ได้รู้แนวทางในการทำบุญ บริจาคทาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๑	มีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมต่างๆของทางวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๒	ได้มีโอกาสฝึกหัดปฏิบัติธรรมกับทางวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๓	สามารถปรับตัวได้ทันต่อเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
	๓.๑ ด้านระดับผลการดำเนินงานที่พึง พอใจ								
	๑) ผลการดำเนินงาน								
๒๔	รายการมีเนื้อหาหลากหลาย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๕	รายการมีเทคนิคนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๖	รายการมีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๗	รายการมีการจัดเรียงลำดับเนื้อหาและ แนวคิด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
	๒) คุณภาพทางเทคนิคโดยรวม								
๒๘	ความชัดเจนในการรับสัญญาณคลื่นวิทยุ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๙	การจัดระดับความดังของเสียงการพูด เหมาะสม	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓๐	การจัดระดับความดังของเสียงดนตรี/เสียง ประกอบเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓๑	มีความสะดวกชัดเจนในการติดต่อทาง โทรศัพท์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
	๓.๒ ด้านระดับผลการดำเนินงานที่พึง พอใจ								
	๑) การใช้ภาษา								
๓๒	การออกเสียงชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

๓๓	การเว้นวรรคตอน จังหวะ น้ำหนักคำ และ ใจความ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๔	การใช้ภาษา : พูดเป็นประโยคสั้น เข้าใจ ง่าย	๑	๑	๑	๑	๐	๕	๐.๘	ใช้ได้
๓๕	มีน้ำเสียงและอารมณ์สอดคล้องกับเนื้อหา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
	๒) วิธีการจัดรายการ								
๓๖	มีเทคนิคการนำเสนอเนื้อหาหลากหลาย	๑	๑	๑	๐	๑	๕	๐.๘	ใช้ได้
๓๗	การสอดแทรกธรรมะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๘	มีการเลือกใช้ดนตรีและเสียงประกอบที่ เหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๙	มีการดำเนินรายการอย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
	๓) เนื้อหาสาระรายการ								
๔๐	เนื้อหาเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔๑	เนื้อหาสาระถูกต้องเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔๒	แหล่งข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔๓	ส่วนสัดการเสนอเนื้อหาเหมาะสมกับเวลา	๐	๑	๑	๑	๑	๕	๐.๘	ใช้ได้
	ผลรวมดัชนีความสอดคล้อง							๐.๙๕๓	ใช้ได้

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล
เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

ภาคผนวก ง

ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อทำการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา FM. ๑๐๕.๗๕ MHz.
วัดโคก ตำบลพุทไธยา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย เรื่อง ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา FM. ๑๐๕.๗๕ MHz. วัดโคก ตำบลพุทไธยา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะ ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา FM. ๑๐๕.๗๕ MHz.

ผู้ศึกษาขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งในการร่วมมือตอบแบบสอบถามครั้งนี้

พระครูรัตนกิจจารักษ์
นิสิตปริญญาโท สาขาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามผู้ฟังรายการ

ของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
FM ๑๐๕.๗๕ MHz. วัดโคก ตำบลพุทไธยา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความ หรือเติมข้อความที่เป็นจริง
เกี่ยวกับตัวท่านลงในช่องว่าง

- ๑.๑. เพศ ☐ ๑. ชาย ☐ ๒. หญิง
- ๑.๒. อายุ ☐ อายุระหว่าง ๑๐-๒๐ ปี ☐ อายุระหว่าง ๒๑-๔๐ ปี
☐ อายุระหว่าง ๔๑-๖๐ ปี ☐ มากกว่า ๖๑ ปีขึ้นไป
- ๑.๓. การศึกษา ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา / เทียบเท่า
☐ ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี
- ๑.๔. อาชีพ ☐ นักบวช / บรรพชิต ☐ นักเรียน
☐ ข้าราชการ ☐ พนักงานบริษัทเอกชน
☐ เจ้าของธุรกิจส่วนตัว ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....
- ๑.๕ ที่อยู่ปัจจุบัน: ☐ อำเภอพระนครศรีอยุธยา ☐ อำเภออุทัย
☐ อำเภอบางปะหัน ☐ อำเภอบางบาล
☐ อำเภอนครหลวง ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ ๒ ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนา ฯ
คำชี้แจง โปรดประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานของการรับฟังสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา
FM ๑๐๕.๗๕ MHz ในภาพรวมของท่าน โดยให้น้ำหนักคะแนนดังต่อไปนี้

ระดับ ๕ หมายถึง มากที่สุด

ระดับ ๔ หมายถึง มาก

ระดับ ๓ หมายถึง ปานกลาง

ระดับ ๒ หมายถึง น้อย

ระดับ ๑ หมายถึง น้อยที่สุด

การประเมินรายการวิทยุ	ระดับประสิทธิภาพการดำเนินงาน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๕	๔	๓	๒	๑
๑) ด้านรายการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM ๑๐๕.๗๕ MHz วัดโลก					
๑.๑รายการมีเนื้อหาหลากหลาย					
๑.๒รายการมีเทคนิคนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ					
๑.๓ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากรายการ					
๑.๔การจัดเรียงลำดับแนวคิดและเนื้อหา					
๒) ด้านคุณภาพทางเทคนิคโดยรวม					
๒.๑ความชัดเจนในการรับสัญญาณคลื่นวิทยุ					
๒.๒การจัดระดับความดังของเสียงการพูดเหมาะสม					
๒.๓การจัดระดับความดังของเสียงดนตรี/เสียงประกอบเหมาะสม					
๒.๔ มีความสะดวกและชัดเจนในการติดต่อทางโทรศัพท์					

ตอนที่ ๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา FM ๑๐๕.๗๕ MHz.

๑. ด้านการรับฟังรายการวิทยุ

ปัญหา

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๒. ด้านรายการที่ชื่นชอบ

ปัญหา

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๓. ด้านความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา

ปัญหา

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓๔

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔๒-๑๒๓

๘ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน ผู้บริหารสถานีวิทยพระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูรัตนกิจจารักษ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๕๖ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการดำเนินงานของสถานีวิทยพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา FM.๑๐๕.๗๕ MHZ. วัดโคก ตำบลพุทเลา
อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนที่พึงสถานีวิทย
พระพุทธศาสนาของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิต
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ. พุทธิรักษ์ วัฒนกุล
E-mail: P.Boon
(๓๓๓๓๓๓๓ / ๑๕๐๐๐๐๐๐)
๓๓๓๓๓๓๓ ๓๓๓๓๓๓๓

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐๒ ๔๓๔๒ ๑๒๓ ต่อ ๒๑๓๐

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
วัด0001	155.5333	282.4644	.4606	.9710
วัด0002	155.2333	283.7713	.6619	.9699
วัด0003	155.8000	283.8897	.4453	.9710
วัด0004	155.8667	289.9126	.2137	.9718
วัด0005	155.1000	284.3690	.7101	.9699
วัด0006	155.8333	292.9713	.0818	.9724
วัด0007	155.8333	292.9713	.0818	.9724
วัด0008	155.1333	285.4989	.6645	.9700
วัด0009	155.5000	283.2931	.4382	.9711
วัด0010	155.7667	284.7368	.4127	.9711
วัด0011	155.1000	284.3690	.7101	.9699
วัด0012	155.0667	283.4437	.7444	.9697
วัด0013	155.2000	277.9586	.7855	.9694
ปโย0001	155.1667	278.6264	.8023	.9694
ปโย0002	155.1667	278.6264	.8023	.9694
ปโย0003	155.1667	281.5230	.7312	.9697
ปโย0004	155.1333	280.1195	.7833	.9695
ปโย0005	155.1667	278.6264	.8023	.9694
ปโย0006	155.1667	278.6264	.8023	.9694
ปโย0007	155.1333	280.1195	.7078	.9697
ปโย0008	155.3000	276.5621	.7958	.9693
ปโย0009	155.3000	276.5621	.7958	.9693
ปโย0010	155.2667	280.4782	.7125	.9697
ป.เ0001	156.0667	277.8575	.7858	.9694
ป.เ0002	156.1333	281.5678	.7053	.9698
ป.เ0003	156.0333	280.8609	.6944	.9698
ป.เ0004	156.1667	282.4885	.6778	.9699
ป.เ0005	156.1333	283.9126	.6581	.9700
ป.เ0006	156.0333	279.2747	.7746	.9695
ป.เ0007	156.1333	283.9126	.6581	.9700
ป.เ0008	156.1000	281.6103	.6841	.9698
พอ10001	155.9667	282.1023	.6831	.9698
พอ10002	155.9333	279.7195	.8049	.9694
พอ10003	155.9667	279.7575	.8104	.9694
พอ10004	156.0000	281.1724	.7434	.9696
พอ10005	156.0000	281.5862	.7206	.9697
พอ10006	155.9667	279.7575	.8104	.9694
พอ10007	156.0000	282.0690	.6942	.9698
พอ10008	156.0333	281.6195	.7317	.9697
พอ10009	155.9000	282.7138	.7251	.9697
พอ10010	155.9667	281.1368	.7354	.9697

OK

สมิทธิพร

R

23 มี. 54

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
wd10011	155.9667	281.1368	.7354	.9697
wd10012	155.9667	280.6540	.7616	.9696

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 43

Alpha = .9706

Reliability

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

ที่ ศบ ๖๑๐๕.๒/๒๕๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔๒-๑๒๓

๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตขอทราบข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้บริหารสถานีวิจัยพระพุทธศาสนา แห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

FM.๑๐๕.๗๕ MHZ. วัดโคก ตำบลพุทไธยา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูรัตนกิจจารักษ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๕๖ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการดำเนินงานของสถานีวิจัยพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากสมาชิกสถานีวิจัย
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของท่าน จึงขออนุญาตขอทราบ
จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม)
- เกิด : วันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖
- สถานที่เกิด : แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ฯ.
- การศึกษา : ประถมศึกษา-โรงเรียนวัดใหม่อมตรส กรุงเทพมหานคร ฯ.
: นักรธรรมเอก
: ประกาศนียบัตร การบริหารกิจการคณะสงฆ์ พระนครศรีอยุธยา
: พุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วังน้อย พระนครศรีอยุธยา รุ่น ๕๕ พ.ศ. ๒๕๕๒
- อุปสมบท : วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๙ วัดโคก บางปะหัน พระนครศรีอยุธยา
- สังกัด : วัดโคก ตำบลพุทเลา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ตำแหน่ง : เจ้าอาวาส
- หน้าที่ : ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- เข้าศึกษา : ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒
- สำเร็จศึกษา : ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดโคก เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลพุทเลา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- โทรศัพท์ : ๐๙-๙๙๒๔-๒๗๔๘, ๐-๓๕๗๑-๓๒๙๐, โทรสาร ๐-๓๕๗๘-๐๐๖๒
- อีเมล : rattanakid_mcu1@hotmail.com
- เว็บไซต์ : www.watkhok.com